

DE
PULSIBUS ORGANICIS
SPECIMEN.

THE
PULSIBUS ORCANTICES
ST. LUCAS
SPECIMEN

DE
PULSIBUS
ORGANICIS
DIAGNOSTICIS ET PROGNOSTICIS

NEC NON

DE EORUM
INSIGNI UTILITATE
IN MORBORUM THERAPEJA DIRIGENDA
SPECIMEN

CUM ICONIBUS.

At vero homines ex manifestis obscura
considerare non noverunt.

HIPPOCRAT. *de Diaeta lib. I.*

AUG. TAURINORUM
SUMPTIBUS CAJETANI BALBINI BIBLIOPOLÆ
1823.

Rerum natura sacra sua non simul tradit: initiatos nos credimus;
in vestibulo ejus haeremus. Illa arcana non promiscue, nec omnibus
patent: reducta, et in interiore sacrario clausa sunt, ex quibus ali-
quid haec aetas, aliud, quae post nos subibit, adspiciet.

L. A. SENECAE *natural. quaest. op. omn. t. III. p. 738.*

Facultates multae ab iis, qui sapientia excelluerunt, inventae sunt
tam ad praevidendum, quam ad judicandum mutationes, quae in
corporibus humanis fiunt, quarum principatum habuisse videtur de
pulsibus disciplina.

ACTUARI *oper. cap. I. pag. 115.*

PIIS · MANIBVS
FRANCISCI · IOSEPHI · GARDINII
A · SANCTO · DAMIANO · ASTENSI
MEDICAE · FACULTATIS · DOCTORIS
SCIENTIA · ELECTRICITATIS · METEOROLOGICES
IMPRIMIS · EXPERTI
IN · MEDICINA · FACIENDA
OB · SUMMAM · DE · PVLSV · PERITIAM
AB · ILLVSTRI · GENVENSI · GANDINIO · MVTVATAM
MAXIME · CLARI
CELEBERRIMIS · ACADEMIIS · ADSCRIPTI
EARVM · PRAEMIIS · CVMVLATI
IN · GYMNASIO · ALBAE · POMPEIAE
PHILOSOPHIAE · PHYSICES · MATHESIS
HISTORIAE · NATVRALIS · PROFESSORIS · PVBLICI
SCRIPTIS · EDITIS · SPECTABILIS
ALVMNIS · AMICIS · PAVPERIBVS
CARISSIMI
HEV · PRAEPROPERE · ADEMTI
CAROLVS · HYACINTHVS · SACHERO
MEDICINAM · APVD · CANALENSES · PROFITENS
OB · HVMANITER · ACCEPTA · SPHYGMICES · RVDIMENTA
GRATVS
HOC · QVANTVLVMCVMQVE · OPVSCVLVM
VOVEBAT

THE HISTORY OF THE

A. D. 1700

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

THE HISTORY OF THE

AUCTOR
LECTORI BENEVOLO.

En tibi, humanissime Lector, repetitis observationibus suffultæ circa organicos pulsus lucubrationes. Ut e melioribus, quo mihi datum fuit, fontibus rudimenta haurirem, et majori, qua potui, perspicuitate cuncta delinearem, totis viribus sum enixus:

æquus , si paginam implevi , dijudica. Latino me usum esse sermone , quis forsitan italicum prædiligens arguet. Is , quæ moverunt , audiat. Ad morborum historias conscribendas ille inprimis aptior: generatim et brevior, ita ut in minus excrescat opusculum: citationes fere omnes e latinis depromptæ scriptoribus: insuper nonne hæc antiquitatis sapientum (a quibus tamen heu! quam longissime disto) , hæc Medicorum lingua? Nonne hanc divinus Celsus, eruditissimus CELSUS, hanc SYDENHAMUS, BAGLIVIVS, hanc, ut cæteros sileam, uterque FRANKIUS præposuere? Ergo, quum Clinicum

*divinam hancce linguam haud cal-
lere turpissimum existimemus, quum-
que non dicendi elegantiae, sed hu-
manitatis bono studuissemus, cui-
cumque probo, Tibique, Lector
optime, conatus hos nostros acce-
ptos futuros, fidenter speramus.*

Vale.

Dabam Canali die 6 junii 1822.

H. SACHERO Med. D.

PRÆFATIO.

Quoties sarta tectaque hominis servatur valetudo, haud interrupto, et normali motu cor in singulas arterias, quem momento prius a venis acceperat, cruorem impellens, partium nutritioni, humorum secretioni, vitae uno verbo prospicit; a contractili vero arteriarum vi in eximio hocce opere adjuvari, dum utrorum actio a nervoso fovetur influxu (1), consentiunt Physiologi, ea quidem ratione, ut cu-

(1) Generico nervei influxus vocabulo usi sumus, ne quis in physiologicis disputaturos nos credat. Inferius a qua nervosi systematis parte cordis, et arteriarum vis sustineatur, propius enucleare, occasio dabit.

jusvis arteriae contractio cum ventriculorum cordis contractione alternet
(2). Istiusmodi contractioni dilatatio

- (2) A sola cordis vi sanguinis circuitum absolvi autumabat HALLERUS; nuperiores Physiologi, muscularem, seu contractilem tunicam in arteriis quum detexissent, easdem symbolam quoque suam conferre, merito sunt arbitrati. Apposite hinc celeberrimus Joannes Petrus FRANKIUS (epitome de curandis hominum morbis, Tom. V. §. 563): « Ipsa certe fibrarum arterias, non minimas, ambientium compages, quasi unicum, ac licet pergracilem, protensum tamen ex corde, ac sua longitudine vires suppletem, *tubum musculosum*, vel quasi *cor unicum*, ac *ramosum*, per partes animalis fere omnes extensum, constituit... Est igitur suum arteriis, vel a *carne musculari* hoc pendeat, vel a *fibra cellulari*, non omni vitali potentia privata, derivandum sit, *contractile*, vel ex solis morborum effectibus jam satis elucens, *principium* ». Huic ceterum sat acceptae opinioni nuperrime adversatur celeberr. Athenaei Taurinensis Antecessor ROLANDO (vide ejusdem anatomem physiologicam. Taurini 1819.), vim auricularum cordis attrahentem, ut sanguinis circuitum explicet, invocans. Ineptos nos esse iudices in tanta lite dum fatemur, illud nihilominus observabimus, arteriarum ictus in inflammata parte, quam in vasculis cordi proximioribus, citatiores quotidie adnotatos, muscularem, ac contractilem tunicam in iisdem supponere. Alia hujus census argumenta et reperies in disceptatione inaugurali eximii Doct. Georgii RICCI, quam anno 1818. die 23 aprilis tuebatur, pag. 72, et seq.

+ Hoc est falsum, nam Hallerus sic ait, Arteria ab eodem sanguinis impulsu stimulo irritata, continetur et tantum sanguinis erepellit quantum accepit. Quare hinc physiolog. de p. 46 January 1854 in 8.

+ Inter pars arteriae hanc coarctationem habet... Ea forte in manifestis huiusmodi multorum phurorum sunt coarctatione subiectis. Interdum autem coarctatione huiusmodi phurorum. Quare hinc physiolog. de p. 46 January 1854 in 8.

(quam activam nuperiores volunt (3)) succedat, oportet, atque ex binis hisce actionibus, quarum alteram systolem, diastolem alteram dixerunt, pulsus coagmentatur, e cujus normalitate, vel aberratione pretiosum exurgit Clínico criterium. Hinc pulsus tangendi artem quasi divinitus a summo Medicinae Parente primum excogitam, ab HEROPHILO magis excultam fuisse historia perhibet, etsi hujus scripta ad nos usque haud pervenerint. Claruit, nec immerito ob summam in pulsu peritiam GALENUS, qui octodecim hoc de argumento libros nobis reliquit. Ab ipso Sinas, sphyg-

(3) Vide *Précis de la doctrine de l'inflammation* par J. M. SCAVINI Professeur, etc. Turin an. XIII. pag. 47, et seq. De vitalitatis oeconomia FRANCISCI CANAVERI Medicinae Professoris, etc. Taurini an. X. p. 10. Curtii SPRENGELII Institutiones medicas Vol. II, §. 170. Ricci op. cit. p. 78, et seq. etc.

mices, quam dein insigniter excoluerunt, rudimenta accepisse, vult GANDINIUS, cui, brevitatis studiosi, circa minutio-rem hujus doctrinae historiam lectorem libenter remittimus. Nec pulsum doctrinam AËTIUM, AVICENNAM, Petrum SALIUM, ACTUARIUM, STRUTIUM, aliosque insignes priscae Medicinae principes neglexisse constat. Reticendum tamen haud est, mechanicae scholae fautores, quos inter SCHELLAMERUS, BELLINIUS, Frid. HOFFMANNUS, etc., quae jam extructa fuerant hujus artis fundamenta, valde infirmasse, quousque, vertente decimo octavo saeculo, nova, clariorque SOLANO (4) prius, dein NI-

(4) Quos SOLANUS, se detexisse, ait, criticos pulsus, jam antiquis, uti GALENO, ACTUARIO, AVICENNAE, etc. cognitos fuisse vult CERRIUS (*Dissertazione intorno al polso. Milano 1786*). Tantam componere litem nec valemus, nec curamus; id unum addimus, celeberr. medicum Hispanum attentius, et

HELLIO, BORDEVIO, FOUQUETO, MENU-
RETO, MICHELIO, aliisque lux affulse-
rit, ut non criticos tantum, ac salu-
tares naturae motus, sed morbosas
quoque, plerumque occultas visce-
rum labes e pulsu didicere sint rati.

Tantos sectati sunt viros clarissimi
GANDINIUS, et WESCHTIUS, quorum
primus Genuensis, Germanus alter
fere eodem tempore hanc patholo-
giae, ac semiotices partem excolentes,
eximia scripta evulgarunt.

Hactenus laudati sphygmites ma-
gistri iisdem propemodum dogmati-
bus, nempe arteriae pulsantis figurae
innitebantur. Novam postremis hisce
annis, satque ingeniosam methodum,
a pulsationibus tum anterioribus,
tum posterioribus depromptam insignis
Galliae Medicus CLAYUS excogitavit.

fusius istos nobis exposuisse, summamque ob id laudem
meruisse.

Hosce omnes perfecte noverat celeberrimus noster GARDINIUS, olim Albae Pompejæ Physicen (quam an funditus permeasset, pene innumera a pluribus Academiis ipsi collata praemia testantur) docens, et magni nominis Clinicus, heu! nimis cito societati ereptus, qui eo perfectionis in pulsum scientia pervenerat, ut diagnoses, et prognoses vix non omnes, raroque fallaces e solo pulsu erueret. Huic, quem in praxi sum secutus, siquid in sphygmica profui, debeo: huic publicum hocce aeternum grati animi testimonium tribuere gloriabor.

Quum sphygmites a tanto Viro accepissem primordia, in Auctorum, quos supra laudavi, operibus rimandis sedulo incubui, atque in bilustri praxi quamdam hujusce doctrinae, dixerim, certitudinem, et utilitatem non

spernendam nactus, dum in ceteris artem nostram apud Italos, Anglos, Gallos, Germanosque inclaruisset cernebam, hanc certe momentosissimam pathologiae partem neglectam utplurimum iri, invite sum demiratus; non enim mente concipiebam, cur permeans, fidelisque haecce lens, cujus auxilio motus aegro ipsi reconditos (utpote ad vitam organicam, seu ad internos sensus (5) spectantes) pandere, et radicitus noscere datum, tanti non fieret, quanti faciendam esse, cordatus quisque nobiscum consentiet. Quamobrem ne sua utilitate haec ipsa fraudaretur, meliora eam spectantia huc illuc deligere, in ordinem disponere, aliquibus observatis illustrare, et clariori, quo fieri po-

(5) Vide Laur. MARTINI thesim ad cooptationem in Taurinensi Medicorum Collegio anno 1815, ex physiologia p. 26, et seq.

terit, sub aspectu meditanda offerre, decrevimus.

Generalibus itaque, quae ad pulsum tangendi methodum pertinent, praemissis, mox communiores ejus differentias levi calamo tangam: organicos sive diagnosticos, sive prognosticos characteres fusius tandem adumbrabo; hinc quam incomparabilis Clinico exurgat in morbis detegendis, curandisque utilitas inde apparebit.

Quin opusculum hocce, quod pluribus abhinc mensibus penitus confectum servaveram, et aliis distentus curis typis haud concesseram, nunc temporis prodam, nullomodo retinent bina in hanc rem nuper evulgata scripta. Re enim vera tractatus de pulsibus J. B. BURSERII a Doct. BERTIO editus, optimus quidem est; at nonnisi

BORDEVII , FOUQUETII , et GANDINII doctrinas paucis , et nude expositas habet. Ad opus vero a Doct. LAVY prolatum quod spectat, longe errabis , si sphygmica praecepta ex eodem addiscere speras ; quin immo , siqua bona huc illuc commixta reperias, ista ex illustribus Auctoribus, omissa eorum citatione, impune fuisse mutuata, fidenter affirma ; ipse , quum istud attente perlegissem , necnon plurium, eorumque non parvi nominis sodalium sententiam circa illud sciscitatus essem , auctoris pace , reputavi , fas mihi esse concludere , praeter verborum farraginem , ineptasque repetitiones, vix quidquam praestare.

Neque me movent , siqui essent censores , qui praecociori me forsan scribendi libidine incusent ; hos enim, dummodo sint aequi, non timeo.

Quod si quis incredulus assertis fidem adimere tentet, ad aegrorum lectulos is mecum accedat, an fictitia, an vera scripserim, commonstrabo. Vos autem, qui juniores adhuc sancta Æsculapiæ artis limina vix tetigistis, vehementissime precor: tam Auctorum supra celebratorum doctissimas, quam has, qualescumque sint, lucubrationes nocturna versate manu, versate diurna: uberrimam, credite, colligetis segetem. Hæ siquidem, quasi fulgens astrum, ad pene innumeras miserandæ humanitatis aegritudines probe scrutandas vos ducent, nec me sectatos unquam poenitebit. Non terreat sæpe ab ignaris jactata notiones has attingendi difficultas: diligentiam adhibete; nihil vobis suavius, nihil voluptuosius, quam occultas viscerum labes quasi mirabiliter, solo explorato

pulsu, detegere, futura exitia prodere, vel proximam aegris incolumitatem tuto polliceri.

Longe porro absit, ut ad perfectionis apicem in hac medicinae parte me pervenisse, credam. Pauca mihi cognita esse, plurima vero me latere fateor; haud tamen ambigo, quos excitare conor, optimorum labores maximum mutuatueros fore, vividiorumque nitorem. An gravius, quam ferant, humeris onus imposui? Non praemii, non laudis spes movit: aequior animus, humanitatis bonum allexit. Utinam obtineam!

Ceterum, ubi scriptio inaequalitas, et incompta dicendi ratio aliquos offendat, inter continua apud aegrotos officia, filo sermonis frequenter intercepto, haecce, etiamsi paucula, exarata fuisse isti intelligant, et scribenti ignoscant.

1940

DE

PULSIBUS ORGANICIS SPECIMEN.

CAPUT I.

DE PULSU GENERATIM.

§. I.

Quamvis corporis humani bene perspecta anatomie cunctorum viscerum, partiumque structurarum: quamvis physiologia eorum functiones patefaciat, et illaesis hisce manentibus incolumem servari hominem, hygiene doceat; innumera tamen, quae nos circumdant, quaeque continenter in corpus nostrum agunt, et destructionem minantur, potis sunt, hoc modo leviter, modo gravius saepe perturbare, ac infirmare, unde fluit caussarum analysim primum sistere pathologiae dogma. Suas itaque jure haec ponit ambages, at longe difficilius de morbosorum effectuum sede, et essentia dijudicare: hinc cur nullo non tempore Medicinam artem dixerint *conjecturalem*, et, quo propius ad certitudinem accederent, totis

viribus ab omni aevo annisi sint Medici. Felix ergo, qui constantes quasdam leges secutus hanc continget metam, nam, ut optime Cous Senex : » Medicus, si quidem suffecerit ad cognoscendum, sufficiet etiam ad sanandum » (6). Id sphymice promittit : quomodo, videamus.

§. 2. Oeconomiae animalis leges immutabiles esse, statumque a summo Artifice ordinem servare, procul dubio, hisce rectum cor vix concepto homunculo apparens, nunquam, nisi vita deficiente, contrahi desinit (7); ejus porro motus, arteriis communes, in statu sano regulares, apprimae sunt noscendi, ut aequa cum morborum aberrationibus comparatio fiat : hos scrutatur Medicus pulsus sic dicti exploratione, et meditatione. Arteriae tactui magis perviae, quae in carpo sunt; istis tota pulsuum organicorum doctrina innititur (8).

(6) Vide HIPPOCRATIS op. omn. per Joannem CORNARIUM, etc. Basileae 1546. cap. de arte p. 9.

(7) In sene, qui nonagesimum annum vivat, cordis pulsationum numerus a primo puncti salientis motu, ad hanc usque diem, calculo inito, dinumeratus, ad 2,838,240,000 ictuum ascendit : Vide *Essai sur les maladies, et les lésions organiques du coeur etc. de J. N. CORVISART premier Médecin etc. A Paris 1806. Discours préliminaire, pag. XLVII.*

(8) Praeter carpum plerasque corporis arterias explorasse Veteres, HIPPOCRATIS scripta testantur; nec rarum est inter

§. 3. Quo autem singulas pulsationum modificationes explorator percipiat, tactu perfecto fruatur, oportet. Tactum sensuum omnium extensissimum, cunctis partibus datum, in manuum digitorum pulpa exquisitiorem esse: epidermidem vero, dum undique cutim ab externis tutatur injuriis, quandoque a frictione concreescere, durescere, hujusque sensum obtundere, compertum. Hinc quaecumque digitorum cuticulae indurationi favent, quemadmodum fides, lyram, mechanica instrumenta etc. tractare, Clinicus sedulo avertat: praecipuum in digitorum applicatione, et sensibilitate positum praeceptum hic sciat. Quaecumque scientia suas habet syrtes, suosque labores: habet et sphygmica; huic tamen totum se voveat Clinicus, nec inutili frustrabitur spe. Non omnes equidem cito, omnes tamen diutino usu, patientia, assiduitate, strictaque regularum dicendarum observantia idoneos fieri credimus: ac nosocomia, aegrorum frequentiam artis hujus scholam, et unicam reputamus. Qua enim ratione expertus musices magister aures ad minimas quaslibet vocum dissonantias percipiendas sensim accommodat: qua ratione caecus tactum eo acuit, ut colores ipsos distinguat, ita seria mentis con-

earum pulsationes discrimina adnotare, quod tum ab organico vitio, tum ab infra dicendis caussis repetas.

tentione, et frequenti exploratione digitos singulis pulsuum modificationibus discriminandis vel tyro medicus tandem assuescet (9).

§. 4. Inter selectiores sphygmicos GALENUS (10), etsi verbosus nimis, atque inutilibus subtilitatibus forsitan obrutus, primas tenet: breviores SOLANI observationes, NIBELLIO curante, nobis transmissae (11), optimae: summa demum cum attentione legi, relegique merentur BORDEVIVUM (12), FOUQUETUM (13), MICHELIUM (14), ME-

(9) Optime animadvertit eximius BICHATUS (*Recherches physiologiques sur la vie, et sur la mort*, 3.e édition. Paris 1805. art. VIII. §. V.) unius organi perfectionem cum aliorum dispendio fieri, ita ut ferme impossibile censeat, quemquam cuncta organa perfecta habere; medicum ergo ad alias scientias artesve distractum nolumus, tritum quippe adagium:

Pluribus intentus minor est ad singula sensus.

Perbelle conscripta, lectuque digna sunt, quae circa *tactum practicum* celeberr. TOMMASINIUS habet in specimine, cujus titulus *Prospetto dei risultamenti ottenuti nella Clinica medica di Bologna nel corso di un triennio scolastico*, §. 4. p. 13.

(10) Op. omn. Class. IV de pulsu ad tyrones.

(11) Novae, raraeque observationes circa crisis praedictionem ex pulsu, etc. a FRANCISCO SOLANO *de Luque* factae, a Jacobo NIBELL auctae, etc. Venetiis 1777.

(12) *Recherches sur le pouls par rapport aux crises*, par M. Théophile DE-BORDEU, etc. 2.e édition. Paris 1768.

(13) *Essai sur le pouls par rapport aux affections des prin-*

NURETUM (15), GANDINIUM (16), WESCHTIUM (17), et CLAYUM (18); hi enim quidquid in hac re hucusque detectum habent, satque exactas pulsuum notiones suppeditabunt (19).

§. 5. Nos vero, dum pulsuum doctrinam tantis evehimus laudibus, ii non sumus, qui nunquam fallere, hacque sola Medicinam fieri posse, credamus. Praeterquam in caeteris hujusce scientiae partibus versatos volumus, casus

cipaux organes, avec des figures, etc. par M. Henri FOUQUET, etc. à Montpellier 1767.

(14) *Nouvelles observations sur le pouls par rapport aux crises, etc. par M. MICHEL, Paris 1757.*

(15) *Dictionnaire encyclopédique, art. Pouls.*

(16) *Elementi dell' arte sfigmica, ec. Genova 1769.*

(17) *Medicina ex pulsu. Praegae 1770.*

(18) *Observations sur le pouls avec une méthode facile, etc. Paris 1809.*

(19) Silentio premere nolumus opusculum quoddam prae manibus nostris esse, cujus titulus: *Secreti svelati della medicina dei Chinesi, ec. cujusdam anonimi. Milano 1676*, a quo aliquas mutuavimus haud spernendas notiones, ut suo loco declarabimus. Nec flocci faciendum credimus celeberr. J. B. BURSERII de pulsibus tractatum inter opera posthuma a Joanne Baptista BERTI, Veronae anno 1820 edita; quamvis, ut alias innuimus, nil novi habeat. De opere vero a Doctore LAVY exhibito, in quo celeberrimi ALLIONI sphygmica tradere pollicebatur, jam nostram superius (in praefatione) sententiam protulimus, quam vo-

dari, in quibus iudicium sphygmicum incertum, tyrones sedulo admonendos duximus, ne forte perterriti, quod pretiosi inest, despiciant. Caput idiopathice dolere ex.gr. pulsus capitalis ostendit; verum an vasorum dilatatio, an ossea lamina, an meningum, cerebri phlogosis (vid. annot. 31), an suppuratio, an hydrocephalus doloris causa sit, difficile noscimus. Exanthematum eruptionem pulsum cutaneum praecedere quotidie animadvertimus, erupturi autem speciem a solo pulsu determinare non valemus. In febribus ataxicis, malignis aliorum, vel nimia subjectorum sensibilitate, in nonnullis occultis inflammationibus pulsum vel vix a naturali statu distantem, vel plerumque acriticum, convulsivum, contractum, inconstantem observavit BORDEVIVS, observarunt alii: sunt, quorum pulsus anomalus, monstruosus, aut deficiens (20) est, quod

lunus consulendam, uti et illa, quae trademus in notis ad § 160.

- (20) Illustris dominae, quam pluries curandam suscepi, carpi sinistri pulsus ob musculos hic loci arteriam obsidentes, inunquam situm vix tactu sensibilis, dum in dextro optime patet. « A natura esse, censui (sic Ill. MORGAGNIUS de sedibus, et causis morborum per anatomem indagatis. Pataviis 1765, epist. XXIV. n. 10. p. 215) pul-
« suum exilitas in muliere exercitata, et robusta, quam
« angina vehemens urgebat; itaque ab iis pulsibus minime

a vitiosa arteriarum carpi conformatione, vel situ, a vulneribus, aut tuberculis circa eas saepe deducendum. Nonnullorum pulsus sanitatis tempore inaequalis, intermittens, quasi aberrans (21) est, dum aegrotantibus factis melior, aequalisque evadit. In athleticis, durosque exercentibus labores ob facilem arteriarum callositatem minus sensibiles pulsuum mutationes. Item summa in pulsibus compositis, dignoscendis difficultas (22).

« absteritus sum adolescens, quominus tantum sanguinis
« detrahi juberem, quantum morbus flagitabat; me vero
« non esse deceptum servata mulier comprobavit, in qua
« postea, quum optime valeret, eosdem pulsus deprehen-
« di, etc. ». Vide quoque Joannis Baptistae BURSERII med.
pract. Vol. VII. p. 235, et seq. CORVISARTII op. cit. p. 390, 391.

(21) Vide SCHENKIIUM de pulsu pag. 285, Rosinum LENTILIUM in miscellaneis medico-practicis pag. 1. Ego ipse in valido, et procero viro, quoties incolumis, pulsum quaque tertia pulsatione intermittere, quum aegrotat, aequalem fieri, pluries adnotavi. Vide J. P. FRANKII epitome cit. §. 566. ZIMMERMANNI *Traité de l'expérience en médecine. Tom. II.* p. 13, 16, et 17. An in hisce reconditum latet vitium?
« Illorum (ita NIBELLIUS op. cit. part. 2. pag. 45), quibus
« intermittens pulsus diu familiaris fuerat, dissectio plane
« in lucem eduxit causas, unde is, in variis cordis, san-
« guiferorum eidem adjacentium vasorum, pulmonumque
« morbis, ac impedimentis producat » . Talia modo lauda-
torum MORGAGNII, et CORVISARTII observationes pluries et
firmarunt.

(22) Hisce forsitan ambagibus permotus latinissimus CELSUS

Concedendum demum , neminem mortalium omnibus horis sapere ; quandoque mutus haesitat optimus orator ; non semper carmen succedit poetae ; an a Medico , quod nulli homini datum , ut nunquam decipiatur , exiges ? Ipsa divini Senis praesagia , quae prisca , nuperrimaque merito veneratur aetas , nonne quandoque fallacia ?

(quem an clinicam exercuisset , plerique dubitant ; vide DENINAE bibliopaea cap. 1.) , scribebat , (op. omn. lib. III. cap. VI. pag. 343.) « Venis enim maxime credimus fallacissimae rei , quia saepe lentiores , celerioresve sunt , et aetate , et sexu , et corporum natura , etc » . Quod certe nostra haud prosternit dogmata ; nam , ut infra videbimus , ad pulsus probe dignoscendos cunctorum adjunctorum maxima ratio habenda ; hinc ipse ejusdem commentator Gulielmus PANTINUS sic explicat : « Venas , veterum more , pro arteriis dixit ; quibus facillime falli tum incautos , tum homines ignaros , CELSO facile concessero : prudentes , peritos , sagaces medicos ex iis certissima virium , et earum rerum , quae intus sunt , praesertim in corde , et pectore abditae omnino indicia capere , GALENO assentior » .

CAPUT II.

DE REGULIS CIRCA PULSUS

EXPLORATIONEM.

§. 6. Nunc ad pleraque ante pulsus explorationem notanda pergamus. Quum primum Medicus ad aegrum accedens, ejusdem dubitantis sollicitudinem, vel metum movere, et protinus pulsum mutare soleat; hinc optimum CELSI monitum: » ob quam causam periti Medici est, » non protinus ut venit, apprehendere manu » brachium, sed primum residere hilari vultu, » percunctarique, quemadmodum se habeat, et » si quis ejus metus est, eum probabili sermone » lenire, tum deinde ejus carpo manum ad- » movere (23).

§. 7. Quoad situm ill. BORDEVIVS vult aegrum supinum horizontaliter decumbere, capite parum elevato. Neque spernenda, quae FERNELIUS tradit: « laborantis manum nec sublatam, » nec depressam, nec vinculo, aut decubitu » constrictam, nec pronam in vola, nec resupinam, sed molli, naturalique situ secundum longitudinem reclinari debere in latus

(23) Vide op. cit. p. 343. C.

» imum, quod minimo digito clauditur (24) ». Manus vero tangentis temperate calida sit, et si in frigore accedat, sollicite calefiat.

§. 8. Inquirendum insuper venit, an a somno derepente expergefactus fuerit aeger, cibum, potum, vel medicamentum paullo ante ceperit: an fonticulus, ulcusve lateat: an animi pathemata perturbarint: num exacerbatio adsit; qualeve morbi stadium, quae aetas, temperamentum etc. Queis omnibus facile pulsum turbantibus, nisi attendas, longe difficillimum, ac obscurius iudicium efficies. Mox propius ad pulsus explorationem.

§. 9. Arterias carpi, ut tangantur, praeferendas esse, jam ipse docuerat GALENUS, sive quod honestius, expeditius, et sine ullius partis nudatione (25) id assequamur, sive quod eae secundum longitudinem optime sint locatae, et ossibus brachii incumbentes pressioni resistere valeant: scrupulosius hanc regulam pulsuum organicorum detectores inculcant.

(24) Vide FERNELII op. med. De causs. pulsuum lib. III. cap. IV.

(25) Persiae Medici, queis non licet mulierum tyrannide contactarum vultum aspicere, vocemque audire, e solo pulsu clinicam facere referunt. Vide *Voyage du chev. CHARDIN en Perse, et autres lieux de l'Orient. Tom. V. chap. 25.*

§. 10. Silentio, et quiete aegro imperatis, Medicus dextra sua laevum aegri carpum prehendat, et vicissim (26), tum digitos quatuor (27) ad invicem parallelos arteriae adplicet, ita ut index in depressione, quae inter carpum, et apophysim styloideam radii adest, locetur, ejusque latus externum huic apophysì incumbat (28); reliqui vero digiti successive admoveantur.

(26) Clinicos aequali manu pulsum explorantes pluries, nec sine indignatione vidi. Hisce ne sphygmica imperscrutabile erit mysterium?

(27) Potior pulsum organicorum pars sub digitis indice, et medio: nonnulli tamen, ut intestinalis, renalis etc., sub annulari, et minimo deprehenduntur: « Pulsum quatuor digitis (sic MERCURIUS monachus, de pulsibus: vid. diarium medico-chirurgicum Parmense, vol. 12. pag. 149.) « prehende, apte, « et congruenter comprime, atque constringe, deinde digitos « remittens observato: dextra manu tua sinistram aegri « manum adprehende, etc. ». Insuper, ut manus firmiter carpo incumbat, pollex superiori brachii parti adjiciendus est.

(28) Sive FOUQUETUS, sive GANDINIUS in manus pulsum tangentis icone digitum indicem interna sui parte contra dictam radii apophysim locant; nos tum a jam laudato GARDINIO, tum nostra edocti experientia malumus mox dictum ordinem servare. En quae anonymus cit. pag. 2. de Sinarum methodo scribit: *Il primo tocco comincia, e si trova vicino la giontura della mano, cioè tra la detta giontura, e l'estremità dell'osso del braccio. Il secondo tocco, o mezzano è immediatamente appresso l'estremità dell'osso del braccio prendendo altrettanto di spazio, quanto*

Haec digitorum positio essentialis admodum ad organicos characteres eruendos videtur, quum hi maxime consistant in elevatione, aut depressione partis alicujus arteriae digitis suppositae, quae *spatium pulsans* a sphygmicis vocatur. Difficilem hanc digitorum compositionem apprime credas; at habitus, ususque facilem reddent. Pressionem digitorum variare oportet, cavendo tamen, ne arteriae alteretur diametrus. Item per intervalla pulsus tangendus, ne continuata arteriae pulsatio tactus sensum obtundat; has autem regulas ad singulas pulsuum species aptare sola experientia sensim discet junior Medicus.

§. II. Ægroti pulsum tam saepe explorare convenit, quam possibile est (29): sensus reliquos fere sopitos habere tangendo, et quadraginta, vel quinquaginta ad minimum pulsationes in quoque carpo sentire; hinc merito exclamaverat summus Fridericus HOFFMANNUS: « mirandum certe est, nostros medicinae practicos ad aegrorum lectos accedentes pro more

si può toccare colla cima del deto. Il terzo tocco segue il mezzano, e non occupa più spazio di quello si trova sotto la cima d'un deto.

(29) « Ingressu utere frequenter, visita diligentius, his, quae
« a deceptis per errorem fiunt, occurrens, ut mutantur;
« facilius enim cognosces, simulque expeditior eris ». Vide
HIPPOCR. op. cit. de decenti ornatu, pag. 26.

» tantum pulsum contrectare tam levi brachio,
 » ut vix duos ictus expectent, quum tamen
 » saepenumero post decem, aut ultra vibratio-
 » nes inaequalitas, vel intermissio demum per-
 » cipiatur (30). »

§. 12. Pulsum in utroque carpo explorandum, scite monent celeberrimi in arte Viri, ob discrimen, quod inter ipsos vix non semper reperias, nec non lucem, quae inde ad meliorem diagnosim emergit. Diuturna experientia ducti et nos hanc inculcamus cautelam; pluries namque a pulsu, quo latere caput dolebat, aegrotis nunciavimus (31): praeterea hepatis pulsus in

(30) Vide ejusd. medicinae rationalis tom. III. pag. 162.

(31) Obs I. Dira detinetur idiopathica cephalaea ill. virgo sinciput occupante, et modo in dextrum, modo in sinistrum latus ferocius urgente, ab organica caussa (quae chronicum hydrocephalum forte adduxit) fota: quoties accedo, vix explorato pulsu, prout in alterutro carpo capitales pulsationes vividiores, de potiore doloris sede constanter pronuncio. Istiusmodi observatio (observationes autem nostras si quis infirmet, huic adversaria, quibus illas inscripsimus, nec non aegrorum nomina, testesque subjiciemus) nervorum decussationi ab immortalibus VALSALVA, et MORGAGNIO (op. c. epist. III n. 18, p. 19, et seq.) statutae adversari videtur; verum ex sequenti utriusque jus servabitur.

Obs. II. Insignis vir, quem caput grande, collumque breve ad comatosos disponebant affectus, excurrente anno 1819,

dextro, lienis in sinistro carpo explicatio; item in haemicrania dolentis lateris pulsus explicatio, quam in opposito est. Quum vero Medicus pul-

mosus primo factus, demum torpore in dextro corporis latere prehensus est; caput vero sinistrorsum dolebat: pulsus in utroque carpo capitalis, tensusque, in sinistro explicatio videbatur: sanguine pluries, et cito detracto curatus est. Octobri vero 1821 modo dictis symptomatibus gravius correptus, dum resolutio dextri lateris imminebat, caput ei iterum sinistrorsum cruciabatur, hujusque lateris pulsus tensionem majorem praeseferebat; missus est cruor: dolor immaniter auctus, et paullopost hemiplegia dextra prius, mox apoplexia lethalis ingruit: ejusdem caput datum haud fuit reserare. Mense maio autem 1822 hominis quinquagenarii, quem lateris dextri hemiplegia corripuerat, et in cujus carpo sinistro pulsus cephalicus eminebat, quamvis paucis ante mortem horis in sinistro latere eodem quoque plecteretur affectu, nihilominus, irritis cunctis artis auxiliis, tertio declinante die demortui cranium aperientibus sinus durae matris vacui (ex eo quod ob inconcinnum cadaveris motum, capitisque lapsum isti disrupti fuissent, et magna cruoris copia e naribus prodiisset), haemisphaerii sinistri vasa nigro sanguine injecta, et quam in dextro turgidiora apparuerunt; ventriculus autem cerebri major sinister sero cruoroso redundabat, dum pauca ejusdem liquidi quantitas in sinistro reperta. Cuncta capitis sanguinea vasa plus aequo dilatata generatim erant. Ex quibus historiis, affectionis locum in ejusdem lateris pulsu, resolutionis vero phaenomena in opposito manifestari, evincitur, quod, dum laudatorum anatomicorum observatis non obstat, quantum lucris e pulsu ad mali fomi-

sum scrutatur, cunctos pulsuum organicorum characteres sibi mente repetat, ut, ad quem eorum spectet, referre valeat.

CAPUT III.

DE PULSUUM IN STATU SANO MUTATIONIBUS.

§. 13. Quomodo tangendus pulsus jam diximus: mutationes, quas aetas, sexus, temperamentum, somnus, anni et diei tempus, regio, aër, hominis structura, ac statura, motus, balnea, ingesta, animi pathemata, tandemque praegressi morbi inducunt, breviter nunc enucleabimus.

§. 14. *Ætas*. Infantibus, utpote exquisitiori donatis sensibilitate frequens admodum esse solet pulsus; in his enim, quum ad partium incrementum continua molecularum in cellulari textu

tem dignoscendum emergat, luculenter ostendit. Ceterum an in obs. I menynges (quippe, si encephalos affectum esset, in plusquam triennii, a quo laborat, spatio vel diuturnus sopor, vel delirium, vel mors luctuosam clausissent scenam), in altera interiores partes affectas fuisse, credendum? Discrimen inter utriusque carpi pulsum et reperiiebant summi CORVISARTIUS (op. cit. obs. XII. p. 68, obs. XV, p. 79, etc.), MORGAGNIUS (op. c. epist. XXIV n. 23.), FOUQUETUS (op. cit. cap. XXI. p. 110), VESCHTIUS (op. cit. pag. 231, et seq.), alique.

adpositio fiat , activior sanguinis circuitus sit , oportet ; hinc pulsus , qui in sano adulto (regulae quippe sphygmicæ ex adultorum pulsu deducendæ) intra minutum primum sexaginta vibrationes , in infante octoginta , et ultra offert. Constanti observatione edocemur , caput in neonato homunculo ad adolescentiam usque relate ad reliquum corpus grandius esse , millenisque , quos inter non ultimum tenent locum binæ dentitionis turbæ , crusta lactea , coryza , aurium , oculorumque humiditates etc. (32), laboribus affici , ut ejus humores illuc affluere scite adnotaverit ill. CABANISIUS (33), et pulsum ipsi superiorem , ac capitalem utplurimum esse nos fidenter ponamus. Infantum pulsum valde inconstantem , incertumque declarant BORDUVIUS , WESCHTIUS , aliique ; nobis contra , etsi eum levibus quibuscumque sensibilem dicamus ; summum tamen ad diagnoses , quas ex eorum verbis elicere nequimus , statuendas præstat auxilium.

§. 15. Firmiori adolescentum , juvenumque constitutioni sanguineum , et pulmonale systema præsunt , quod vocis mutatio , hæmoptyses frequentes , cutanea vascula florido cruore turgida etc. nunciant ; hinc cordalis , vel pectoralis hac

(32) HIPPOCR. op. cit. , aph. 2 , et 24 , sect. III.

(33) *Rapport du physique , et du moral de l'homme , mémoire* 4.e §§ 5 , 6 , et 7.

sub aetate familiaris, minus ac, antea frequens pulsus. Jam partes omnes satis crevere, vigent: rite cunctae peraguntur functiones: ad aequalem quoque rythmum adducitur pulsus, qui propterea ad sexaginta circiter pulsationes limitatus, modice flexilis, validus sine impetu, nullum peculiarem organicum characterem praeseferens, cuicumque mutationi obedit. En virilitatis pulsus, cui, quoad generalia, cunctas pulsuum modificationes, utpote puncto fixo, comparat GALENUS (34).

§. 16. Sensim sine sensu haecce infirmatur validitas, fibrae relaxantur, et venosum systema plus aequo dilatatum, abdominalium viscerum imperio favet; inferior tunc, saepe haemorrhoidalis fit pulsus. Duodecimo autem exacto lustro declinat in homine vitae momentum, tardior in vasculis movetur jam densior factus cruor, ar-

(34) Si pulsus cuicumque mutationi paret, tunc exquisite *organicus* a cel. FOUQUETO appellatur; dummodo vero organici characteres leviter tantum sint picti sine ulla irritatione, et facile alter alteri cedat, tunc pulsus *sanitatis* vocabitur, cui organici morborum comparandi. Nunquam magis, quam in convalescentibus patentiores pulsus mutationes; istos ergo assequatur quis sphygmicam addiscere cupiet. Addere quoque praestat, tyrones medicos, antequam circa pulsus a priori judicent, istos a posteriori rite noscere debere.

teriae facile duritiem nactae lente micant, et haud raro a recondita caussa intermittunt; porro senum pulsus sphygmicis legibus aegre parens, minus tutum sufficit Clinico diagnosticum criterium, eumque providas expectantem crises saepe eludit. Neque reticendum ob infirmatam venarum cerebri vim, facilemve earum ossificationem ad comatosos affectus, quos capitalis pulsus patefacit, ipsos pronos evadere.

§. 17. *Sexus.* « Uterus millenarum affectionum caussa, et origo » : sic optime SWIETENIUS, confirmatque experientia. Praeterquamquod sequior sexus ab ipsa infantia sensibilior masculis est, vix ac ad pubertatem accedit, uteri dominio subjacet; viscus istud eo in reliquum corpus agit, ut quoties ejusdem perturbantur functiones, penè innumerae exurgant aerumnae. Summa mulierum sensibilitas ipsas infantibus assimilat, pulsumque vivaciorem tribuit; uterus vero sive menstruum largiatur tributum, sive propagationi famuletur, sive morbose afficiatur, sibi proprium pulsum movet (35) : en ergo quae sexus discrimina ponit.

(35) Quum purgationes sunt cessaturae, quod inter quadragessimum, et quinquagesimum mulieris annum contingit, ad menses, annosve pulsus uterinus perstat; cave ergo ne in errorem adducaris. Insuper pusioni ubera praebenti mulieri pulsus pectoralis est.

§. 18. *Temperamentum*. Qui sthenico-excitabili fruuntur, cor, et sanguinea vasa magis evoluta habere scienter adnotant Physiologi, in iisque pulsum superiorem, celeriores, ac vehementiores observant Practici; his cordalis, vel pectoralis pulsus frequentes; hinc crisi- bus plerumque sanguineis, di- crotismo indicatis eorum judicantur morbi. Saepe contractus, arythmos est pulsus, quibus nervi activiores (asthenico-excitabiles); etsi remedium vim facile sentiant, raro utiles in hisce expecta- tiones, leve quid jam inchoatos naturae motus turbat, morbi- que diuturniores; in exemplum sint hysteria, hypochondriasi, neurosibus generatim laborantes. Inferiorem, abdominalem, et profundum offerunt pulsum stenico-inexcitabiles, quibus hepar grande copiosam secernit bilem, suumque in caetera systemata exercet influxum; eis vomitus, diarrhoeae criticae: eis utpote portarum venae opitulans, haemorrhoidum fluxus, suo cuique pulsu nuntiante, salutaria. Pulsum demum tardum, debilemque tangas in temperamento asthenico-inexcitabili, in quo lymphaticum dominatur systema: serosae retentiones familiares (36). Qua

(36) Temperamentum perfectum ab immortali BICHATO (op. cit. p. 77) delineatum dari posse cum cl. CORVISARTIO (op. cit. p. 368) dubitamus: in ea potius opinione versamur, quod unum, alterumve organum inprimis dominetur, cuius ergo imperium nil sphigmica promptius aperit.

de re aegroti temperamentum exacte noscere Clinico utilissimum jam ipse Senex scribebat : » morbos dignoscimus edocti ex communi omnium » natura, et ex uniuscujusque propria etc.» (37); et latinissimus CELSUS : « ideoque, quum par » scientia sit, utiliore tamen medicum esse » amicum, quam extraneum » (38).

§. 19. *Somnus*. Feriantur sub ipso animales functiones : naturales, uti digestio, hematosi activius peraguntur; hinc suaviter dormienti pulsus lentus, rarus, languidus, concentratus, plerumque inferior est. Vehemens, celer, et turbatus vix expergefatto fit, ad rythmum paullo post rediens. Modificationes autem criticas in aegris dormientibus haud sentiri, asserit BORDEVIVS. Quid autem discriminis inter sani, et aegroti hominis somnum intercedat, nondum perspectum.

§. 20. *Anni tempestates*. Vere ingruente aëre oxygenio, et electricitate praedives, quum cruoris extimulandi vim adaugeat, pulsus vehementiores, celerioresque reddit; cutis functiones sollicitas cutaneus indicat pulsus, qui et aestate, quamvis caloris nimietas infringat, saepe dominatur. Parumper exurgunt autumnum vires, hocque tempore cutanea sensim contrahuntur ex-

(37) Op. cit. de morbis popularibus, sect. III, lib. I, p. 404.

(38) Op. cit. lib. I, pag. 9.

halantia oscula, ita ut hyeme interior, hoc est pulmonalis exhalatio admodum augeatur, et pulsus pectoralis, rarus, tardusque potius sit.

§. 21. *Tempus diei.* Ut jam diximus, dormienti homini pulsus utplurimum inferior: primis noctis horis alimentorum digestio, et assimilatio fieri solet; quum vero ad lucem properat dies, riteque peracta chylicatio, cutanea exhalatio copiosior, ut summus DE-GORTERUS scripserit: « si magis solito noctu perspiraveris, » sed sine sudore, atque omni molestia, per- » suasum te habeas de optima valetudine (39) ». Quamobrem si salus bona, matutinis horis pulsus cutaneus, amplius, tardusque; augetur pergente die a stimulis, qui nos ubicumque ambiunt, corporis incitamentum, et sensim frequentior fit pulsus, ut, sic tradente WESCHTIO, cor, quod summo mane intra minutum primum sexagies contrahebatur, sero septagies vibret. Generatim quoque tenendum altera post pastum hora pulsum stomachalem tangi, cui intestinalis sequitur modificatio statim ac prima perfecta fuerit digestio.

§. 22. *Regio.* Eadem porro ratione, qua regionem in hominum idiosyncrasiam, et mores influere, ipse summus in aureo de aëre, aquis,

(39) De perspiratione insensibili, §§ 52, p. 149.

et locis libro adnotaverat Cous, pulsum mutationes inducere, diurna edocet experientia. Sanguineo plerumque fruuntur temperamento, qui apricos excolunt colles, montesve: frequentior, validior, atque ad dicrotismum pronus eorum pulsus (40). Non ita qui humilibus nati plagis; laxiores fibrae aegre aëris oxyginio parum divitis, humidique infirmo stimulo respondent respirationis, et circulationis organa; hinc pulsus ipsis mollior, ac lentior esse solet: hydropes, asthmata, catarrhi, exhalantium vitia, et proinde periodicae febres familiaria. Nec reticendum nonnullas adesse, uti Pomptinas in Romana Ditione, Vercellenses apud nos coryzae cultu dicatas regiones, quae aliquibus praesertim anni tempestatibus miasmata hominibus prope modum exitialia fundunt; sunt demum sola, quae nec postremarum damna, nec priorum to-

(40) Donec Sultiis patriae meae aprico loco sitae mansi, morbos plerumque hypersthenicos, et cruorosis evacuationibus tum arte, tum sponte motis solutos observabam; Canali vero in valle posito vico rarae salutare istae mutationes: atonica facilius fibra, frequens haemorrhoidum fluxus viris: leucorrhoea, abortus, metrorrhagia mulieribus: ipsae gravidae ob uteri laxitatem menstruum quandoque dant tributum, vixque, dum foetum excludunt, laborant: mucosum hic systema praeprimis afficitur, et si qua crisis in morbis, per alvum, sputa, vel cutim contingit.

num impertiuntur. Queis omnibus attendat naturae minister, necessum, ne ejusdem salubres turbet motus, quosque languent, opportunis fulciat auxiliis.

§. 23. *Aër*. Quod ad hujus vicissitudines spectat, calidus (41), quae aestatem: frigidus, quae hyemem: temperatus, quae ver, et autumnum pulsus discrimina ponere vidimus, inducit. Ventorum insuper ratio habenda, nec non oxyginii, et elementorum imponderabilium (42) proportionis in data aëris quantitate, quorum magnum influxum in cordis motus regendos Nuperiores detexerunt.

(41) Calidam regionem, Hispaniam nempe, excolebat SOLANUS, et criticos pulsus saepe inveniebat; apud septentrionales medicinam fecit celeberr. J. P. FRANKIUS, et facit Josephus ejusdem filius, ubi crises, praesertim sanguineae, rariores; nil mirum ergo, si praecleari isti Viri equivocam de pulsibus criticis doctrinam dixerint (vide epit. cit. T. I, § 16, p. 58, et Praxeos medicae universae praecepta, auctore Josepho FRANKIO, tom. I, pag. 81). Sphygmicae tamen honorem quodammodo reparavit cl. Ludovicus MORELLIUS in Pisano gymnasio praxeos medicae antecessor (vide ejusdem *Del metodo di curare le malattie dell' uomo di Giovanni Pietro FRANK etc., tradotto con annotazioni ec. Firenze 1816. ann. 39, pag. 186, e seg. vol. I*). Vide quoque in hanc rem ANDREAE PASTAE HIPPOCRATIS aphorismos, et praesagia latine versa etc., prolegomena pag. XXIV. ann. α.

(42) CURTII SPRENGELII op. cit. tom. I, pag. 105, et seq.

§. 24. *Hominis structura, et statura.* Caput grande, et collum breve soporosis affectibus (vide §. 12, ann. 31, obs. II.), gibbositates pectus angustantes pulmonum morbis eo favent, ut his pectoralis (43), illis capitalis pulsus quasi constitutionalis esse soleat; idem de ceteris organicis vitiis dicendum. Statura corporis symbolam quoque suam in pulsu confert, et sic ill. observante SENACIO, ut in praegrandibus hominibus ad sexaginta tantum, in parvis ad nonaginta usque micare potuerit; frequentior quoque in mutilatis.

§. 25. *Motus.* Quemadmodum ad functionum integritatem servandam modica juvat corporis exercitatio, immodica nocet: musculis valide motis minima premuntur vascula, et sanguis ad cor copiosius affluit, quod dum stimulo respondere nititur, vehementius palpitat, saepeque angitur; pulsus tunc insigniter citatus organicum cordis characterem praesefere solet (vide cap. V. art. IV.). Id pluries, postquam aprica ascenderam loca, in me ipso deprehendi, nec aliter probant hujus visceris disruptiones, organica vitia, repentesque neces a violento cursu, vel labore observatae (44). Continuus insuper

(43) « *J'ai vu* (ita BORDEVIOUS op. cit. t. II, p. 152.) *des bossus, qui avaient le pouls habituellement pectoral* ».

(44) BICHATI op. cit. p. 55. CORVISARTII op. cit. p. 359, et seq.

membrorum motus, quo ex. gr. villici, artificesque fere omnes exercentur, fibram duriores, et stimulis minus sensibilem reddit, ut eorum sanguinea vasa sphymicis modificationibus difficilius obediunt, et citius, quam par est, ad senilem rigiditatem pulsus accedat (45). Adnotandum postremo velim in eo brachio (utplurimum dextro); quo saepius utuntur, arteriam magis expansam esse, fortiusque micare.

§. 26. *Balnea*. Frigidis spasmodice exhalantium oscula clauduntur, et ex his eadem pene phaenomena, quae sub febrili frigore, adnotantur; nempe cruor capillares vasorum extremitates deserens ad cor eo urget, ut si diu protrahantur, vitam ipsam adimant: pulsus porro constrictus, et profundus. Quum vero istis egreditur homo, cordis functione restituta, et aucta, impetuosa reactio in vasa fit, vividius circuitus

(45) Sunt quoque artifices nonnulli, uti fullones, coriarii, laniones etc. ob foetidas exhalationes: gipsarii vero, calcarii, molitores, lini et cannabis carminatores etc. ob subtiles particulas cum aëre inspiratas, fere omnes tum acutis, tum chronicis pectoris morbis (sic tradente RAMAZZINIO in sua de morbis artificum diatryba) cogniti, qui ideo etiam in statu sano pulsum pectoralem habent. Quum vero tibicinas aneurysmate obnoxios observaverit celeb. MORGAGNIUS (op. cit. epist. XVIII. n. 24); hinc pulsus cordalis ipsis proprius.

peragitur, et pulsus expanduntur; hinc cur exstimulans vis, quam nos secundariam credimus, hisce tributa. Vires subtrahunt tepida, atque, ita eximio nostro MARTINIO (46) tradente, pulsum offerunt tardiore, ut infringentem potestatem iis tribuendam, haud dubitet. Realem contra impertiuntur stimulum calida, et pulsus sub istis, ac paullo post citatus, expansus, vehemens, cutaneus. Vix a modo dictis abludunt vaporum balnea, quae tamen ob adauctam perspirationem illico cutaneum jure cient pulsum. Quamobrem hujusmodi positis a balneo oriundis pulsum mutationibus, de bono vel pravo eorum effectu dijudicare quis poterit.

§. 27. *Ingesta.* Horum alia solida, liquida alia sunt; ut subigantur priora, in stomacho morentur, necessum, donec in chymum redacta per duodenum transeant, atque alibili parte resorpta, crassior per intestina ad rectum usque descendat. Dum haec peraguntur, stomachalis primum, et frequens, dein intestinalis, tardus, quandoque intermittens evadit: alias accidit, ut cibi vel qualitate, vel quantitate noxii, vel ob stomachi atoniam diutius ibidem maneant; tunc temporis organicus ventriculi pulsus (qui nempe pyramidis profundae ad instar inter indicem, et

(46) Vide thes. cit. ex mater. medic. de balneis p. 49, et seq

medium assurgit) strictus, et concitatus laborem ostendit. Facilius transeunt liquida, et nisi maximam incitandi, vel deprimendi vim possideant, uti vinum, spirituosa, aromatica etc., aut aqua glaciata etc., vel nimia dosi ingurgitentur, stomachalem pulsum haud movent. Siquis vero digestionis pulsum probe addiscere cupiat, convalescentes, et delicatulas mulieres frequentet; quippe hi ob exquisitiorem sensilitatem facile ab ingestis quibuscumque laborant, et modo memoratas modificationes in pulsu ostendunt. Manifestiores demum sunt post assumpta remedia; at de his inferius.

§. 28. *Animi pathemata.* Animi in corpus influxum nullo non tempore contemplati sunt philosophi, hujus vero effectus prosecuti medici (47): ob intimum, qui nervosum inter et sanguineum systema inest connexum (48), quaecumque illud afficiunt, hoc quoque agitant; silentio ergo haud premendae, quas in pulsu animi pathemata inducunt, mutationes. Eorum in

(47) Legi omnino merentur, quae celeberr. CABANISIUS (op. cit.) in hanc rem perbelle congegit.

(48) Vide BICHATI op. cit. pag. 54 ad 62, ubi sic concludit: *Tout tend donc à prouver, que la vie organique est le terme où aboutissent, et le centre d'où partent les passions.* CORVISARTII op. cit. discours prélimin. p. XLIX.

incitantia, et deprimentia discrimen notum :
 » Irae altus, magnus, vehemens, celer, et den-
 » sus (49) » ; gaudio, et amoris magnus, rarus,

(49) Vide GALENI de pulsu ad tyrones cap. XII. Ad caput sanguinem sub ira affluere tum ejus signa, tum effectus docent ; hinc Poëta :

Ora tument ira, nigrescunt sanguine venae :

Lumina Gorgoneo saevius angue micant.

Et divinus Seneca : « flagrant, et micant oculi, multus ore
 « toto rubor, ex aestuante ab imis praecordiis sanguine ;
 « labia quatiuntur, dentes comprimuntur, horrent, ac sub-
 « riguntur capilli, etc. ». Vide de ira lib. I, pag. 26. Huc quoque facit speciosa, quam in aegroto habui.

Obs. III. Robustus villicus, annos quadraginta septem natus, sanguineo pollens temperamento, ob nimios labores, et itinera, excurrente septembri 1818, febre intermittenti tertiana corripitur. Jam tertius ingruerat accessus, tum cum rixam cum affine vividissimam init ; exardebat facies, iraque accensus dirissima jurgia vomere coeperat : accedit judex, illico conticet, iram comprimit : paullopost mutus sopore plectitur denso, hora erat sexta vespertina : circa horam decimam ipsum video, pulsus erat capitalis, vehemens, facies intense rubra, febris non multa, deglutitio, loquela praepedita : en symptomata. Cucurbitulam scarificatam nucae admoveri jubeo, ipecacuanhae pauculum propino ; circa horam duodecimam loquitur, sensimque restituitur, febris decessit, et nusquam rediit : ira pro remedio fuit. *Aucune affection morale* (ita CORVISARTIUS op. cit. p. 371.) *ne peut être éprouvée, sans que le mouvement du coeur soit accéléré, ralenti, ou troublé, etc.* Hinc inter organicarum cordis, et arteriosi systematis lac-

et frequens est pulsus (50); hinc a pulsu Antiochi erga Stratonicam ERASISTRATUS, Justae erga Piladem amorem GALENUS detexerunt. Pulsus contra concentrant, angorem, et immanem praecordiorum constrictionem inducunt terror, tristitia, moeror, et pudor (51); pulsus inferior,

sionum (vide obs. nostram XVIII) causas jure accenset animi pathemata eximius Auctor. Vide quoque MORGAGNI op. cit., epist. XVIII, n. 19.

(50) Subitum gaudium periculosum, et quandoque exitiale fuisse, Romanarum matrum, a pugna filios, quos mortuos crediderant, reduces amplexantium fatalis probat historia. Neque ab amoris vi sexus sequioris morbos, uti chlorosim, leucorrhoeam, etc. curatos rara exstant exempla, ut praeter pulsus frequentiam, internam quamdam commotionem, seu revolutionem eum gignere, extra dubitationis aleam ponamus. Nostalgiae phaenomena omnibus nota; en amor erga matrem efficax.

Obs. IV. Speciosa novennis puercula excurrente anno 1819 febre gastrica gravi prehensa est: ejus mater abierat; apta propinabam remedia, at febris pergebat, symptomata augebantur; optata rediit mater: febris illico cessat, et remediis valedicens incolumis facta est.

(51) « Une demoiselle (ita ZIMMERMANNUS op. cit., tom. III, p. 191.) sentant ses règles la prendre dans une diligence, « en fut si affectée devant les étrangers avec qui elle était, qu'elle en eut une forte fièvre, et en mourut ». Hinc apposite celeberr. J. P. FRANKIUS (Politia medica T. II, p. 93.) in illos invehit, qui menstruatias deridentes virgines, earum sic pessundant non sine gravi aerumna pudorem.

parvus, stomachalis (52), tardusque fit: siquae adsunt naturales haemorrhagiae, supprimuntur, syncope ipsa a recenti metu observata. Porro haec si diu perseveraverint, tales pulsus fiunt, quales solutas vires consequuntur. Salebrosum sane, et nimis longum foret, singulas ab hocce, illove pathemate excitas pulsuum varietates expendere, quum a peculiari subjectorum mobilitate eadem plerumque pendeant: id unum sedulo monendum, in quibus mens agitata, mature circa pulsum pronunciandum, atque hic aptandum esse superius (§. 6) exhibitum praeceptum.

§. 29. Phlogosi, quotiescumque aliqua pars, puta pleura, pulmo etc., laboravit, faustaue ipsa immunis facta est, ad pristinum statum redire contendit cl. TOMMASINIUS: *forse* (en ejus verba) *una parte veramente infiammata non torna mai più perfettamente, per quanto guarita, al primo e natural modo di essere; forse qualche lievissima organica alterazione le rimane per sempre* (53); hinc subjectos se-

(52) Epigastricus proprie vocandus esset hic pulsus, nam ganglion, sive centrum semilunare modo dicta pathemata afficere ab effectibus edocemur; at, ut inferius videbimus, donec pulsus exquisite epigastrici characteres innotescant, cum stomachali assimilandum volunt sphygmi.

(53) Vide *dell'infiammazione, e della febbre continua, considerazioni patologico-pratiche* di G. TOMMASINI, profes-

mel inflammatione quavis divexatos ad eamdem quammaxime opportuno, cordatiores Clinici autumant; hinc hujusmodi opportunitatem e pulsu, puta post pleuritidem pectorali, post arthritidem cutaneo etc. relicto erui posse, nemo inficias ibit. Hisce de mutationibus, quae citra morbum in pulsu occurrere queunt, praestitutis, ad ejus vulgares differentias transeamus.

CAPUT IV.

DE VULGARIBUS PULSUUM DIFFERENTIIS.

§. 3o. Celeberrimum WESCHTIUM secuti pulsum vulgares differentias alias in pulsatione, alias in ipso pulsu considerabimus. Quoad pulsationem prima differentia a tempore motus desumitur; vel enim arteria brevi multum contrahitur, et tunc pulsus erit *celer*, *velox*, *citatus*: vel dilatatio longiori tempore contingit, et *tardus* dicitur.

Secunda ab arteriae distentione; unde *magnus*, si in latitudinem extenditur: *parvus*, si ista deficit: eo autem quandoque reducitur parvus, ut *filiformis*, *exilissimus*, *capillaris*, *formicans* etc. fiat.

*sore di clinica medica nella P. Università di Bologna ,
ec. Pisa 1820.*

Tertia a vi impulsione; porro *vehemens* est, quoties tangentis manum quasi evertit: *debilis*, cujus ictus non urgent, immo languent.

Quarta a qualitate tunicarum; *mollis* nempe erit, si arteria in diastole tenera, et carnea appareat: *rigidus*, vel *durus*, quum corii ad instar, et sicci sunt ejusdem parietes.

Quinta a circulantis humoris quantitate; si cruor abundat, arteriamque valde dilatat, *plenus* (an a magno distinguendus?): si vix pressus cedit, *vacuus*, *inanis* dicendus.

§. 31. Differentiarum, quae pulsus respiciunt, prima definitur a tempore quietis inter pulsationes; inde *frequens*, si breve tempus: *rarus*, si longius intercedit.

Secunda a rythmo relate ad aetatem, temperamentum, sexum etc.: itaut si hisce respondeat adjunctis, *eurhythmos*, si contra, *arhythmos* vocetur.

Tertia a comparatione; nam sive aequaliter micat, *aequalis*: sive pulsationes jam rariores, jam frequentiores sunt, et *inaequalem* constituunt.

Quarta pulsationum ordinem comprehendit; dum istae aequales, et ordinatae, *ordinatus* pulsus: quando ictus duo magni, duo parvi occurrunt, *inordinatus* erit. Differentiae vero circa aequalitatem, et ordinem in pulsibus organicis saepe emicant.

CAPUT V.

DE PULSU ORGANICO GENERATIM.

§. 32. Jamvero ad pulsum organicorum doctrinam nos adducit sermo. Quaelibet corporis pars ex vasis sanguineis, et lymphaticis, nervis, et celluloso textu conflata, et alicui dicata functioni *organum*, seu viscus audit. Consensum inter eadem inesse, et consentientia omnia jam ipse Medicinae Parens (54) adnotaverat, Angelus incitabilitatis theoriae inventor confirmavit (55). Vasa sanguinea, huc illuc vitalem laticem evehendo, nervos comites habere (quos a gangliis enasci, et quoad texturam ab iis, qui sensiferae vitae (56) opitulantur, differre, primus detexit (57) BICHATUS) anatome docet; quoties vero in ali-

(54) « Confluxio una, conspiratio una, consentientia omnia ».

HIPPOCR. op. cit. de alimentis, p. 162.

(55) Praeter ea, quae BROWNIUS in suis medicinae elementis tradit, circa partium consensum divinitus scripserunt Henricus Joseph REGA de sympathia. Francofurti 1772. Clarissimi BICHATUS, et CABANISIUS op. cit. etc.

(56) Vide Curtii SPRENGELII op., et tom. cit. §. 83, p. 222.

Auctor iste vitam in vegetativam, et sensiferam partitur: illa organicae, haec animali BICHATI propemodum respondet.

(57) Sensibilitatis in organicam, et animale a mox laudato BICHATO tributae dogmata sat nota: haud latet tamen,

cujus visceris interiora una cum his expanduntur, illorum sensibilitas eo modificatur, ut ad has, vel illas e cruore particulas secernendas, dein elaborandas paria evadant; sic in hepate bilis, in renibus urina etc. conficitur. Individua haecce sensibilitas (sive vegetans vita, annot. 56), dummodo limites non excedat, functionum tuetur ordinem, et aequilibrium, quippe ad illud servandum cuncta organa symbolam conferunt suam; si vero a praeternaturali quaque causa augeatur, vel pervertatur, extra propriam sphaeram exit, et nervorum, quos constanti lege sanguinea vasa comitari diximus, ministerio ad reliquas ejusdem systematis partes propagatur: quin immo ejusdem normalitate immutata morbo stomacho, ex. gr. caput sympathice dolet, male affecto utero innumerae vexant turbae etc., eadem pene ratione, qua spina digito infixa, sin amoveatur, sensim sine sensu totius systematis incitamentum adaugere valet.

hancce divisionem nonnullis Recentioribus invisam esse. Nos a scholasticis declinantes disquisitionibus cum jam pluries laudato J. P. FRANKIO concludimus: « sed vel una sit « ac eadem, vel diversa ab isto (contractili principio), non « minor est pulpaе sentientis in vasa auctoritas ». Vide epitome cit. §. 564. Cordis vero, et vasorum in nervosum systema vim, eorumque nexum perbelle demonstravit Josephus FRANKIUS in op. cit. Vol. V de morbis systematis nervosi §. 27, p. 54, et seq.

§. 33. Pleraque sunt, quae internorum sensuum normalitatem queunt infringere; primas tenet incitamentum adauctum, vel phlogosis, cujus frequentissimum in morbis gignendis imperium nuperrime, satque firmis argumentis demonstravit clar. TOMMASINIUS (58), cujusque phaenomena, nec non effectus sanguineis vasis emicare, cadaverum extispiciis fultus, pluribus ante annis docuerat immortalis J. P. FRANKIUS (59). Venit posthinc incitamenti in aliqua parte defectus, quem vel talis naturalis stimuli inopia, ut cruorosum langueat systema, vel topicae ex

(58) Vide op. cit. pag. 10, prolus. cit. pag. 4, et 10. Utrum vero detur hypersthenica diathesis sine alicujus partis, vel systematis phlogosi, merito dubitat clar. iste Auctor. Eandem tuetur sententiam praeclarus BROUSSAIS in eximio opere, cujus titulus: *Histoire des phlegmasies, ou inflammations chroniques. Paris 1816. T. I. pag. 5, etc.* Longius autem hujus imperium extendunt JOSEPHUS FRANKIUS (op., et vol. cit. pag. 291, n. 4.), et CURTIUS SPRENGELIUS (Instit. physiolog. Vol. II, §. 530.), qui a processu inflammatorio vitae humanae ipsammet originem derivare videntur. Quum autem in quavis phlogosi cruorosum systema inprimis afficiatur, ita ut cl. REILUS, et SASSUS cunctas viscerum inflammationes ad angiotitidem mallent referre (vide theses inaugurales D. RICCI jam cit. pag. 128.); hinc pulsum organicorum possibilitas, ac veritas continuo emicat.

(59) Epitome cit. T. II, §. 205.

deprimentibus caussae foverunt. Demum irritantes potentiae, puta contagia, venena, medicamentosae substantiae, ingesta quaecumque stomachum per se, vel nimia mora pessundantia, calculi ipsi, etc., potiori forsitan vi non secus ac animi pathemata sensibilitatem organorum afficiunt, turbant; quod autem cunctae hae pathologicae conditiones modo directe, modo a mutata nervorum partis sentiendi ratione vitalibus functionibus officiant (60): quod unius partis vasa cum corde, ut milites cum duce, intimum servant commercium, organicarum in pulsu modificationum necessitas, ac existentia elucescit. Ceterum si cuique inepta haecce theoria videatur, eam negligat, honeste concedimus, dummodo mox enarrandis ab experientia, et observatione unice deductis libentius, et fidenter arrideat.

§. 34. *Organicum* pulsum vocat illustris FOUQUETUS, qui alicujus visceris activiorem vim, vel morbosam affectionem sensibus patefacit: *j' entends par pouls organique* (sunt ejus verba) *proprement dit celui, qui résulte*

(60) « Il est enfin démontré (sic eximius BORDEVIVUS op. c. tom. I, pag. 17.) par mille expériences trop aisées à « faire, que le pouls se dérange jusqu'à un certain « point par la plus petite douleur, par le moindre « effort, par une passion un peu vive, etc. ».

d'un organe principal considéré sous tous les rapports d'activité, ou d'organisation qu'il peut avoir dans le corps vivant (61). Juxta quam definitionem, nonnullas organicas pulsuum modificationes, etsi leves, et fluxiles in statu sano dari posse, nil obstat, quin immo admitendas censemus, siquidem necesse est homini digerere, excernere, dormire etc.; hinc tradente WESCHTIO (62), sanitatis pulsus ille erit, qui subito ad mutationem organi mutatur, et in quo invenitur minima praesentia characterum organicorum, sive potius maxima eorum simplicitas, expressio levissima, et uniformis (63).

§. 35. Organicorum pulsuum characteres adnotantur in impressione variata, quam superficies spatii pulsantis arteriae jam sub uno, jam sub pluribus digitis, jam in eorum interstitiis exhibet; hae autem impressiones in eminentiis, vel undis plus minus sensibilibus, in elevatione alicujus partis arteriae, aliisque modificationibus,

(61) Vide op. cit., pag. 20, et 21.

(62) Vide op. cit., p. 66.

(63) GALENUM pulsus nonnullos organicos novisse, credendum, quum Imperatori morbum stomachi, et medico sici-liensi hepar affectum, GLAUCONE teste, e pulsu detexerit; eorum tamen descriptionem, si Sinas excipias, FOUQUETO primum debemus.

quas singillatim suis describemus locis, consistunt (64).

§. 36. Isthæc pluries laudati FOUQUETI doctrina. Aliam, difficilius forsan percipiendam, haud tamen inutilem methodum excogitavit non infimus Galliae medicus CLAYUS. In pulsu binos pulsationum ordines ipse distinguit, et alias carpo proximiores *anteriores*, alias paullo posterius versus cubitum ferientes *posteriores* appellat; porro a pulsationum anteriorum numero (qui posterioribus aequalis esse solet) de hujus, vel illius visceris affectu arguit. Etsi reapse istud pulsationum discrimen adsit, saepeque ego deprehendam, et ex. gr. in pulsu pectorali (qui in interstitio indicis, ac medii arcus ad instar elevari inferius videbimus), pulsationes anteriores dictae contra indicem feriant, dum posteriores

(64) « Il primo tocco, ita Sinae op. cit., p. 3. (vide ann. 38.), scopre lo stato interno della suprema regione, che
« contiene le parti del capo, della faccia, degli occhi,
« della bocca, del collo, del petto, e del cuore. Il se-
« condo tocco scopre lo stato interno della mezzana re-
« gione, che contiene lo stomaco, il fegato, la milza, le
« parti della schiena, dei lati, degli ipocondrii, e del
« diaframma. Il terzo tocco scopre lo stato interno dell'
« infima regione, che contiene il ventre, le budella, le
« parti vergognose, la vesica, l'utero nelle donne, le
« reni, la coscia, le gambe, ed i piedi di ciascun lato ».

in medio interno latere potius percellantur, itemque in capitali, qui sub indice est, pulsationes anteriores latus ejus internum, posteriores externum afficiant ad duarum, triumve linearum distantiam etc.; clariores nihilominus a FOUQUETO traditas notiones censemus. Quae de re nos in singulis organicis pulsibus delineandis hujus descriptionem primum, quam CLAYUS offert dein, fideli calamo persequemur, iis tantum immutatis, quae posterior experientia sancivit.

§. 37. Pulsum generatim in *superiorem*, et *inferiorem* dividunt sphygmici, prout a viscere supra, vel infra diaphragma sito sustinentur; hinc ad priorem spectant *capitalis*, *gutturalis*, *pectoralis*, et *cordalis*: in alterius censum veniunt *stomachalis*, *hepaticus*, *splenicus*, *intestinalis*, *renalis*, vel *vesicalis*, *haemorrhoidalis*, et *uterinus*: *cutaneum* vero, etsi postremis adscriptum, ad superiores spectare meliori jure credimus (65). In pulsu superiore arteriae motus eo superficiales sunt, ut levi digitorum appositione facile distinguantur, et minima egeant pressione. In inferioribus contra

(65) Ipsemet celeb. BORDEVIVUS de pulsu cutaneo loquens, superioribus assimilari posse, tradebat: in horum censum libenter eum nos et accensemus.

profundius sita videtur arteria, ut digitorum apicibus valide sit premenda. Laudatus CLAYUS superiores a binis pulsationibus anterioribus, inferiores a semper majori earum numero discriminatur. Morbificae causae modo unum, modo plura simul organa plectunt; ideo organicus pulsus vel *simplex*, vel *compositus*. Aliter in super se habet pulsus initio morbi, aliter ipso declinante, et ad finem properante, unde nova emergit divisio in *acriticum*, seu diagnosticum, et *criticum*, seu prognosticum. Nunc de diagnosticis singillatim.

A R T. I.

De pulsu capitali, seu cephalico.

§. 38. Pulsus capitalis character consistit in elevatione partis anterioris arteriae in eo spatii pulsantis situ, qui contra carpum est, et indicis apici respondet; pulsatio jam sub acutiori, jam sub obtusiori angulo ferit, ad planum suum parallela sub digitis annulari, et minimo reliqua arteria manente (vide fig. 1.). Binas pulsationes anteriores ei tribuit CLAYUS. Cum majori, minorive irritationis gradu semper conjungitur; tensus, durus, vibrans, vehemens, ut indicem tangentis expellere videatur, plerum-

que est, nunquam criticus, vel boni ominis: alias cum febre copulatus frequens, et celer: alias sine ipsa tardus movetur. Ad eum dignoscendum vix ulla indiget pressione arteria, exquisita enim superior est. Differt tamen prout internae capitis partes laesae sunt, vel externae (vide annot. 31.); si illae, majorem irritationis gradum praesefert, et vividius versus carpum contra digitum urget: si istae, uti facies in erysipelate, gingivae, dentes, parotides (66), etc.

(66) Obs. V. Primis anni 1820 mensibus, sub hyeme temperato quasi sicco angina parotidea epidemice hic loci grassans pueros fere omnes, adolescentes, adultos paucos, plurimasque virgines, et mulieres corripiebat; vagae praecedebant perfrigerationes, dein calor febrilis: secundo ut plurimum morbi die parotis modo alterutra, modo utraque inflabatur, saepe in magnum fastigium: quandoque hisce tumentibus augebatur febris, quandoque silebat; pulsus capitalis, qua parte tumor eminebat, explicatior, superficialis, altus erat; si deglutitio difficilis, vel collum tumidum, ad gutturalem accedebat: irritatior, si cephalaea gravis urgebat, vel delirium imminebat, morbumque gravabant; quibusdam, pulsu capitali evanido, ad testes metastasis facta: alias cum peticula, vel miliari copulabatur morbus: plures periclitati, omnes tamen feliciter evaserunt: nulla parotis suppurata. Curationem in levi morbo topica resolventia, in graviori remedia ad febrim sociam infringendam apta, compleverunt: hypersthenica diathesis in omnibus viguit: gastrica saepe comitabant symptomata: per alvum, et sudorem judicabantur.

altior, molliorque videtur, et ad mox dicendum gutturalem quoquomodo accedit.

§. 39. Ad idiopathicos capitis affectus detegendos tutius in pulsu capitali criterium; hinc in cephalaea tam hypersthenica, quam nervosa, phrenitide, apoplexia, mania (67), tetano (68),

(67) Clarissimi BICHATI, aliorumque opinioni annuentes, animi pathemata centrum epigastricum afficere posuimus (vide annot. 52): ista maniam gignere posse nemo inficias ibit, quae tamen alias ab idiopathice laeso communi sensorio pendet. Nonne pulsus capitalis, vel opus epigastricus, quod tanti morbi lateat caussa, aperiet?

(68) Speciosam tetani deprimentibus feliciter ablati, cujus diagnosis a pulsu illustrata fuit, historiam silentio premere nolumus, utpote quae haud spernendam lucem circa tam diri morbi therapeuticam afferre par erit.

Obs. VI. Novennis puercula, Montatae Fangi inhabitans, post vividam matutini frigoris, rorisque nudis cruribus suscepti actionem, die 14 junii 1820 extremorum, necnon colli rigore aggreditur, queis sensim auctis trismi, dein tetani symptomata successerunt, feбри superveniente. Accessit Chirurgus, qui venam ex pede secuit, et purgantem positionem exhibuit: die vero 21 ad ipsam vocor. En quae obtulit: maxillae inferioris, extremitatum superiorum, et inferiorum, dorsi, lumborum, et colli musculi omnes clonice contracti opisthotonos constituebant: deglutitio difficillima: dolores immanes itaut in eodem positu momento temporis manere sine ejulatu haud posset: febris intensa: cutis sieca: pulsus cutanei, tensiusculi: functiones mentales integrae: sitis: alvus post purgantis actionem clausa, De

febre angiotenica, ipsis intermittentibus, den-

tetano hypersthenico a transpirabili retropulso diagnosis; prognosis parum fausta; ad exhalantium officia revocanda ipecacuanhae chartulas quolibet quadrihorio: singula autem hora arnicae infusum dedimus.

23 mane. Ex relatu omnia in eodem statu sunt: alvus pertinaciter obstipa; praeter clysteres, potionem purgantem praescripsimus: epispasticum nucae, dorso cucurbitulas scarificatas.

25 mane. Tetani symptomata ingravescunt: vix deglutit; clysteres drastici.

27 vespere. Aegram vidimus: postquam a clysteribus alvus aperta, melius fuit: nunc extrema superiora, necnon maxilla minus contracta: apyrexia, pulsus ex capitali cutaneus: queritur de vehementi epigastrii dolore: lumbricos deiecit: deglutitio faciliior: hirudines sex jugularibus: intus potio deprimens, alvum movens: pomata ex tart. emet. cum tinct. cantharid. dorso illinienda.

29 mane. Ut referunt, valde lucravit; alvus obediens.

30 mane. Quotidie melius: sub eorumdem remediorum usu intra octiduum pedibus insistere, et gressus facere potuit; appetitus, et gustus boni; cetera bene peraguntur; brevi convalescentiam implevit, et ad pristinum statum reducta est.

Hic ergo habes tetani opisthotoni a frigore dirissimi per deprimentia curati exemplum; nec in hoc, aliove inferius describendo (obs. XXXIX.) traumatico tetano perparum congrua, et, si fas est dicere, empyrica methodus a John MORISSON commendata (vide OMODEI Diarium mensis augusti 1818, pag. 252) nobis arrisit; a caussis praegressis,

titione laboriosa (69), capitis vulneribus, hydrocephalo etc. semper adest: plerumque tum apoplexiam (70), tum delirium praecedit: hujus-

pulsuum criterio, et diathesi socia indicationes trahere maluimus, nec poenituit.

(69) Laboriosam dentitionem innumeris pene turbis sociatam saepe videmus; uberior tunc temporis, acriorve saliva in stomacho abunde descendens digestionem non modo laedit, sed haud subacta ad intestina transiens alvinos saepe ingenerat fluxus, quos tamen compescere ominosum foret. Hunc vitabit errorem sphygmicus, qui a pulsu capitali tot malorum congeriem jure deducet.

(70) Obs. VII. Rever. septuagenarius sacerdos, Taurinensis Curiae cancellarius, admodum obesus, epistaxi jam pluries correptus fuerat; dum autumno anni 1811 in amoenam, quam Sultiis habebat, villam degebat, ei repente sanguis e naribus tanta fluebat copia, ut illico accedens illum sistere curaverim. Sequenti die nasali pulsui capitalis succedebat; hinc ego apoplexiam futuram nunciavi: haud fefellit infaustum omen. Biduo vix transacto, sopore, dein hemiplegia corripiebatur, a qua opportunis accitis auxiliis, quae inter galvanica pila, tandem convaluit. Eadem pene observabam in aegro, de quo in obs. II, necnon sequenti.

Obs. VIII. Triginta octo annorum mulier, inordinate, vel nihil menstruata, habitu cachectico, cui domesticae res parum faustae, morbis saepe cognita, derepente nocte 26 novembris 1821 perfrigeriis correpta, dein cephalaea, vertigine, loquendique difficultate angitur. Accitus febricitantem cum pulsu capitali tenso reperio; inter loquendum morosam, quasi balbutientem, ad soporem pronam, ad motum segnem, nauseaque laborantem. De paresi incom-

modi pulsus characterum remittentia (71) levio-
rem causam: permanentia vero (72) localem

pleta, et apoplexia imminente diagnosis: bis in die missus
e pede cruor: vesicans nucae admotum: cuncta mitescunt,
et 27 mane sui compos, capite valde levato, bene loquitur,
apyrectica est.

28 mane. Absente pulsu capitali, leni eccoproctico alvum
movimus: proficuo adventante sudore, convalescens cito fuit.

(71) Hemicrania periodicae historiam hic habes:

Obs. IX. Sat bene constitutus sarcinator annos natus
duodeviginti, parco ob annonam fruens victu, sive ob as-
siduum laborem, sive ob deleteriam effluviarum e carbo-
nibus, quibus in conclave angusto utebatur, prodientium
vim, excurrente martio 1814 hemicrania plectitur, quae
sensim dirissima evasit; haec autem cum sole exorsa versus
meridiem declinabat, a valida febris horis vespertinis sub-
secuta. Pulsus hemicrania tempore tardus,ensus, capi-
talis erat; frequens, celer, anomalus, contractus urgente
febris evadebat; digestio nunquam est perturbata. Pluries
repetitis tum generalibus, tum topicis sanguinis missioni-
bus, et deprimenti methodo hypersthenica diathesis devi-
ela, pergebat tamen hemicrania, etsi mitior: resinosum
corticis peruviani extractum tandem abstulit. Anno 1816
eadem ferme tempestate denuo saeviit hemicrania, quam
solis deprimentibus directis, et indirectis vicimus. In hocce
aegroto pulsus capitalis remissio boni ominis fuit.

(72) Aegram (de qua in obs I.) cephalaea, quam nimis
taediosum foret minutim describere, jam per triennium
cruciat, pulsu capitali cunctis diei horis distincta: haec
characteris capitalis constantia de topica meningum, vel
vicinarum partium laesione haud levem suspicionem movet,

aegre tollendum fomitem ponit; varios ergo ejusdem gradus metiri Clinico interest. Quoties sympathica a ventriculo, ab utero etc. excitatur cephalaea, aut hemicrania, capitalis pulsus vel abest, vel leviter pictus est, visceris primitus affecti pulsu potius emicante.

§. 40. Praetermodo dictum ejus cum stomachali, vel uterino connubium, aliud et init cum gutturali pulsu in angina, quae eo gravior censenda, quo magis pulsus ad capitalem accedit; phlogosis enim ad caput propagationem significat. Ominosa item in morbis pectoris pulsus capitalis, et soporis praesentia, utpote quae difficilem cruoris per jugulares venas descensum, et proinde cerebri pressionem patefacit. Cavendum insuper, ne cum nasali, quem inflatione quadam, et dirotismo distinguas, confundatur. Sub indice quoque, ut art. XI docebimus, ferit uterinus; verum inferior iste pulsationes sub annulari quoque habet, et nisi postremis gestationis mensibus elevari solet. Fatemur tamen, cephalaeam, si cum graviditate jungatur, hujus diagnosim eo infirmare, ut pulsus capitalis, cri-

praesertim cum pilae lignae lusoriae ictum in frontem paucos ante annos sustulisset. Conjecturam firmare videtur historia, quam celeberr. MORGAGNIUS (op. cit. epist. LII, n. 38, p. 267.) refert mulieris ob cerebri laesionem denatae e cranii ictu sex ante annos accepto exoriam.

minosam quamdam nonnuptae conceptionem fraudolenter nobis occultare potuerit.

§. 41. Ceterum quam magni sit facienda perfecta hujusce pulsus notio, ex ambagibus, queis in eruenda morborum capitis causa clarissimi in arte Viri nullo non tempore fuerunt obruti, facile colligitur. In *Miscellaneis Naturae Curiosorum* plurima tam cephalalgiae, quam stuporis exempla referuntur, quorum causam in pectoris, vel imi ventris visceribus latere culter anatomicus detexit. Quot vertigines, amauroses, ophthalmiae (73), hemicraniae, epileptici insultus (74) etc. a gastrico vitio fotae? Quot ner-

(73) Vide *Saggio sulle principali malattie degli occhi*, di Antonio SCARPA etc., cap. 7 et 8.

(74) Obs. X. Rusticum quemdam puerculum annos undecim natum, pluries, ut parentes retulerunt, praesertim digestionis tempore pavor, dein sopor non sine quadam membrorum rigiditate, convulsivis faciei motibus, et salivae effusione prehenderat, quae per aliquot horas durabant, residue posthinc virium debilitate; denuo, postquam coenans duriora quaedam comederat, istiusmodi in scenam veniunt pathemata; de epilepsia verebantur affines, meque judicem statuebant. Summo mane accedens pulsum stomachalem tango, absente capitali; nausea, vomituritiones, ciborum aversio morbi causam stomacho haerere firmabant: emeticum exhibeo, a quo pluries vomuit: sequentibus diebus vinum stomachicum roborans praescribo, e cujus diurno usu sensim instauratis digestionis visceri-

vorum rigores, et turbæ a vermibus in intestinis nidulantibus, vel ab affecto utero? Quod certius ergo subsidium ad epilepsiae simulationem deludendam, ad imminentes, saepe fatales metastases praecavendas? Porro, ut HIPPOCRATES ait, « optimum fuerit, sic curare aegrotos per » has (partes), quae morbum faciunt; sic » enim quam optime principium aegrotantis, » quis sanaverit (75) ».

ART. II.

De pulsu gutturali.

§. 42. De nasali pulsu aliqua dicere exposuisset ordo, sin ad prognosticos eum libentius demandamus.

Gutturalem distinguit eminentia, seu undula

bus perfecte convaluit, et numquam admodum formidati redire insultus. En recondita epilepsiae causa, sphygmica duce detecta, atque sublata.

Historiam affert immortalis MORGAGNIUS (op. c. epist. IX, n. 7) cujusdam epileptici, ante morbi aggressionem dolore hypochondrii dextri vexati, quem propterea remediis hic loci directis curabat: nec ab ista abludit, quam GALENUS habuit, de quodam grammatico, qui, quum diutius a cibo abstineret, epilepticus fiebat, non aliam ob causam, quam ob bilem. Frequens quoque a vermibus epilepsia, vel eclampsia etc.

(75) Vide op. cit. de locis in homine p. 88.

quaedam, quam pars anterior spatii pulsantis efformat, segmenti circuli ad instar, dum reliqua arteria cylindricam servat formam: haec autem elevatio sub indicis externo latere paullo infra pulsum capitalem percipitur (vide fig. 2), itaut inter hunc, et pectoralem mox describendum pulsum, medium locum tenere videatur. Praeterea in parte digitali arteriae quidquam noduli mobilis, sive annuli tenuissimi arteriam cingentis simile, motum progressivum columnae sanguinis insequens, sensim dein evanescebat deprehenditur. Durus, tensus plerumque est, vel ad convulsionem accedens, nisi quum criticus fit: ipsum noverant GALENUS, et ZECCHIUS. Binas pulsationes anteriores huic quoque tribuit CLAYUS magis quam in capitali a se invicem distantes.

§. 43. Ne autem cum cephalico confundas, sedulo animadvertas oportet, illius, hoc est gutturalis eminentiam paullo minus elevatam, et quasi bullosam non indicis apicem, sed externum ejus latus, quod aegri cubitum respicit, potius ferire. Itidem a pectorali deflectit sive ob situm, sive ob hujus majorem in arcus expansionem.

§. 44. Cunctas anginae species, parotidaea forsitan excepta (vide obs. V), necnon spasmodicas colli constrictiones in hysterismo, asthma-

te, angina pectoris (obs. XI) etc. (76), frequenter comitatur hic pulsus, ab affectionum indole, et diathesi generales differentias mutuans, etsi ex

(76) Guttur in angina pectoris spasmodice contrahi, sive angustari, ex sequentibus patebit.

Obs. XI. Rusticus juvenis annorum duodeviginti, cujus faciei color ex luteo-fuscus, sat bene antea valens, sin praegressis junio, et julio 1818 anginae pectoris insultibus jam cognitus, mense februario 1819 post diaetae errores, longumque iter eadem denuo corripiebatur, haec offerens signa: anxietas pectoris, et colli (quasi, ut aeger agebat, manu facta videretur) constrictio suffocationem minitans: sinistri humeri dolor ad brachium protensus: pulsus duriusculus, constrictus, in spatio, quod inter indicem, et medium est, paullisper versus primum feriens, ex pectorali ergo, et gutturali conflatus: febris mitis, cutis sicca, calor auctus, nausea: sanguis eductus floridus; emeticum datum. Progrediente morbo, et quibus intervallis spasmus remittebat, pulsus inferior factus lienales habuit characteres, et hypochondrium sinistrum pressione dolebat; hinc morbi causam in lenta lienis phlogosi reponimus: hirudines ano adpositae, intus calomelanum, hypochondrio sinistro frictiones mercuriales, dein emplastrum ex cicuta, et hydrargyro confectum apposuimus, a quibus sensim sine sensu levabatur, atque pectoris, et colli constrictiones (quorum recursus e pulsu saepe nunciabam) rarius vexabant; decoctum e gentianae luteae, et valerianae sylvestris radicibus diu porrectum, dum lienis affectionem solvit, curationem totis numeris implevit. Ex pulsu ergo recondita morbi causa detecta, promptior ad curandum via aperta est.

ipso an pharynx (77), an larynx, an oesophagus praecipue aegrotet, semper datum haud sit discernere. Pulsum gutturalem capitalis cha-

(77) Inflammatio pharyngis a veneno.

Obs. XII. Annorum decem et octo adolescens, vespere 12 aprilis 1820 incaute, apud tinctorem dum esset, acidum sulphuricum (oleum vitrioli) deglutit; illico immanis dolor, et ardor oesophagum ad ventriculum usque tenent; chirurgus oleum amygdalarum dulcium, alter medicus paullopost vomitorium ministrant, a quo postremo non secus ac ab ipsa veneni irritatione plura vomitu eiecit. Hora erat ab accidente quarta, quum ego accessi, jamque phlogosis conspicua signa: febris vehemens: deglutitio quasi impossibilis: inanes vomendi conatus: spuitio frequens: pulsus contra latus externum indicis durus, strictusque micabat: oris ardor: anxietas, cephalaea, rauco, dolor, quem ad medium usque thoracem descendere dicebat aeger. De pharyngis, et superioris oesophagi portionis phlogosi concludimus; mittatur sanguis ex brachio ad unc. decem: mucilago ex gummi arabico cum magnesia calcinata: clysteres emollientes.

13 mane. Aliqua deglutitio: febris remissa; copiose emulsionem ex amygdalis dulcibus habeat. Versus meridiem cuncta exacerbata, pulsus gutturalis tensus: missus cruor ad uncias decem, iterumque vespere.

14 mane. Deglutit, reside aliquo dolore; hirudines circa collum: potio demulcens.

Vespere. Febris parum aucta, cetera meliora: sensim deinceps cuncta cessere pathemata: pulsus gutturalis criticus factus: epidermidis frustula tum a pharynge, tum e lingua prodierunt; die vero 18 deglutitio restituta: aeger conualescens.

racteres adipiscentem pessimum jam (§. 40) diximus. Nec minus verenda ejusdem in pectoralem transmigratio; nam quamvis angina per se ipsam ominosa esse possit, majus tamen peripneumonia, quam pulsus pectoralis nunciat, periculum portendit. In quibusdam phthiseos speciebus superiorem asperae arteriae partem ulceratam viderunt ARETAEUS, MORGAGNIUS (78), aliique; nonne ab exacta pulsus gutturalis, notatione earum diagnosis, et curandi methodus illustrata forent?

ART. III.

De pulsu pectorali.

§. 45. Quoties pulsus in media spatii pulsantis parte arcus, seu monticuli ad instar elevatur admodum expansus, ut, dum vacuum, quod index, et medius inter se relinquunt, occupat, prioris latus externum, et alterius internum molliter afficiat (vide fig. 3), tunc *pectoralis* erit dicendus (79). Exquisite superior esse solet: pulsationes ejus bene distinctae,

(78) Vide ejusd. op. cit. epist. XIX, n. 55, p. 164.

(79) Nescio, cur hujusce pulsus a GARDINIO exhibita descriptio (op. c. p. 236, 237.) ab illa FOUQUETI differat. Nos summi GARDINII, et Sinarum (annot. 28.) praecepta secuti, qualem sub digitis sentimus, delineavimus.

saepe lentae, et aequales: ceterae dein modificationes morbi stadio, et vi respondent. Cl. CLAYUS in ipso binas pulsationes anteriores distinguit magis a posterioribus distantes, quam in ceteris superioribus pulsibus.

§. 46. Duritiem praesefert hic pulsus in pleuritide, haemoptysi, catarrho acuto, asthmate, tussi, pectoris vulneribus etc. (80): amplior, et mollior in peripneumonia, nec non pneumonia: contractior, quasi inferior evadit in asthmatis spasmodici paroxysmo: in pectoris suppurationibus quamdam subsultus obscuri speciem habet, licet cum irritatione conjuncti, et eminentia minor sit. Nonnullis congenitum esse hunc pulsum ob vitiosam thoracis conformationem, aliave adjuncta jam §. 24 innuimus. Pectoris morbos praecedere saepe solet; hinc a pulsu pectorali in cl. WESCHTIO, tum cum Lutetia profectus erat sphygmicam addiscendi causa, deprehenso, celeberr. BORDEVIUS futuram pectoris affectionem, a qua quinque post hebdomadas correptus in patria fuit, scienter divina-

(80) « Pulsus (pleuriticis) densior, celer, fortis, et veluti fluctuans, et suo percussu pressuram significans, etc. ».

Vide CAELII AURELIANI de pleuritica passione p. 56. Mollem vero, ita scribente GANDINIO, in pneumonia esse GALLENUS ACTUARIUS, AËTIUS, PROSPER ALPINUS, BALLONIUS, etc. testantur.

verat (81). Diu etiam post catarrhi, pleuritidis, pneumoniae, etc. resolutionem manet istiusmodi in pulsu modificatio. In intervallis febrium intermittentium eum saepe reperiiebant FOUQUETUS, GANDINIUS, WESCHTIUS, aliique, ejus praesentiae causam ignorantes; nobis vero intimius in hanc rem inquirentibus, pulsum, quem tali tempore tangimus, ad cordalem, ut sequenti articulo demonstrabimus, potius esse referendum, constitit.

§. 47. Plures sunt casus, in quibus exacta hujus characteris cognitio tum ad diagnosim, tum ad prognosim, tum ad curationem valde confert: tusses a ventriculo, hepate (82), liene

(81) Vide WESCHTII op. c. p. 88.

(82) Quemadmodum pulsus pectoralis praesentia morbi sedem in thorace esse, sic ejusdem absentia aliter hanc quaerendam, docet; quae sequuntur, evincunt.

Obs. XIII. Quadragenaria mulier, sanguineo pollens temperamento, cui chronicus catarrhus familiaris, vertente hyeme 1818 febre corripitur acuta: cephalaea urget, dolor ad costas veras dextri lateris feriens spiritum laboriosum reddit: pleuritidem dixeris, immo talem pronunciaverat chirurgus. Accersitus, praeter dicta symptomata pulsum tango inferiorem, strictum, in dextro carpo magis evolutum, quemdam arcum inter indicem, et medium describentem, minus ac stomachalis elevatum, ex quo hepar affectum nuncio. Diagnosim firmabat dolor ab hypochondrii dextri pressione exortus, qui ergo sympathice tantum pleu-

(83), a dentitione, vermibus (84), utero etc. frequentes; quin immo in BONERI sepulchreto citantur VESALII, et LECHELII observationes tussium, quarum caussae in encephalo fuerunt inventae. MORGAGNIUS praeter alias, historiam habet aniculae, quam a tussi, et pectoris morbo

ritidis signa adducebat. Sanguinis ex pede missiones: hirudines ano adpositae: fots loco dolenti admoti: ecco-protica intus data curationem absolverunt. Pulsus ad diagnosim quasi manuduxit.

Obs. XIV. Excurrente 1819 tussi torquebatur aspera, continua remittente febricula, et calore acri sextilustri faber lignarius, quibus hypochondrii dextri dolor accedebat. An tussis idiopathica esset, necne sedulo inquirebam; pulsus hepatici characteres habens diagnosim aperuit, ita ut et ab hepate consensualem tussim declaraverim, et illuc fauste remedia direxerim.

Pectoris morbum simulaverat hepatis vomica, a celeberrimo CORVISARTIO observata (vide ejusdem *Nouvelle méthode pour reconnaître les maladies internes de la poitrine par la percussion de cette cavité*, par AVENBRUGGER, ouvrage traduit, et commenté par J. N. CORVISART etc. Paris 1808, pag. 7), quam ab hoc viscere prognatam culter detexit.

(83) Pectoris morbi a liene moti exemplum habes in obs. XI.

(84) Celebris Parisiensis Medicus ANDRY (*De la génération des vers*) in quodam aegro post lumbrici inusitatae magnitudinis excretionem die sexto morbi factam, pleuritidis caeterum ominosae symptomata illico evanuisse tradit. Plura hujusmodi exempla apud hunc, aliosque Auctores legere est. Vide REGAN op. cit. pag. 152 et seq.

denatam credebant, cujus thoracis viscera sana, pancreas vero scirrhum, ventriculus corrugatus erat (85). Numerosa, quae circa tusses, et pectoris morbos a sympathia foci magni nominis auctores observarunt, hinc nimis longum foret exempla traducere; addere sit satis, magni nervi intercostalis, sympathici merito dicti, ministerio pectoris affectiones facile sciscitari, quarum reconditas causas, et sedes attentus sphymicus diviniter revelabit (86).

ART. IV.

De pulsu cordali.

§. 48. Mirandum sane erat, celeberrimos sphymicos singulorum fere viscerum organicas

(85) Vide op. cit. epist. XIX, n. 58, p. 165.

(86) Haud ignoramus jam laudatum CORVISARTIUM ad laterales pectoris morbos detegendos percussione a summo AVENBRUGGER propositam in usum revocasse: nec minus ingeniosa methodus nuper a praeclaro LAËNNECIO excogitata, juxta quam nonnullorum tubulorum ope thoracis viscerum laesiones revelare nititur (vide *Rapporto all' Accademia Reale delle Scienze di Parigi sull' uso dell' istromento inventato dal sig. LAENNEC ec., annali universali di OMODEI. Novembre 1818, pag. 186*); at longe praestantiora censemus sphymicae auxilia, vel saltem, si tantorum Virorum inventis pulsuum organicorum notionem addas, vix non certa fuerit diagnosis, et forte omnis errandi pracluditur via.

pulsuum modificationes tam perbelle pixisse, quae vero cordis, principis nempe vitae ministri, affectiones nunciant, hucusque ignorasse; hinc dum in hac arte animum nostrum intendebamus, cordis pulsum inquirendi quotidie urebamus desiderio, postquam praesertim cl. CORVISARTIUS organica ejusdem vitia, ceteris frequentiora esse demonstraverit (87). Spes haud fraudata; fortuito quippe pulsus cordalis characteres tactum meum affecerunt. En quomodo.

§. 49. Obs. XV. Anno 1818 mense decembris, asthmate detinebatur quasi habituali quinquagenarius homo, cui facies rubro-livida erat, dyspnoea summa, tussis sicca, calor adauctus, cephalaea. Pulsus pectorali similis, duriusculus, et tensus ita micabat, ut pulsatio altera indicis latus externum, altera medii latus internum feriret: hisce cordis palpitatio addebatur; modica sanguinis detractio, epispasticis extus admotis, et bechicis deprimentibus exhibitis asthmatis pathemata, et febris levata sunt, cor vero palpitare pergit, et pulsus characteres permanent. E lecto surrexerat; at post mensem

(87) Vide *Essai sur les maladies du coeur* jam cit., discours préliminaire, p. XLV. Huic et nos subscribimus sententiae, quippe pulsum cordalem tangendi heu nimis crebra se se offert occasio.

recidivus. Asthmatis signa, et curandi methodus eadem, non aequè felix exitus; nam de die in diem abnormiori facto cordis motu, pulsus intermittere, et languidius micare coepit, syncopesque frequentes de vitae, quam tandem exstinxerunt, periculo commonebant. Opportunum fuisset, anatomico cultro causam, et sedem morbi reserare; vetuerunt adjuncta. Ceterum, facta signorum in hoc aegroto observatorum comparatione cum iis, quae MORGAGNIUS (88), CORVISARTIUS (89), aliique extispiciis comprobata retulerunt, de organico cordis vitio haud dubitandum duximus. Dum vero, quae inter hujusce pulsus, et pectoralis modificationes adsunt, discrimina meditabar, en nova mihi idem observandi occasio.

§. 50. Obs. XVI. Sat bene constituta mulier septimum attingens lustrum, cui uterinum tributum tribus abhinc mensibus sufflaminatum, sub quoque levi motu cordis palpitatione vexata, mense decembri 1819 leviter febricitat, meamque expetit opem. Accessi: febris ipsi erat mitis, pulsus duriusculus pectorali admodum similis est, sin ab eo differt, quod pulsationem unam anteriorem, alteram posteriorem, parum a se invicem

(88) Vide op. cit. epist. XXIII, XXIV XXV, et LXIV.

(89) Vide op. sup. cit.

distantes, et tactui facile percipiendas habeat; interim de cordis palpitatione summum ipsum turbante, cephalaea, extremorum crampto (vulgo *granf*) conqueritur. Sanguinem mitti jubeo: nitratum potassae partitis vicibus praescribo; queis auxiliis sensim febris evanuit, et palpitatio, ut suis vacare potuerit officiis.

§. 51. Praestantiores vero mihi videntur, quas nunc tradam.

Obs. XVII. Hortorum cultor annos quadraginta quinque natus, temperamento fruens sthenico-excitabili, gastricis turbis, necnon taenia cognitus, sine manifesta causa die 17 februarii 1820 cordis palpitatione plectitur; addebantur constrictionis dolorosae in intestinis sensus, anxietas, spasmi, pharyngis spastica contractio, dolores pectoris vagi. Vix frequens pulsus, figura ad pectoralem accedens, dum palpitatio urget, binas habet pulsationes, anteriorem unam, posteriorem alteram. Venam secari curavimus: mitiores tunc insultus. Vespere iterum resurgunt cum suffocationis metu: antispasmodica inutilia. Mane 18, nox insomnis, palpitatio. Ad digitalis purpureae (90) infusum confugimus, quod sensim sine

(90) Quum anno 1808 die 27 maii, ut supremum medicinae gradum in Taurinensi Athenaeo obtinerem, disceptationem de *digitali* publice tuitus sum, mirabantur plurimi, quod

sensu cor ad normalem motum redegit, rhabarbaro dein chylopojeticis functionibus instauratis. Anno eodem 1821, mense iterum palpitatione correptus, solo digitalis infuso liberatus est.

§. 52. Obs. XVIII. Admodum illustris Chiarchus annos sexaginta duos natus, excelsioris staturae, temperamento sthenico-excitabili, declinante aetate ad lymphaticum vergente donatus, ob temporum vicissitudines, necnon infortunia animi pathematibus saepe exagitatus, cui ab ipsa juventute dolor feriens in cordis regione, etsi raro, familiaris, necnon pectoris ad morbos, veluti a parentibus, opportunus, jam pluribus abhinc annis levi dyspnoea, pedumque tumore afficiebatur; his addebantur, excurrente anno 1820 asthmatici insultus, et sive sub hisce, sive alias pulsus pectoralem modificationem admittebat. Aestate ejusdem anni, primo apoplexia minabatur, quam hirudines ano adpositae amoverunt. posthinc cor ei coepit palpitare, necnon dolore punctorio, praesertim post pastum, angi: pulsus

ego celeberrimorum RASORII, BORDAE, TOMMASINII, etc. auctoritate suffultus, ipsam veluti deprimens remedium propugnarem; nec talia dogmata utpote nova, tunc facile accipiebantur, Dum tantos Viros secutum me esse aeternae gloriae, quae tunc aliquibus invisae, multorum dein observatione, et consensu extra omnem dubitationis aleam posita fuerunt, nunc memorare mihi, est perquam suave.

tunc pulsationem aliam anteriorem, aliam posteriorem offerens, cordalis erat. Hyeme, et vere anni 1821 sat bene (si modo dictas aerumnas excipias) transactis, vertente aestate melius esse videbatur: pillulis ex gummi ammoniaco, bolo ex terra foliata tartari cum extracto juniperi utebatur: cauterium in coxa institutum: vesicantia dorso hinc inde admota: interim digestio numquam perturbata. Autumno ingruenteangebatur dyspnoea, et a levi motu dirior palpitatio surgebat: crura et magis inflabantur: pulsus pectorali-cordalis, saepe spasmodicus. Mense octobri asthmatis accessus frequentes, qui copioso excreatu solvi consueverunt, non sine vitae discrimine vexabant; declinante vero decembri, dolor in cordis regione de die in diem augetur, pulsus saepe febriles, inaequalitates, intermittencias admittunt, dum eandem organicam conditionem servant, et dexteri carpi pulsus infirmior semper sese exhibet: tandem die 31 ejusdem mensis vespere filiformes facti, quaque duodecima pulsatione deficientes tanguntur; quibus occurrentibus mortem intra duodecim horas fores pulsaturam praenuntiare non dubitavi, ac prognosis heu! firmata est. Triginta sex horis transactis sectionem cadaveris cum sodali clarissimo D. SCRIVANO instituimus. Costis, et claviculis ex artis regulis disruptis, sternoque

elevato pleuram pluribus in locis adhaerentem invenimus: uterque pulmo colore intense griseo maculis nigris hinc inde interspersus cernebatur: lobus inferior pulmonis sinistri, qua parte pericardio incumbebat, sectus niger, et, ut ajunt, hepatis colorem, et consistentiam obtulit: lobus inferior pulmonis dextri ejusdem erat naturae: in pectoris cavo seri subrubri quantitas haud parva, quam intra pulmones veluti innatabant: pulmonum portiones, quae sanae videbantur, spumescenti sero repletae. Exciso pericardio, quod undique liberum erat, tres circiter unciae seri inventae: cor autem tertio grandius, vasa sanguinea, quae per ejusdem superficiem externam repunt, cruore turgida habebat. Dissectis ventriculis in dextri fundo, quod cordis apici respondet, ejusdem substantiae portio ovi columbini magnitudinis ad suppurationem prona quasi pul-tacea facta erat, quae certe praegressam hujusce visceris phlogosim supponebat: cuncta vasa e corde prodeuntia polypis obsita: ipsa cordis substantia solito densior aegre recidebatur, uti et majora vasa, quae ad cartilagineam duritiem quasi accesserant. En ergo carditis, quam pulsus cordalis praenoverat, cadaveris sectione reserata.

§. 53. Quatuor hisce observationibus, quibus alias adjungere possem, necnon in me ipso

capto experimento (v. § 25) innixus , cordalem pulsum esse admittendum , fidenter constituam , huncque quoad figuram , et situm a pectorali parum distare , eaque sola distingui nota posse , quod pectorali binae , huic una tantum pulsatio anterior sit (vid. fig. 4) ; pulsationes vero a se invicem minus distent. Sensatio autem , quam digitis imprimit hic pulsus , comparari commode potest ictui penduli inter indicem , et medium oscillantis , et prioris externum , alterius internum latus vivide tangentis.

§. 54. Generales hujus pulsus modificationes sunt frequentia (91) , vibratio (92) , nonnunquam intermittentia (93) , vel inaequalitas

(91) *Erano i polsi (ita clariss. Jacobus FOLCHIUS , riflessioni sulla diagnosi della carditide , e pericarditide) di una mediocre energia , inchinevoli piuttosto alla debolezza , e quel che è da notarsi , di una celerità tale , che riusciva difficile numerarne a lungo le battute.*

(92) Vide MORGAGNII op. cit. epist. XVIII , n. 28 et 30 , epist. XXIV , n. 15 , etc. CORVISARTII op. cit. p. 132. J. B. BURSERII op. cit. t. VII , pag. 239 , 306 , etc.

(93) Mali ominis apud Veteres sphygmica ignaros (vide Prosperi ALPINI de praesagienda vita , et morte aegrotantium libros septem. Venetiis 1601 , lib. IV , cap. IV , p. 72 , et seq.) plerumque habita est pulsus intermissio. Nos vero ejus prognosim a pulsus , quocum sociatur , caractere desumendam ducimus ; hinc quae cordalem pulsum comitatur , utpote cordis , vel majorum vasorum laesiones , puta

(94), praesertim in alterutro carpo (95), et minor quam in pectorali arteriae dilatatio. Etsi nondum sufficienti nobis constet experientia, probabili tamen conjectura suademur, syncopes (96), ipsumque agonem hocce pulsu signari,

dilatationes, aneurysmata, polypos, etc. supponens, ominosa censenda: « cum pulsuū intermissio (sic MORGAGNIUS op. c., epist. XXIV, art. 21, p. 219) est non ab « impedimento, aut irritamento aliunde profecto, sed a « causa, quae in corde ipso, aut proximo magnae arteriae « trunco, aut ad alterutrum innoscatur, magni eam facere « oportere, fatendum est ». Innocua contra, immo propitia, quam intestinalem criticum pulsum distinguere inferius videbimus; sedulo demum ab intermissione illa pulsationum decidentia, quam exitium portendere demonstrabimus, discriminanda erit.

(94) Pulsus inaequalitatem, sive irregularitatem, tamquam princeps signum pathognomonicum in cordis, vel adjacentium partium vitiis detegendis ponit celeberr CORVISARTIUS (op. c. p. 388): generatim cum ipso conveniunt aliorum Auctorum observata; dantur tamen casus (vide MORGAGNIUS op. c., epist. XVII, n. 8, 10, 17, etc.), in quibus et ista abest, itaut ceteris signis cordalem anteponendam esse pulsus modificationem, jure concludamus.

(95) Vide obs. XVIII. Hanc pulsuum disparitatem in alterutro carpo saepe invenisse testatur jam pluries laudatus CORVISARTIUS (op. c., obs. 40, 41, etc.) in aegris ob cordis morbos posthinc denatis.

(96) Ideo id innuimus, quod in syncope enectis organica cordis vitia vix non semper reperierit MORGAGNIUS (op. c.

tunc temporis contractum fieri, tandemque ad myurum accedere (97). Cordis, pericardii, et sanguineorum vasorum (98) morbos comitatur

epist. XXV), quae porro vitia a pulsu cordali indicari ex allatis edocemur. Die 15 octobris 1821 quadragintaquinque annorum virum ob syncope mortuum cum jam laudato sodali SCRIVANO secabamus: pericardium vicinis partibus morbose adnexum non sine praegressae phlogosis indicibus, solito grandius, et cruore redundans: cordis vero auriculam dextram disruptam invenimus. Dum viveret, ejus pulsum nunquam exploraveram.

(97) Vide MORGAGNII op. c., epist. XXIV, n. 1, et epist. LXIV, n. 13, etc.

(98) Arterias, et venas utpote cordis propagines habendas esse, omnia simul cruorosum constituere systema, et ab eodem stimulo (sanguine) eorum contractilitatem affici, alias jam adnotavimus; si ergo ejusdem systematis sunt partes, si eodem fruuntur sentiendi modo, communes morbos habere, liquido fluit: « Frequentior certe (ita J. P. FRANKIUS op. c., §. 205) istorum (vasorum sanguineorum), quam ipsius cordis inflammatio occurrit, ac vasorum quidem tam arteriarum, quam venarum inflammationem, quam sex abhinc annis pro prima vice deteximus, frequentius exhinc tum nos ipsi, tum amici, quibus haec communicavimus, viri conspeximus ». Vide quoque MORGAGNII op. c. epist. XXVII, n. 28. Longe autem, quam a Medicorum vulgo creditur, crebrius vasorum sanguineorum phlogoses contingere, ab iisque plerasque febres ingenerari et ait celeberrimus TOMMASINIUS (vide ejusd. op. c. *Dell' infiammazione* plura loca, et *della nuova dottrina medica italiana*. Firenze 1817, annot. 13, p. 49); vide quoque RICCI theses cit. p. 108, et seq.

hic pulsus : eum porro in carditide (99), angiotitide (100) (seu febre angiotenica PINELII), cordis palpitatione, et organicis vitiis (101), aneurysmatibus, polypis (102), plethora

(99) Utillimum procul dubio est carditidem e pulsu dignoscere (vide obs. XVIII); nam ejus diagnosim, quam e dolore pungenti, et profundo cordis regionem occupante, necnon frequenti syncope derivant, admodum difficilem, incertamque esse post MORGAGNIUM, SENACIUM, et CORVISANTIIUM PINELIUS tradit.

(100) « In vehementissimis inflammatoriae naturae febribus, « sub enormi cordis, arteriarumque agitatione, non modo « has ipsas, sed venarum totam compagem, interna superficie undique profunde rubentes, ac inflammatas, nos « primum conspeximus, similesque arteriae inprimis magna, phlogoses partiales, sub iisdem circumstantiis, « jam pluries ostendimus ». Vide J. P. FRANKII op. c. §. 118. Hinc optime ait el. RICCIUS (thes. c.) synocham ab angiotitide graviori nonnisi gradu differre.

(101) Inter organica cordis vitia primas tenet ejusdem volumen auctum; hinc cor auctum pulsum magnum, *vibratum*, et vehementem progignere post MORGAGNIUM confirmat BURSERIUS: vide op., et vol. c., §. CCXXXI.

(102) Etsi quandoque polypos in magnis vasis, cordisque cavitatibus vivente homine gigni, admittat celeberr. MORGAGNIUS, tam frequentem, ut vulgo creditur, eos mortis causam esse, jure quidem contendit. Vide ejusdem op. c. epist. XXIV, n. 22 ad 29. Eadem pene arguit jam laudatus J. P. FRANKIUS, dum § 572 scribit: « sub polypo in » dextris cordis caveis, quod frequentius a morte observatur, haerente, pulsus arteriarum vibrantes esse, aut » minus exiguos, ac interdum frequentes, etc. ».

(103), epilepsia (obs. LXV) etc., vel adnotavimus, vel adnotari censemus. Hujus characteres praesefert pulsus, qui in intervallo febrium periodicarum saepe saepius tangitur (104), quemque ad pectoralem referebant FOUQUETUS, GANDINIUS etc. (vide §. 46): quin immo ex ejus praesentia speciosam hujusmodi febrium theoriam, suo loco explanandam, excogitavimus.

ART. V.

De pulsibus inferioribus,

ac primum

de pulsu stomachali.

§. 55. Quod thoracem ab abdomine dividit, septo haud ignobilia tributa sunt officia e physiologicis sat nota: ejus autem pulsus hucusque

(103) De plethora vera intelligendum est, quando nempe vitalis stimuli nimietas cor, et arteriosum systema ultro incitat, istaque reactioni sunt apta.

(104) Quum primum hanc pulsus modificationem diebus periodicarum intercalaribus adnotaveram, eximio doctori, et sodali carissimo FRANCISCO LANDRAE Neveis trans Tana-
rum medicinam summa cum laude, feliciterque agenti, cui sphygmae leges admodum cognitae, communicabam, ut suas in hanc rem observationes institueret, cum meis propria observata annuere, posthinc mihi per epistolas ha-

a sphygmicis distinctus non fuit (105). Contractum, et inferiorem esse debere credimus; nam quum mense decembri 1811 dira ego diaphragmitide laborarem, pulsus mei, ita sodalibus postea referentibus, morbus quum ad agonem quasi perducebatur, eo contracti, profundi, et parvi erant, ut ancipites circa diagnosim valde haesissent, de hypersthenica vero diathesi tandem convenientes, magno cruoris dispendio salutem meam instauraverunt. Exactiores porro indagines hunc erga pulsum, dum a meliori optimorum labore expectamus, ad pulsus, quos inferiores (§. 37) vocavimus tradendos, transeamus.

§. 56. Inferiores pulsus dividuntur in *epigastricos*, et *abdominales*: inter epigastricos primus stomachalis est. En ejus characteres: parva pyramidalis eminentia inter indicem, et medium assurgens, cujus basis profunde sita

maniter renunciavit. Id autem inprimis solemne est in febribus intermittentibus vernalibus; quin immo cordis palpitationem et in paroxysmo, et apyrexiae tempore nuper in juvene tertiana febris laborante, pulsu cordali distinctam observavimus.

(105) En qua ratione eum describit celeberr. BURSERIUS in jam laudato tractatu de pulsibus § CV: « in affecto septo
« transverso, pulsus insigniter durus, atque etiam parvus,
« et creberrimus est. Etiam citra febrem affecto eo, pulsus
« est durus, et parvus. Saepe cum affecto septo transverso
« adest delirium; quod si fiat, pulsus phreniticorum mox
« dicendo pulsui respondebit ».

videtur, apex vero quasi obtruncatus, vel rotundatus (vide fig. 5). Tres pulsationes anteriores ei tribuit cl. CLAYUS. Minus quam pulsus superiores elevatur, dum cylindricam formam reliqua arteria servat, et valde renitens, contractaque, est non sine irritatione. Hic pulsus saepe post ingesta (§. 27) apparet, et actio ventriculi aucta characterem alterius organi affecti obliterare valet, vel pulsum compositum reddere; hinc jam (§. 8) sphygmico praeceptum repetendum, pulsui illico post quibusdam assumtis fidem haud esse adhibendam.

§. 57. Observatur insuper in hoc pulsu quidam ascensus, vel descensus; scilicet pyramidalis eminentia quandoque se extendit, et indicis latus externum potius ferit. Hic, qui cum inaequalitate, et concentratione saepe jungitur, *cardiacus*, sive *gastricus superior* dicitur, et adnotatur in cardialgia flatulenta, tum cum vomitus imminet etc.; jam ipse GALENUS ex ore ventriculi affecto pulsus parvos, subinde crebros, et inaequales observaverat. In altero casu eminentia contrahitur, et sensim ad medium adhaerere videtur, atque *gastricus inferior* vocatur. In intestinalem facile mutatur hic pulsus, qui summa cum profunditate arteriae versus cubitum quasi retractae sensum offert; colon transversus affectus, necnon vermium in digestivo

tubo praesentiam plerumque indicat. Cum cunctis fere pulsibus connubium init stomachalis; at, si hepaticum excipias, a ceteris facile discriminatur: non desunt tamen et notae, ut sequenti capite demonstrabimus, queis hepaticum sejungas.

§. 58. Omnium frequentior hic pulsus, in statu sano digestionis tempore conspicuus, praestantis functionis aberrationes aperire quoque valet. Pene innumeras movere stomachum, quum aegrotat, aerumnas sive officii dignitas, sive nervorum ei impertitorum numerus, horumque intimus cum sympathico magno connexus (106) suadent; hinc nil mirum, si diras cephalaeas, vel hemicranias, ophthalmias, surditates, epilepsiam, coma, apoplexiam ipsam, colli constrictiones, tusses, universi corporis rigores, cutaneas efflorescentias etc. ab eodem

(106) Aliam ponit eximius BICHATUS (*anatomie générale*) ad affectionum ex una in aliam partem propagationem explicandam haud spernendam viam, membranarum nempe continuitatem, quod praesertim relate ad cutaneos morbos a gastrica caussa ortos elucet: majoris nihilominus faciendum ducunt plerique celeberrimorum SCAVINI nostri (*cenni patologici sulla gotta*), et SPRENGELII (op. c. §. 74.) opinionem, nempe organa, quae eodem gaudent textu, eademque fabrica, semel invicem incitare, ut et sanae, et morbosae actiones sibi succedant.

prognata diurna praxis patefaciat. Quis ergo in exacta hujus pulsus notione eximium non agnovit thesaurum? Quot capitis morbi a DEMOCRITI puteo derivandi (107)? Quot amauroses solis emeticis non curarunt celeberrimi RICHTERUS, SCARPA, aliique? Et contra quot vomitus a caussa alio in viscera latente foti (108)? Nonne diuturnis, seu chronicis pectoris morbis laborantes, nonne gravidarum, nonne hysteriarum plurimas isti vexant? Nonne eosdem capitis laesiones excitant (109)? Qua de re, si

(107) Vide obs. X.

(108) Immortalis MORGAGNIUS (op. c., epist. XXIX, n. 14)

exemplum affert aniculae, quae ob tumorem abdomen attollentem de molesto quodam in ventriculo sensu, vomituque cum febricula conquerebatur, in qua tamen ovarium dextrum tumidum, omnesque turbas movens culter detexit.

« Vir medicae in artis incrementum (ita J. P. FRANKIUS

« (epit. c. §. 665) natus, sed fato huic et nobis iniquo,

« Vindobonae, non multos ante annos, in flore aetatis,

« crudeli ereptus a tabe, feroci a tusse jam unum per lus-

« trum, ultimosque vitae per menses pertinaci, ac vix non

« in dies redeunte a vomitu simul vexatus, proprii ventri-

« culi, aut pylori de scirrho, vel callo, steatomate vix

« dubium alebat, interim nec minimum hoc in viscere vitium,

« pulmones vero tuberculis, pro parte suppuratis, undique

« obsessos deteximus ». Vide quoque ejusdem § 666, 667, etc.

(109) Vomitum a laeso capite pluries iteratum, et per octiduum dire continuatum cum absoluta quaecumque deglutiendi impossibilitate videbam in aegrotā obs. I. Vide quoque MORGAGNI op. c. epist. LI, n. 1, 5, 6, 9, etc.

unquam, certo certius ad tanti visceris labes probe detegendas, sphygmicæ utilitas altius celebranda.

ART. VI.

De pulsu hepatico.

§. 59. Eminentia, quæ hepatis pulsum distinguit, in spatio inter indicem, et medium relicto quoque percipitur; ista vero haud elevatur, quemadmodum in mox descripto, sed strictior, et contractior est, ut non male parvo pectorali inferiori ipsum assimilaveris (vide fig. 6): arteria autem magis tensa, pulsationes aliquantisper irregulares. Tres ipsi a CLAYO pulsationes anteriores tributæ minus a posterioribus dissitæ, et concentratæ. Ob hepatis cum pectore vicinias, ei connexus nimis forsân frequenter cum pectorali jungitur hic pulsus, a quo porro distinguas oportet, sive quod admodum isto inferior, sive quod in dextro carpo sensibilibior esse soleat, sive quod demum hepaticum tres pulsationes anteriores habere adnotaverim (110). Nasali, hæmorrhoidali, vel

(110) Hic faciunt obs XIII, et XIV, nec non sequens:

Obs. XIX. Quinquagenaria mulier sat firmam compagem nacta, stomachi vero a debilitate paucis abhinc annis vexata, vertente autumnò 1818 febris tertiana simplici, posthinc duplici facta, correpta est, quam corticis extra-

intestinali tum symptomaticis, tum criticis saepe associatur; nam, ut inferius videbimus, per epistaxim, haemorrhoidalem fluxum, vel diarrhoeam hujus visceris affectiones plerumque solvuntur. At compositiones istas commode percipias, si modo dictos pulsus in diverso spatii pulsantis situ proprios exhibere characteres animadvertas.

§. 60. Inter inflammati hepatis signa dolorem ad sui lateris claviculam extensum Clinici ponunt, cui si addas istum saepe saepius ob obtusorem hujusce visceris sentiendi modum vix in sui sede, ab aegro adverti, ac praesertim quo-

etum resinosum fugaverat, dispepsia tantum manente. Die 6 novembris vespere, ob panis recentis esum noctu tum vomitu, tum dextri hypochondrii dolore coepit contristari: vomitus stomachum liberarunt, dolor vero pergebat; foverunt per biduum calidis pulmentis parentes, at incassum: vocabar die 9 mane. Febris: pulsus inferior eminentiam inter indicem, et medium strictam non pyramidalem in dextro carpo sensibiliorem offerens: lingua subrubra: hypochondrii dextri dolor attactu auctus, a situ lobum inferiorem anteriorem hepatis tenens: alvus quasi obstipa de hepatitide diagnosim firmarunt. Hirudines ano adpositae: mixturam ex gummi ammoniaco, et rhabarbaro confecimus: clysteres, et fots laudavimus. Sensim cessit dolor, localitatis reliquias conii maculati adpositio abstulit. Die vero 23 iterum febris periodica vexat cortici peruviano facile cedens.

Huic quamplures alias hepatitidis a pulso statutas diagnoses addere possem, brevitatis causa conticendas.

ties superior pars diaphragmati supposita corripitur, cum pleuritide confundi posse, liquido fluit, solam sphygmicam ad hasce ambages tollendas praestare. Hepaticam reapse phthisim pluries observarunt MORTONUS, aliique: ipsam occultam MORGAGNIUS cadaveris sectione revelavit (111). Nonne a periodicis febribus diu-

(111) Plures habet hic Auctor hujus census observationes, inter quas non ultima ex epist. XXXVI, art. 4 deprompta ad VALSALVAM spectans: « Sexagenaria mulier diu queritur
« de dolore supra umbilicalem regionem: sitit, tussit, ex-
« puit catarrhalem materiem. Postremo difficile respirat,
« paucisque ante mortem diebus, repente multum intume-
« scit venter, oedemate pedes occupantur. Tandem sensim
« illo deficiente dolore, fit vivendi finis. In ventre magna
« liquidae aquae copia: nullum vasorum lymphaticorum
« vestigium: lien naturali duplo major: hepar demum, cui
« annexa fellis vesicula plena erat calculis laevigatis; alia
« autem in parte vesicularum congeries hepati inhaerens
« cernebatur, quibus laceratis, serum effluebat. Intra sub-
« stantiam autem ejusdem visceris eam partem versus, qua
« diaphragma spectabat, cavum abscessus inventum est,
« plus tertia jecinoris parte occupans: eruperat, diaphrag-
« mate perforato, materia abscessus in dextram thoracis
« caveam, quae tota sanioso pure plena erat. Pulmo tamen
« sanus fuit ». Magnam habet cum mox allata, quam sum-
mus CORVISARTIUS affert historiam, hepatitidis nempe sup-
puratae morbum pectoris aemulantis, ad cujus diagnosim
ne pectoris quidem methodica percussio suffecerat (vide
ejusd. op. c. de pectoris percussione, etc., p. 7).

turnis hepatitis frequens, vel, ut alii dicunt, obstructions, quas idcirco vix incipientes noscere, et debellare convenit (112)? In ictero hepar quotidie incusant Medici, tamen in historia anatomico-medica icterum nigrum, cujus caussa in liene reperta est, memorat VESALIUS: quam luminis igitur pulsum doctrina attulisset?

(112) Hepatis flogosim febrim periodicam secutam jam in obs. XIX retulimus, in qua cortex minime incusandus, quippe iterum opportunus fuit. Dirius conflictatus est ille juvenis, cujus malorum catastrophem in OMODEI Diario (vide *Storia di epatitide con ittero, e pleuritide prodotta dall' uso non adatto della china-china, del dott. CARLO SPERANZA, anno 5, fascic. 14, pag. 145*) legisse, recordor; nec aliter nobis contigisse in sequenti casu, ingenue fatear.

Obs. XX. Annos quatuor et viginti natus validus caementarius, nescio a quo caussarum cumulo, autumnno 1819. febre corripitur synocha gastrica: bis vena secta, emetocatharticum ciatim datum. Mitescunt cuncta; at periodicum vestitur febris typum; praeter alia ipsum amarissimum gentianellae decoctum inutile, ad corticem confugimus. Febris suspensa; verum exacto triduo immaniter recrudescebat. Pulsus erat hepaticus, tensus; cephalaea; calor auctus, maximus, sitisque urgebant: hypochondrium dextrum dolebat; sive ab organico pulsus caractere, sive a ceteris signis hepatitidem diximus: venae sectione, et amarum salus restituta.

De pulsu splenico.

§. 61. A ceteris epigastricis hic differt, quod eminentia illa altius inter digitos, et verticaliter assurgat, ad ejus autem basim, quo latere medio respondet, quamdam incisionem, sive sectionem habeat, dum versus indicem arcus speciem pectoralis ad instar describit (vid. fig. 7). Hujusmodi character in sinistro carpo multo magis conspicuus est (113); arteriam vero minus, quam in hepatico concentratam, et molliorem quaque altera, tertiae pulsatione inaequaliter micare, vult WESCHTIUS.

§. 62. Quum lien grandius volumen adeptum adjacentes plerumque comprimant partes, hinc splenicus pulsus facile cum mox dicendo intestinali copulatur, vel in ipsum degenerat. Splenicum pulsum in hujusce visceris tum acuta, tum chronica phlogosi, in scirrhusa ejus induratione, vel morbosio incremento haud raro observavimus, quae cuncta totidem gastricarum,

(113) Ipse Celsus Senex in lienosis discrimen jam animadvertat inter dextri, et sinistri carpi pulsum; scribebat enim:
 » arteria in brachio a latere splenis plenior videbatur,
 » et frequenter pulsabat ». Op. cit. de morbis popularibus lib. II, sect. V.

vel periodicarum febrium hic loci frequenter grassantium soboles saepe erant. Lentam lienis phlogosim, anginam pectoris foventem in aegroto (obs. XI) pulsus iste detexit. Idem porro criterium in milite ab Alexandria reduce, cui febricitanti repetitae corticis peruviani doses largitae fuerant, splenis affectum revelavit, quem gummigutta partitis vicibus data laete abstulit. Eadem quoque luce in villici splenalgiam post periodicas febres exortam dignoscendam, curandamque gavisi sumus; quamobrem et frequentior quam CLAYO videtur, in praxi occurrit hic pulsus, et ejus notio sat opportuna.

§. 63. Ad epigastricorum pulsum descriptionem perficiendam organicum pancreatis pulsum addendum fore, celeberr. FOUQUETUS perhibet; at ejusdem hucusque desideratur apud sphymicos descriptio, tardiusque forsitan hanc habebimus notionem, quippe rari hujusce visceris morbi, nec magnum ejusdem oeconomiae imperium. Nulla ergo interjecta mora ad abdominales delineandos properabimus.

ART. VIII.

*De pulsibus abdominalibus,**ac primum**De pulsu intestinali.*

§. 64. Pulsum abdominalem generatim distinguunt arteriae profunditas, durities, constrictio, necnon peculiaris pulsationum inaequalitas, ac vivacitas. Hujus species sunt intestinalis, renalis, seu lumbaris, haemorrhoidalis, et uterinus: mox de intestinali.

§. 65. Intestinalis characteres sunt constrictio summa arteriae praesertim in parte ejus digitali, quae indicis apici respondet, ita ut hic loci non percipiatur; pulsatur vero profunde pone medium, et annularem, quin immo sub horum primo sensationem offert, qualem sessamis os oblungum per arteriam transiens praeberet (vid. fig. 8). In eo quatuor pulsationes anteriores observat CLAYUS. Quandoque, ut in colica spasmodica, parvum filum duriusculum repraesentare videtur (114): alias in enteritide acuta, vel ad suppurationem vergente quodammodo

(114) Si quis celeberr. MORGAGNI circa morbos ventris scripta pervolverit, ubicumque de pulsu exili, parvo, vix sensibili in diuturnis hujusc affectibus mentionem factam reperiet. (vide op. cit. epist. XXXI, XXXV etc.).

explicatior sub medio evadit. Sat explicatus quoque apparet, quotiescumque in statu sano, vel convalescentibus digestionis complementum, proximave sedes indicat. Intermittentiam et admittit, quum crisin per alvum praenuntiat; at de hoc fusius, ubi de prognosticis dicemus. Vermium demum praesentiam arteriae quamdam versus cubitum retractionem, vel pulsationum intermittentiam patefacere (115) non semel animadvertimus.

§. 66. Gastricam colluviem (116), enteriti-

(115) « Dominus de ST. ANDRÉ, vir nobilis sexagenarius (ita » LAZZARUS RIVERIUS), laboravit dyssenteria per multos dies, » postmodum febre tertiana, ac tandem cum convalescere » videretur, pulsus apparuit intermittens per tres, aut quatuor dies, cum animi angore, et virium prostratione; » caussa hujus pulsus intermittentis neque a Medico ordinario, neque a me in consilium vocato nosci potuit; » sed illa se ipsam prodidit, quae erat lumbricus crassitie » digitum aequans, et longitudine brachii dimidium: eo » excreto pulsus ad pristinum statum rediit, et aeger, qui » peregrinus erat ad suos reversus est » (vide ejusdem op. med. Venetiis 1735 (cent. III, obs. III, pag. 470). Exercitatissimum vero BURSERIUM (op. cit. vol. VIII pag. 152) pulsum in vermibus inaequalem, obscurum, deficientem, ac recurrentem esse asserit: ex quibus omnibus, quanti intersit pulsum intestinale noscere, elucet.

(116) « Pulsus etiam non parum lucis praebere usus comprobavit; solet enim, ubi intestina, et ventriculus sordibus » scatent, et irritantur, parvus, contractus, inaequalis,

dem, colicam tum biliosam, tum spasmodicam, seu flatulentam, cholera-morbum (117), diarrhoeam acriticam (118), peritonitidem (119),

» atque interdum intermittens esse ». Ita BURSERIUS op. cit. vol. J de febribus continuis §. 380.

(117) « Arteriae, jam antehac contractae, ac minimae, pulsationes nunc offerunt frequentissimas, inordinatas, nunc vero a digito vix amplius distinguendas » (vide J. P. FRANKIUS in op. cit. §. 675, ubi de cholera agit).

(118) Probe distinguenda haec est ab illa, quae morbo declinante, et cum levamine fit; nam alvi fluxum liquidum, biliosum, aut nigricantem initio morbi mali ominis esse, praesertim in puerperis, HIPPOCRATES tradidit: op. cit. de morbis popul. lib. III, sect. II, aegrot. X, XI, XII.

(119) Obs. XXI. Decumbebat excurrente vere 1820 juvenis sponsa octimestrem foetum gestans febre tertiana simplici primum, dein duplici correpta: expertus Clinicus, qui ei adstabat, binas celebraverat venae sectiones: febris tamen quotidie rediente, quin immo eam in oppositam diathesim transiisse credens corticis peruviani decoctum exhibebat augescunt vix hoc assumpto turbae, vomitusque additur: praeconceptae blandiens opinioni largiorem extracti sicci ejusdem corticis dosim in aqua cinnamomi solutam porrigit: infaustior exitus, quippe paroxysmum praeter vomendi conatus deliquia, et vehemens singultus cuncta abdominis et pelvis viscera dire quatiens gravant non sine abortus timore. Hisce sub angustiis in consilium adducor; aderat febris vehemens, vomitus, singultus etc., a quibus omnibus veluti ad agonem reducta videbatur aegra: e pulsu certiore diagnosim erui posse, nactus, ipsum attente exploro; uterini ictus validi, vibrati erant: accedebant arte-

intestinorum, vel peritonaei prolapsus, ventris vulnera, tumoresve etc. detegit hic pulsus, quem cum ceteris tam superioribus, quam inferioribus pulsibus aegre confundas; iste enim medium, et annularem digitos unice ferit.

§. 67. Ad hunc propemodum accedit, qui ascitem comitare post laudatum FOUQUETUM, aliosque pluries observavi, sin hocce vigente morbo arteria durior, tensior, ferrei fili ad instar serrata, levem quemdam fremitum aemulatur (vid. fig. 9). Quum autem abdomen in grandius saepe excrescat volumen, ob collectarum aquarum copiam, et diaphragma compri-mens, respirationi officiat; hinc facile pectoralem sibi pulsum adsciscit.

§. 68. Quamvis ad aliam, haemorrhagiarum nempe classem pulsum dysentericum transferre malint sphygmicorum plerique, nos ipsum, ut-

teriae durities, tensio, contractio, profunditas cum modificatione intestinali affine: abdomen interim ab attactu dolet: vix movetur in utero embrio: facies intense rubet. Omnibus perspectis, de peritonitide, necnon levi metritide suspicionem injeci, meam e pulsu fulciens sententiam: arrisit socius, nec venam bis secare, hirudines ano adponere, ac deprimentia, et clysteres adhibere sprexit: sensim singultus, sensim vomitus, sensim febris mitescebant: intra octiduum sine abortu convaluit, et statuto a natura tempore feliciter enixa est; en ergo peritonitidis a pulsu diagnosi.

pote semper acriticum, hic quoque locamus: emicant in isto intestinalis characteres: additur insuper sub indice globulorum, vel pennicillitate se expandentis sensus, ita ut non male ex intestinali, et haemorrhoidali inferius dicendo compositus dici posset. Quando dirius corripit, jamque sobolevit malum, et cum immodica cruoris jactura intestinorum phlogosis imminet, aut vexatur, magis elevatur, tenditurque non sine reduplicatione pulsus (120).

§. 69. Frequens intestinalis cum stomachali praesertim in gastrica febris, cholera-morbo, ipsa naturali digestionem etc. connubium: item uterini societatem admittit in sic dicta colica uterina, quam nempe difficilem mensium fluxum praecedere observant Clinici (121). Ab intestinalis

(120) Unde probe ab haemorrhoidali distinguas, comitantibus symptomatibus ratio habenda: quippe febris semper dysenterico fluxu copulatur; abest plerumque in haemorrhoidali.

(121) Ob. XXII. Cephalaea plectebatur dira quadrilustris puella: sanguinis missione, et deprimentibus caput incolume. Instabant paucis abhinc diebus catamaenia: incaute in frigidiuscula sese immersit; eodem porro die morosa facta cum esset, ejusdem pulsum exploro: sub indice profunde, et cum globulorum sensu feriebat: sub annulari quoque arteria quasi contracta percipitur; ex hoc uterini pulsus cum intestinali connubio cruorem e genitalibus difficulter, et cum terminibus fluere, aegrae nuncio; talia se pati, affirmavit.

pulsus praesentia Sinae Medici purgantium indicationem desumunt (122), nec immerito; nam quo natura vergit, eo ducendum esse, primus docuerat artis nostrae Magister. Ex quibus omnibus quantum lucis, auxiliique hujusce pulsus notio Clinico impertiatur, quis videt: nec demum reticendum, asciticam pulsus modificationem ad hujus retentionis diagnosim optime conducere, utque a graviditate, quae cum turpiter a nonnullis Medicis confusam conspeximus, probe distinguas.

ART. IX.

De pulsu vesicae urinariae, renali, et lumborum.

§. 70. Quem urinarum vocant sphygmici pulsum, nos renalem, vel lumborum compellare quoque volumus; eum quippe tetigimus sive in stranguria, vel dysuria, sive in perturbato renum officio, et morbosa lotii secretionem, sive in sic dicta lumbagine. Intestinali admodum affinis est, sin sub annulari ejusdem ictus potius percellantur: irregularis saepe alias in dolorosa vesicae contractione spasmodice constri-

(122) Vid. Anonymum cit., et Duhaldae, *histoire de la Chine etc.*

ctus, et profundus, alias in lumborum angustis ad cutaneum accedere videtur, ita tamen, ut sub annulari semper micet. Vix non semper cum in propecta graviditate reperies: item in cunctis uteri affectibus (123), ob partium viciniam, et connexum familiaris; item in nephritide, lumbagine, cystitide (124), strangu-

(123) Obs. XXIII. Decemlustrem dominam, mensibus deficientibus, ob incitantium caussarum cumulum lumborum, ac uteri doloresprehendunt, eoque pervenit affectio, ut metritis adventaverit acuta, quam repetitis tum generalibus, tum topicis cruoris detractionibus curare sategeram. Diriora equidem cessere pathemata, reside lumborum hinc inde saeviente cruciatu; hujus aegrae pulsus en pluribus abhinc mensibus qualis: arteria sub indice plerumque et profunde ferit, sub annulari dein modo quasi superior, modo augescentibus doloribus inferior, et constricta apparet, quem pulsum ergo ex uterino, et lumbali conflatum dicas.

(124) Obs. XXIV. Juvenem sponsam alias cystitide cognitam, praegressa mensium perturbatione, dolores a lumbis ad epigastrium, et urinariam vesicam protensi per intervalla cruciant, qui sensim majores facti stranguriam, mictumque cruentum adducunt: pulsus ipsi erat inferior, constrictus, durusque, et medii externam partem, necnon annularem feriebat. Hisce aerumnis adduntur febris, cephalaea etc., ut de cystitide, levique nephritide illico pronunciaverim: ter missus e pede cruor: hirudines pubi admotae: chartulas ex nitro, et gummi arabico exhibuimus; brevi restituta. Paulo post recidivam eadem remedia cito leverunt.

ria (125), aliisve renum, lumborum, vel vesicae morbis: in diuturna, et crudeli sutoris lumbagine, quam lethalem psoas, musculi dextri abscessum (cultro posthinc detectum) fuerat, pluries istam pulsus modificationem adnotavimus. Nec flocci faciendam credimus ejusdem notionem praesertim quod renum, ac in primis vesicae phlogosis, ita summo J. P. FRANKIO (126), aliisque monentibus, periculosissimus, ancepsque sit morbus.

ART. X.

De pulsu haemorrhoidali.

§. 71. Praeter pulsum haemorrhoidalem criticum, de quo inferius, acriticum quoque dari, haud dubium. Tument nempe haemorrhoidales venae praesertim in adultis, et acriter dolent, atque vel mucosam, vel cruorosam prae crisi

(125) Obs. XXV. In quadragenario viro ob spirituosorum abusum stranguria per trihorium laborante pulsus parum sub medio, sub annulari vero undose, cutanei ad instar, sed inferius cum quodam constrictionis sensu micabat. En deum quomodo hunc pulsum describit MERCURIUS MONACHUS (op. cit.): « Si tertium digitum semel, et ter percutiat arteria, tota, lumborum compages patitur ».

(126) Vide epitome cit. tom. II, § 267.

substantiam emungunt. Periodicus plerumque hic fluxus; alias graviditatem comitatur, cujus en characteres: arteria sub indice profunde ferit cum quodam granulorum sensu, vigente fluxu sensibilibus, dum sub digito medio quaedam expansio parvi pectoralis ad instar, et sub annulari contractio adnotantur (vid. fig. 10). Genericis intestinalis (§. 65) characteribus insignitum hunc quoque vult CLAYUS, addita tantum arteriae inflatione pectorali affine.

§. 72. Si haemorrhoides caecas, dolentesque patefacit hic pulsus, irritatus admodum est; paullisper vero dilatatur tum cum rumpuntur: haemorrhoidum adparitionem praecedere solet (127): tangitur quoque post hirudines ano adpositas (128). Si cum uterino jungatur, difficile noscitur; hic tamen vibratior est: a nasali distinguas, quod iste superior sit. Intestinales

(127) Obs. XXVI. Octilustris matronae pulsum forte explorabam: haemorrhoidalem characterem inveniens, iisdem vexatam esse, autumo: negavit illa, at vix transacto nycthemero haemorrhoidales venae turgidae, dolentesque asserti mei veritatem firmarunt.

(128) Obs. XXVII. Illustri aegro, cui caput obnubilum erat, hirudines, me jubente, ano adpositae, aliquot post horas ad eundem accedo: ab animalculis facta vulnuscula clausa jam esse, mihi renunciatur; pulsum haemorrhoidalem expansum tangendo, cruorem adhuc depluere, assero: inspiciunt domestici; quod annuebam, vident.

characteres explicatos nonnunquam offert, quoties nempe saburrae, vermesve ibidem nidulantur. Haemorrhoidum labem (129) hic loci frequentissimam haud negligendam, et recte pulsus auxilio dignoscendam esse, pluries nobis constitit.

ART. XI.

De pulsu uterino.

§. 73. Prolifici visceris in faeminea oeconomia imperium jam leviter (§. 17) delibavimus,

(129) Obs. XXVIII. Mense maio 1820 optimae compagis miles, annos triginta natus, laboriosis itineribus saepe fatigatus, intestinorum doloribus coepit contristari; alvus obstipa nonnisi duras sybalas emittebat, prodiente simul quasi e disrupto vase sat conspicua cruoris quantitate; has autem deperditiones per quatrimum sustulerat, tum cum ad me confugit; vix febris: praeter signa gastrica pulsus ex haemorrhoidali, et intestinali constabat, scilicet arteria indicem profunde feriebat non sine quodam globulorum sensu, et irritatione contractior in brachiali extremitate: abdomen obtuse dolebat: ab assumpta tamarindorum pulpa cum ipecacuanhae, et gummiguttae pauculo alvus commodius aperta, et fluxus moras admisit; quum vero ab officio suo recedere haud voluisset, excita iterum cruoris jactura, sic jubente centurione, ad militare nosocomium traductus est aeger.

illudque etiam intacta valetudine suam in pulsu symbolam conferre (§. 27) adnotavimus: restat, ut signa, quibus uterinum a ceteris pulsuum distinguamus, exacte, quoad nobis datum, delineemus. En ergo: servata pulsuum inferiorum conditione, ob quam validior pressio necessaria, indicis apicem constanter ferit hic pulsus cum vibratione, quae tamen gradu varia est, prout vel facilem mensium fluxum, vel ipsorum retentionem, vel phlogosim, vel graviditatem, vel molam, vel morbosa profluvia etc. nuntiat; pulsationes quoque habet sub annulari, itaut Sinae Medici huic soli eundem (vid. annotat. 64) referant: an a lumborum, quibuscum per lata ligamenta uterus adnectitur, vicinia haec modificatio repetenda? Lumbari tamen strictior et profundior esse consuescit. Ob summum ex genuina hujusce characterem scientia in praxi lucrum de iis singillatim dicemus.

§. 74. In robusta, validaque puella, vel nupta, qui naturale stipat cruoris e pudendis stillicidium, pulsus vibratus quidem est, at quamdam ostendit mollitiem globulis sub indice fluentibus (vid. fig. 11). Velut nasalis inferior a clar. FOUQUETO describitur; CLAYUS pulsui uterino generatim quinque pulsationes anteriores assignat. Uti de mensium duratione, quae a tribus ad octo usque dies protrahi potest, sic

de pulsus menstrui praesentia dicendum, quem tamen illos aliquantisper praecedere, ac ipsis cessantibus manere adnotant sphygmici. Uterus tunc temporis erigitur, ejusque vitae momentum fit majus; hinc haud raro vidimus ab actutum sufflaminato uterino fluxu syncopes, lypothimias, vertigines, millenasque turbas exortas; qua de re in consilio erit tum cum talia contingunt, pulsus modificationi exacte attendere, ut, cognita morbi caussa, aptis occurras auxiliis.

§. 75. Pulsus porro sub retentis mensibus familiaris modo dicti notas praesefert, sed majori pollet irritationis gradu, constrictus, ac veluti contractus est, et prout in mali societatem caput, stomachum, pectus, vel intestina (130) trahit, horum viscerum organicus pulsus superadditur (131). Saepe hunc pulsum offerunt

(131) Vide REGAE op. cit. cap. XV de insigni uteri consensu etc. pag. 254 et seq.

(131) Praeter obs XXII, quae hic optime aptatur, en alia:

Obs. XXIX. Sat firmæ virgini vigesimum secundum aetatis annum complenti menstruus fluxus de repente, a qua nescio caussa, silet; dolet tunc uteri regio, spastice convellitur, ac aphona riget aegra; dies haec erat 11 aprilis 1819; vocatus accedo: e solo pulsu diagnosis eruenda erat; hic vero inferior, contractus, indicis apicem feriebat, nec deerant pulsationes aliquae sub annulari; de levi uteri phlogosi a retentis catameniis statuo: venam e pede secui,

virgines, vel mulieres, quibus catamaenia retenta (132), vel ingruente senectute jam jam conticescunt (133), nec mirum est (sic nostra, aliorumque suffragante experientia (134)), in

fotibus tepidis utero admotis ab hisce levata est: loquela restituta: ob signa gastrica purgans datum, a quo alvus missa, et reliquae turbae devictae. Die 13 melius se habuit quasi convalescens; fluxus tamen non rediit: sanguinis missio tamquam vicaria evacuatio fuit.

(132) A suppressis, vel retentis mensibus chlorosim semper prognatam sunt qui volunt; in contrariam nos distrahimur sententiam, et amenorrhoeam a chlorosi partire malumus: reapse illa sine ista quandoque observatur, nec desunt exempla chloroticarum rite menstruatarum; inficiandum tamen haud est, amenorrhoeam protractam chlorosis pathemata adducere, uti et in chloroticis uteri functiones saepe perturbatas iri (vid. dissertationem ad lauream PAULI RANDONE anni 1811 die 14 augusti, cujus titulus *de chlorosi*). Ex quibus omnibus, pulsum uterinum, ut ab initio aequa utriusque diagnosis emergat fere unicum, tutumque sistere signum, liquido fluit.

(133) Ad plures menses in novemlustri matrona pulsum uterinum anomalum tangebam: nulla de graviditate suspicio, sed potius postrema uteri tributa expectabam: tandem magis evolutus cum globulis evadebat; de proxima metrorrhagia prognosim institui, quae cras subsecuta et copiosa, et ultima fuit, ex quo, aliisque in praxi facile conspiciundis exemplis, quod jam (§. 17 ann. 35) monuimus, optime sancitur.

(134) Vid. FOUQUETI op. cit. chap. XIX.

hysteriis, et plerisque nimium veneri amicis mulieribus (135) diurna hujusce pulsus vestigia invenire.

§. 76. Explicatio incipiente metritide, vehementer assurgens, quasi superior, durusque est pulsus: alias augescente morbo contractus, et parvus (136); indicem vero constanter ferit, et prout ad sui finem vergit phlogosis, vel sensim evanescit, vel expansus cum dicrotismo criticam evacuationem inferius dicendam nuntiat, vel concentratus, et irritationem servans scirrhosas, aut polyposas degenerationes revelat, vel demum profundus ad myurum accedens proximam gangraenam portendit. Utero gerentes (137),

(135) Juvenem sponsam novi, cui ob immodicum ad venerem incitamentum, usumque pulsus continuo uterinus erat, *nymphomaniacum* quasi dixeris; tandem utero gessit, ignisque lenitus.

(136) « Succedit calor (ita J. P. FRANKIUS epitome cit. §. 225 » pag. 236, ubi de metritide agit), aestus, cum pulsu in robustis, vel abortum, vel violentiam passis puerperis, magno, » frequenti, ac duro; in aliis, sub initio quidem, sat magno, sed mox parvo, ne debili, aliquando inordinato ».

(137) Obs. XXX. III. domina triginta annos nata, sanguineo praedita temperamento septimestrem occludebat foetum, tum cum infantulum alium gestans in humum dextrorsum delapsa est: doluit istius lateris ilion, ac succutionem male sustulerant, quae pelvis recludit, viscera; at ob nimiam validitatem parvi talia fecit. Auxerunt sequenti die ad abdomen extensi dolores, incauta tamen iter per acclivia

vel puerperas (138) facilius huic subjacere mor-

suscipit aegra : reapse erroris heu ! paenam luit , quippe domum reducem vomitus vexant, condolent intestina, cuncta viscera torquentur, febrisque valida excitatur. Accedit Medicus, qui vomitorium inconsulto propinat : exasperatur sub hujusce actione, nullamque admittit moram affectio ; quam nec clysteres abunde injecti quidquam minuunt. Alterius ab initio diei horis vespertinis in consilium adducor : veluti colicam a colluvie gastrica habuerat curans : pulsum exploro, et arteria indicem meum vibrante, et magno cum impetu ferit ; tunc utero, qui tactum sustinere nequivit, admota manu tam diri morbi sedem invenio. Explicatiores uterini pulsus characteres in dextro carpo de veriori phlogosis sede me insuper instruxerant ; non deerant sub annulari arteriae ictus, aliaeque plures addebantur turbae adeo nobilis, ac sensillimi visceris inflammati soboles. Qualia abortus premerent pericula quis non videt ? At matri inprimis consulendum esse duximus : illico ideo venam secari jussi, et perstantibus feбри, calore, dolore, pulsus duritie, et organico caractere, educti cruoris crusta vulgo *cotenna* etc., ad decimam usque sanguinis missionem intra tri-duum devenimus, hirudinibus ano, clysteribus, et internis deprimentibus remediis haud omissis. Porro sensim cessere symptomata, aegraque jam restituta graviditatem suam optime complevisset, sin altero abhinc mense ob filioli ipsi charissimi ominosum morbum laboribus, ac moerore pressa, recluso pusioni mortem, quam ex ejusdem motuum cessatione aegra ipsa animadverterat, intulisset, et proinde inanimem emisisset.

(138) Obs. XXXI. Anno 1818 jam alias enixa mulier post infaustam gestationem, filiolum feliciter peperit : paucis a

bo Practici norunt; nos autem in hisce obadauctam sensibilitatem organicos pulsus characteres promptius erui, addimus.

§. 77. In utero, vix ac sibi demandatum a rerum Conditore munus, conceptionem nempe implevit, novus peragitur circuitus, sensimque ac ipsi adnatus evolvitur pusio, maximas in muliere tunc temporis excitas revolutiones, atque perturbationes observamus, quarum (saepe reconditi) fontis nullus pulsu tutior interpretes; nam praeterquamquod genericos uterini pulsus

partu horis e lectulo surgens domesticis quibusdam negotiis incumbit: mox lochia silent, febris cum rigore ingruit: vomitus, cephalaea, abdominis tensio etc. adduntur: dolores totum abdomen immaniter cruciant. Tertio morbi die consilium expetunt meum: praegressa refert curans: ad febrim puerperalem gastricum spectare vult morbum; pulsus tango: indicis apicem vivide ferit arteria, quae vibrata, duraque pressioni resistit: ictus sub annulari et percipiuntur; diagnosim e pulsu trahens metritidem peritonitide nuptam autumo, largis cruoris detractionibus debellandam. Signa gastrica, quae potius sympathica erant, faciebat curae addictus Medicus; magni nimis hinc hirudines tantum concessit, e quarum adpositione haemorrhoidalia vasa cum levamine depleta. Fugaces autem induciae; nam quinto ingruente die febris, ac dolores exacerbantur, nec venae sectio tunc his celebrata potis fuit uteri gangraenam, quam frigus, doloris feriatio, et synopes nuntiarunt, cito fatalem praepedire.

characteres induit, ictus habet serratos, vibrantes, solito frequentes, styliformes, et quasi e profundo assurgentes (vid. fig. 12). Modificationes istas primo a conceptione octiduo sat sensibiles, minus sequenti mense, quadragenario exacto iterum eminere, experientia duce, statuimus. Prout autem evolvitur embryo, emicant in pulsu diagnostica graviditatis indicia, ut haud raro nobis contigerit, e solo pulsu et graviditatem, et ejus tempora divinare (139). Successiva haec pulsus evolutio sensim eo pervenit, ut postremis gestationis mensibus dilatatus, et quasi superior appareat; quemadmo-

(139) Magnus certe est hujus notionis usus praesertim in forensi medicina, ubi agitur de vita mulieris ad supplicium damnatae prolonganda; sic quippe scribit J. P. FRANKIUS (*polizia medica Vol. II sez. III §. 2.*): *essendo che i Medici, e le levatrici non possono con certezza pronunziare il loro giudizio intorno alla gravidanza, se non dopo scorsi i primi quattro, o cinque mesi, avressimo gran ragione di non fidarci ciecamente alle loro asserzioni, acciò non venga mandata al supplizio una qualche donna, che sù realmente gravida, come avvenne già in Parigi, dopo che probabilmente erano state consultate le mamanne; anche BARTOLINO ne racconta la storia d'una donna, la quale venne impiccata, e poi trovata gravida di due gemelli. Nec aliter de mali moris mulierculis circa conceptionem exquirendis, atque evigilandis (op. cit. vol. III. sect. 3. art. I.) dicendum erit.*

dum de ceteris excretionibus inferius, ubi de pulso critico sermo erit, adnotabimus, sic instantem portendit partum pulsus dicrotus, seu reduplicatus, qui ideo patentior, et frequentior, quo proximior foetus, extrusio erit.

§. 78. Postquam laboriosam crisin passus est propagationis minister, ejusdem parietes, ejusdem sauciata vasa tam cito restitui nequeunt, quin insignis exurgat orgasmus, quem provide haud interrupto (140) lochiorum fluxu solve re conatur natura; hinc pulsum uterinum excretorium dictum in puerpera ad quadraginta usque dies protrahi optimum est: contra si ocius deest, pericula minantur. Lochiorum pulsus ab illo, quem §. 74 delineavimus, vix abludit, nisi quod magis expansus, elevatior, et facile ob levem quamcumque fluxus suspensionem inaequalis, necnon intermittens sit.

(140) Adnotare praestat, altero, vel tertio post partum die revulsionem ex utero ad mammas, lactis secernendi causa, fieri, ita ut quandoque lochia sileant, vel minuantur: pulsus tunc pectoralis evadit (vide §. 17 annot. 35), vel ex uterino, et pectorali componitur. Conspicuis porro inter mammas, et uterum consensus e physiologicis, ac pathologicis observatis saepe confirmatur. Perbellis admodum metromaniae historia a mammarum hydatidibus ortae, iisdemque sublati feliciter curatae legitur in OMODEI diario anni 1818, fasc. XXIV pag. 325. Ad hasce vero diagnoses evolvendas quid sphygmica aptius?

§. 79. Exquisitam mobilitatem, qua sequior sexus pollet gestationis tempore auctam Physiologi perhibent; nil mirum ergo, si quae praegnantem ubicumque premunt morbificae caussae, maximos in ipsas edere valeant effectus: nil mirum, si tam facile cuique impio abortum (heu nefandum scelus!) patrandi pateat via. Signa, quae circa imminentem abortum suppetit pulsus, sunt elevatio, frequentia, et vibratio majores cum aliquibus reduplicationis vestigiis; porro hisce perstantibus pulsus graviditatis modificationibus, raro praecocem foetus exitum praecavere possumus (141).

(141) Plerisque aliis hujus census historiis missis, quae sequuntur tantummodo referam. Obs. XXXII. Sextilustris mulier, jam quater abortum passa, et septimestrem foetum gestans, sine causa evidenti disruptis membranis, amnios aquam absque doloribus emittebat, quae ad triduum percolabat: pulsus uterini, tensi cum cephalaea, et feбри aderant. Sanguinis uncias sex e manu misimus: ejusdem diei vespere pulsus uterinus dicrotus factus, et quamvis partus dolores abessent, nihilominus istum proximum fore nuntiavimus. Haud fefellit prognosis, quippe altera transacta hora dolores vexant, brevique infantulum parvum, facie sugillata, livida, vivum tamen enixa est: puerperium inde faustum; lac serius ad mammas fluxit. Ex hac historia colliges 1.º mulieres semel abortum perpessas facilius eodem tentari; 2.º pulsum uterinum dicrotum, ceteris quamvis absentibus signis, proximum partum constanter portendere.

§. 80. Alias fraudatur nuptorum finis, et,

Obs. XXXIII. Validae juvenis, nondum enixae sponsae, gravidae bimestris, quod pondera inconsiderate gestasset, aliquot post horas lumbi doluere, et sanguinis stillant e pudendis guttulae. Diei vero sequentis mane (20 martii 1820) dolores uteri, quales ad partumprehendunt, apparent, ac sanguis abunde profluit ad leve deliquium usque. Accersitus pulsum uterinum expansum tango: abortum quasi inevitabilem autumo; tamen, ut eum avertere tentem, sanguinis uncias sex e manu detraho. Inutilis conatus; nam sensim, et alterne dolores augentur, horaque undecima vespertina homunculus membranis suis obductus, ovi gallinacei magnitudinis, praevia aquae effusione, prodiit. Die 21 mane apyrexia: pulsus lochiorum: brevi restituta.

Faustior fuit exitus in alia aegra, de qua modo:

Obs. XXXIV. Optime constituta, bene valens quintulustris, bis jam mater, an octavum attigisset gestationis mensem, dubitabat, quum ob alimenta in laryngem incaute admissa tussis excitatur violenta, a qua dolores per abdomen vagi sensim cruciabant. Vespere diei sequentis (1 martii 1820) immaniter sunt aucti dolores cum anxietate summa. Aegram videbam hora quarta matutina: ejusdem dolores tunc per totum abdomen extendebantur: uterus admodum elevatus: urinae calidae: caput grave: foetus a bihorio immotus: pulsus ex uterino, et abdominali compositus, tensus: vix febris; de incipiente peritonitide diagnosis. Sanguinem minimus ad uncias octo, qui crusta pleuritica obducebatur densa, nec exacto bihorio venae sectionem repetere dubitavimus. Abortum reapse verebatur; at hora decima matutina dolores evanescunt, foetus iterum movetur, aegraque fauste ad noni usque mensis complementum, quam vivam peperit, gestavit filiolum.

quod jure filios concedere debuerat, viscus inertia nonnunquam instruit cruorosa variae magnitudinis concrementa, generali *molarum* nomine cognita. Reconditae hucusque earum caussae, obscuraque signa: ut e pulsu criterium aliquod in hanc rem derivemus, nostras acuimus observationes. En quae collegimus: molarum pulsus, etsi cum graviditatis pulsu (§. 77) affinis, differt tamen quoad vibrationem in ipso minorem; quamdam insuper habet mollitiem, ac inaequalitatem, nec, ut in illa, successiva characteris organici evolutio adnotatur. Quibus si addas morosam plerumque mulierem esse, vix ullum intestinum in utero motum sentire, et vel aetate nimis provectam, vel aegritudinibus pressam esse, de molae existentia firmabitur opinio. Aegre nihilominus foetum in utero mortuum a mox allatis coagululis distinguas. Ei enim, ita adnotante WESCHTIO (142), eadem pulsus modificatio concessa. Reticendum demum haud est, foetum, et molam posse uterum cohabitare; quod ubi contingat, abortum pene inevitabilem esse credimus (143). Nusquam in

(142) Vide op. cit. pag. 154.

(143) Obs. XXXV. Laxae constitutionis, et leucorrhoea laborans triginta annorum mulier martialia diu, me monente, nec sine emolumento sumserat; remiserant quippe fluores, non turbae, quae immo auctae sunt. Harum causam sciscitans

praxi nostra hydrometram, physometram quidem vidisse meminimus, quam idcirco pulsus uterinus irritationis comitabat. Fatendum vero, sphygmicum nonnisi diutino usu ad haecce singula in pulsu discrimina distinguenda perventurum fore.

§. 81. Ad quaecumque uterini pulsus historiae complementum restat, ut aliqua de leucorrhoeae, seu fluoris albi modificatione addamus. Qui tali vigente morbo fluxu tangitur, ei §. 74 descripto assimilant hujus artis magistri, sed mollitie, lentore, globulis minoribus, et parviusculis, levique dicrotismo sejungunt. Frequens hac in regione hunc pulsum inveniendi occasio, quum, ut §. 22 diximus, fibrarum laxitas, et atonia plurimum dominantur.

§. 82. Quot, et quam ominosas larvas uteri

pulsum uterinum vibratum, styliformem invenio: gravidam dico: explicatur successive pulsus, sin in uno carpo obtusior, et mollior semper est, ita ut et foetum, et molam praedixerim. Vix tertio a diagnosi transacto mense, lumborum dolores cum febreprehendunt; pulsus ipsi erat uterinus, expansus cum reduplicatione; manente autem jam dicto pulsum discrimine molam quoque prodituram credo. Venae sectio symptomata haud minuit, sed sequenti die molam primum, foetum dein pene quadrimestrem excludit; puerperium optime tulit: lente convaleuit. En abortus sine manifesta causa, a molae vero praesentia inductus: en diagnosi e pulsu.

affectus moveant, sufficit contemplari, ut, quanti exacta ejusdem organici pulsus notio sit habenda, evinciamur. Nulla faeminei corporis pars ab hujus subtrahitur influxu, nulla hujus malorum societatem effugit: nonne ab optime perspecto uteri pulsu frequentem deteges hysteriae fontem? Nonne tot impetiginum cutem foedantium originem? Nonne ejus ope versutam falles non nuptam, viduamve pravae libidinis occultare, vel destruere fructum nitentem (144), celebratumve partum criminose tegentem? Nonne graviditatis existentiam a forensibus toties expetitam tuto statuere poteris (145)? Nonne hocce

(144) Quandoque puellae illicite gravidae sive expectatum abortum obtinuerint, sive maturum foetum partae ipsum cito crudeliter enecarint, ut a promerita poena declinent, partum condere tentant. Ad horrendum hocce scelus detegendum Judices circa puerperium saepe Medicorum sententias expetunt; hisce porro sub adjunctis optimum eruet sphygmicas e lochiorum pulsu, ceterisque tutius signum.

(145) Anno 1818 mense aprili me adivit clauda quinquelustris nonnupta fictilium venditrix, ut menses, quos retentos aiebat, revocarem. Quin versutiam prima fronte noscerem, carpo manum admoveo: quum graviditatis pulsum reperirem, an illicite fuisset copulata, expetii: constanter negabat: nihilominus emmenagoga refutavi; sexto circiter abhinc mense haud puram misella inter diros partus labores efflavit animam. Quammaxime autem miror, Doctorem LAVY in sphygmica peritissimum sese jactantem, non, ut debuisset, e graviditatis pulsu, qualem (vide ejusd.

innixus criterio tot gravidis, sive quum morbis affectae languent, sive quum incautae abortus caussis sese objicerent, vitabis pericula, et pretiosos societati cives servabis?

ART. XII.

De pulsu cutaneo.

§. 83. Late per humanum corpus expanditur cutis, mirus ejusdem cum internis partibus consensus (146), mira ejusdem inhalationis, exhalationis, et sensilitatis officia, quae sive in statu sano perfecte exerceantur, sive a morbosa causa augeantur, vel perturbentur, ex pulsu quis expertus dignoscet. De pulsu ergo cutaneo dicere muneris esto. Ut ceteros, sic istum in diagnosticum, seu acriticum, et prognosticum, seu criticum partimur: nunc de primo.

§. 84. Exquisite superior hic pulsus cunctos

op. cit. vol. II. pag. 243), intricato sane modo, describit, quadrimestrem gravidam (op. et vol. cit. pag. 15. et 16.), absente quamvis cephalaea (§. 40), novisse; sed GALENI experimento (quod in animi pathemate excitando stetit) indiguisset.

(146) Vide quae in hanc rem divinitus scripsit J. P. FRANKIUS epitome cit. T. III. §. 213. et seq. Tom. VII. §. 677. etc. et Rega op. cit. cap. XVIII. pag. 316., et seq.

digitorum apices undose ferit, arcus plerosque in spatio pulsante offerens (vide fig. 13): quatuor hic habet, tradente CLAYO, pulsationes anteriores, quasi successive crescentes. A ceteris facile discriminandus cutaneus pulsus tangitur in rheumatismo, arthritide, podagra (147), exanthematibus cunctis, quorum eruptionem nuntiare quoque solet (148), leucophlegmatia,

(147) Non parum juverit pulsum cutaneum utpote signum podagrae pathognomonicum scire, quo nempe ejusdem aberrantis effectus assequi poterimus, sive in caput, sive in pectus, sive in stomachum, sive in alia viscera furiat.

(148) Pluries nobis contigit e cutaneo pulsu futuram exanthematum eruptionem divinare, ut sic turbarum, quae adstantes consternabant, causam non semel aperiissem. Binās hic ex diario meo depromam observationes.

Obs. XXXVI. Anno 1818 novennis filiola paucis abhinc diebus ex alia regione huc perventa, summo calore, febri, anxietate, dispnoea, tussi etc. corripitur. Adducunt me parentes; quin nec in regione, quam inhabitaverat, nec in ista epidemicum aliquod contagium dominari novissem, pulsum cutaneum irritationis inveniēns, futurum exanthema, quod epiphora, tussis etc. morbillosam suscepturam fore indolem perhibent, vaticinor: quatuor vix exactis horis cutis universa papulis rubris conspersa est, verendaque signa sensim mitescebant.

Obs. XXXVII. Quinquelustris primipara quinto a partu die domum incaute valedicta, ob aërem susceptum in febrem incidit puerperalem. Postquam emeto-catharticis signa gastrica devicta fuerunt, tertio morbi die (2 aprilis 1820) frigus, dein calor urgent cum anxietate: pulsus cutaneus

anasarca (149), impetiginibus quibuscumque, sudore febrium intermittantium (150), vel in

tangitur: lochia parum fluunt. Hora sexta vespertina febris est minor, pulsus cutaneus explicatior; sed vaniloquia, mortis timor, sitis occurrunt: miliares prodituras diximus. Fortus pedibus, et hypogastrio admoventur: hora nona cuncta symptomata exacerbantur: tendines subsiliunt: abdomen ab attactu dolet: pulsus tensiusculi. Mittatur sanguis e pede ad uncias decem: epispasticum nucae.

3. mane. Anxietas minor: pulsus ex uterino cutaneus: potio deprimens. Vespere, febris exacerbatio; sudores recurrunt, cetera eadem.

Signis istis modo magis, modo mitius per triduum saevientibus, tandem 6 aprilis vespere febris exacerbata est, et miliares ad cutim prodeunt cum sudore aciditatem spirante. Sequenti die exanthema confertissimum erat; sensim vero symptomata, et febris abiere: pulsus continenter undosus, seu cutaneus fuit; convalescentiam facile attigit aegra.

Postremam hanc observationem ad criticas potius traducendam fore nonnulli autumarint; at nos cum celeberr. BRERA (*De contagj ec. Padova 1819*) cuncta exanthemata veluti primaria habentes, hic eam maluimus locare.

(149) Quoties aquis abdomen redundat, non semper an intercutis, an profunda sit serosa collectio, ab externis patet signis; optimum idcirco erit pulsui attendere. Asciticis quidem profundus, et inferior (§. 67.), anasarca, et leucophlegmatia correptis cutaneus est. In quadam puerpera, cui ob diarrhoeam, et febrim periodicam lactis secretio sufflaminata fuerat, sinistri lateris coxa, et crus dura, inflataque erant; ejusdem lateris carpus pulsum cutaneum sub medio, et annulari praesertim ferientem offerebat.

(150) De sudore febrium intermittantium acritico hic tantum et sermo: de critico alias.

continuis symptomatico, *expressionis* vulgo dicto (151), extremorum vulneribus, vel tetano ex iis prognato (152) etc. Cunctis autem hisce

(151) *Symptomaticum*, vel *expressionis* illum vocamus sudorem, qui initio febrium acutarum, vel hectica, incipientibus viscerum incendiis ante exanthematum eruptionem, ipso puerperio, etc. e cutaneis vasculis immodice profluit; nam praeterquamquod evacuatio ista cum inutili virium dispendio, et sine emolumento fit, functionum cutis normalitatem abruptam, et saepe ominosum finem indicat, ut divus jam edixerat Senex: « Febricitanti sudor super- » veniens, febre non deficiente, malum: prorogatur enim » morbus, et multam significat humiditatem » (vide sect. IV. aph. 56). Quod effatum et peritissimus Iosephus FRANKIUS confirmat (Vide ejusdem Praxeos medicae praecepta in vol. I pag. 79), et ego pluries in praxi comprobatum vidi. En inter ceteras maxime spectabilis:

Obs. XXXVIII. Primis aprilis 1821 diebus in consilium Montatae-Fangi adducebar pro aegro, quem leviter affectum volebat curans. Pneumonia occulta laborantem a pulsu pectorali dignosco. Sudor ab initio morbi profusus, non levans malam prognosim arguebat; hinc quamvis venae sectiones repetitae, et opportuna deprimentia in usum fuissent deducta, attamen aegrotans, inutili quasi innatans sudore, stertorosus die septima morbi postremum efflavit spiritum.

(152) Obs. XXXIX. Tetanos traumaticum. Sexdecim annorum floridus adolescens, dum ad metendum falce utebatur, sat amplum sibi intulerat vulnus in externam sinistri tarsi partem: parum expertus phlebotomus sine attenta sauciatae partis inspectione incaute ad cicatricem adducebat; reapse,

sub adjunctis irritationem praeseferre solet, duriusculum, saepe inaequalem, vel contractum

quamvis eadem perfici videretur, quae creverant carnes, fungosae erant, anguemque in herba condebant; hinc a vespertino frigore altera etiam abhinc hebdomada suscepto spastica, et simul dolorosa contractio affecti cruris primum, sensim sine sensu dein ejusdem lateris coxae, mox dorsi, dein cunctorum, qui extrema exornant, musculorum vexat, quibus omnibus trismo accedente, in dirum, et acutissime dolens tetanos conjicitur. Accessit alter chirurgus, qui ne morbum quidem noscens, sanguinem tamen misit; sequenti die, morbi tertio (11 julii 1820) accersebar. Postquam modo exaratam historiam, quam mihi tradiderant parentes, in quae in aegro adnotavi: febris intensa, pulsus cutaneus nunc superior, nunc sub dolorum acutiae inferior, contractus: capitis dolor: vigilia: sitis: calor, cutis sicca: alvus a biduo clausa: abdominis muscoli contracti; tetani, quod opisthotonos erat, insultus frequentissimi cum flebili aegrotantis ejulatu: os pene clausum nisi pauca liquida admittit: vulnus, a quo tot aerumnarum origo, fungosas exhibet carnes sauciatum tendinem inique condentes. Diagnosi ita instituta, mox cucurbitulae scarificatae dorso apponi curavimus: jam vulnerati tendinis recisionem a chirurgo expetimus, deprimens eccoproticum remedium exhibitum: clysteres impositi: sequentibus diebus tepida semicupia: alvus cum clausa mansisset, bis purgans repetimus usque dum aperta cum levamine fuerit: sint balnea, sint deprimentia, aeger sensim levatus est: sudor, micante pulsu undoso, ac molli, abunde profluxit: spastici motus de die in diem rariores, postquam demum linimentum ex tartaro emetico, tinctura cantharidum, et adipe confectum spinae

esse : fausta vero ejusdem in mollem mutatio. Cum pectorali , sic adnotante BORDEVIO , confundi posset hic pulsus ; distinguas tamen , ubi reputabis illum inter digitos indicem , et medium in grandiore arcum elevari (§. 45) , hunc arcus minores habere , et cunctos digitos ferire. Si cutis functionum normalitas ad corporis incolumitatem necessaria est , earum aberrationes e pulsu detegere , quam Clinico proficuum , per se patet , eo magis quod ob ejus cum internis membranis continuitatem (153) multiplices alit nexus , ejusdemque affectiones nonnunquam sympathicae vel symptomaticae esse possint.

dorsi illitum est , omnino evanuerunt , residue vulneris sup-
 puratione , quam optime prosecutus est chirurgus : diaeta
 tenui servata. Die 23. functiones restitutae , convalescens.
 (153) « Ipsorum abdominis viscerum (sic. J. P. FRANKIUS op.
 cit. §. 274.) in cutem , ne istius in illa imperium , vel ex
 sola jam continuitate substantiae eruitur ; nec desunt ef-
 ficia , et mutuus consensus nervorum spinalium , qui ad
 singulas vertebrae in ganglia confluunt , ac musculis non
 minus , atque cuti vicinis , quam ad viscera cum inter-
 costalibus juncti transmittuntur ; hinc ex gravi intesti-
 norum dolore vel ipse interdum motus , ac sensus extre-
 mitatum perit ; et ex vermium in abdomine reptatu pru-
 ritus , narium etc.

ART. XIII.

De pulsibus diagnosticis compositis.

§. 85. En pulsum organicorum simplicium descriptio, meliori quo valuimus modo absoluta. Iis, quae hucusque circa pulsus compositos injecta jam sunt, aliqua adjicere opportunum ducimus. Quoties igitur plura organa, quod frequenter contingit, simul morbose afficiuntur (154), unumquodque sui affectus signa in arteriis tactui perviis prodere solet, unde compositus fiat pulsus. Major certe, ut jam innuimus (§. 5), istos exacte distinguendi difficultas: hanc tamen, siquis optime simplices noverit, superaverit.

§. 86. Quemadmodum ex iconibus patet, singuli organici pulsus character in aliqua spatii pulsantis eminentia, vel depressione conclu-

(154) Non ultimus compositorum pulsum fons sympathia est, qua nempe pars aliqua sive ob textuum continuitatem, sive ob fabricae identitatem (vide annot. 106.) sive nervorum ministerio (annot. praeced.) alias in societatem mali trahit: experientia vero edocemur, illius organi characteres in pulsu emicare, in quo morbi praecipuus residet fomes. Quodsi utraque pulsus modificatio a singulo organo proveniens aequalis fuerit, signum est, bina organa, vel plura idiopathice affici, vel malum ex sympathico idiopathicum fieri, evasisse.

ditur, quae modo versus carpum, modo versus cubitum percipitur: quoties ergo combinantur pulsus, quorum modificationes in diverso spatii pulsantis situ reperiuntur, facile erit compositionem noscere: ita, ex. gr., commode distinguas pulsum ex capitali, et intestinali conflatum, nam ille indicem, hic medium, et anulare ferit; item si capitalis cum stomachali jungatur, quorum postremus in spatio, quod inter indicem, et medium est, sentitur etc. Aegrius contra capitalis, et uterini combinationem (§. 40) dirimas, quippe sub indice uterque cadit; nec minus intricatus hepatici cum stomachali, pectoralis cum cordali nexus etc. Fortasse aliquid juvabit, clar. CLAYI dogmatibus, quae nos suis quaeque locis nunciavimus, attendere; sed certius minutiores hasce notiones longa, eaque sedula praxis suppeditabit.

§. 87. Nimis taediosum, et pene impossibile foret, singulos hic morbosos casus referre, in quibus pulsus compositus adnotari solet; etenim Medicus naturae observator, ac minister, non rector, nocentium caussarum in humanum corpus agendi modum, et gradum ob multiplices adjunctorum varietates nullomodo limitare, ac exacte metiri par est: hinc tantum concludamus, eo graviolem censendum esse morbum, diligentiusque rimandum, quo plura simul or-

gana plectuntur, et major pulsum compositio urget.

CAPUT VI.

DE DIATHESIS NATURA E PULSU DIJUDICANDA.

§. 88. Postquam cunctas pulsus varietates, quae ad morborum diagnosim cito eruendam expertum sphygmicum quasi manuducunt, exaravimus, an circa diathesim (potius nunc temporis, satque tutum clinicorum fulcimentum) ponendam, lucem quoque afferant hujus artis leges, videndum, quas dein pulsum mutationes in acutis sese invicem succedant, commodius erit prosequi.

§. 89. Ad binas diatheses hypersthenicam nempe, et hyposthenicam Scotus Medicus cunctos universales morbos reduxit, hac simplicitate faciliorem clinico viam paraturus: at, quamvis eximio huic solidisticae medicinae instauratori plurimum debeamus, haud semper ejusdem dogmata experientia, et observatio coronarunt, ita ut praeclari alii, et fideles naturae interpretes, morbos nonnullos ab irritanti, vel topica caussa fotos statum quemdam inducere, qui ad neutram diathesim referri nullomodo posset, rati, tertiam excogitarint, quam irrita-

tivam (155) dixerunt, cui tamen diathesis nomen denegat cl. TOMMASINIUS (156). Longe absit, nos, quibus curta admodum supellex, in difficili hocce argumento disputare, vel iudicium proferre velle: liceat tamen addere ingenua, atque erudita clarissimorum virorum GUANII, RUBINII, GIANNINII, BONDIOLI, BRERAE, TOMMASINII ipsius, ROLANDI, aliorumque scripta irritationis theoriam (157); necnon phaenomena extra omnem dubitationis aleam posuisse.

(155) Triplicem diathesim, seu morbosum statum novisse artis proceres scite conjicit celeberr. TOMMASINIUS (prolus. cit. not. 1, p. 33): equidem inter alios latinissimus CELSUS scripserat: neque hercule satis est ipsas tantum febres Medicum intueri, sed etiam totius corporis habitum, et » ad eum dirigere curationem, seu supersunt vires, seu » desunt, seu quidam mali affectus interveniunt » (vide ejusd. op. cit. pag. 341.). Nos autem, dum nimiam BRUNONIS simplicitatem incusamus, reticere nequimus, diathesium multitudinem a ceterum sapientissimo viro JOSEPHO FRANKIO in nuper editorum praxeos medicae universae praeceptorum prolegomenis admissam Medicorum praeprimis juniorum mentem facillime confundere, obnubilare.

(156) Vide prolus. cit. pag. 15. *Ozii Medici, sive traduzione dal francese del compendio della nuova dottrina medica italiana del sig. FOURNIER, art. del Dizionario delle scienze mediche, con note. Torino 1818. pag. 71 ec.*

(157) Hujus imperium longe extendit celeberr. Galliae Medicus BROUSSAIUS, quippe qui, nulla admissa diathesi, affectiones cunctas, ipsasque phlegmasias a topica alicujus organi,

§. 90. Hisce breviter praestitutis, ad sphymicam redeamus. Hypersthenicam, hoc est quae virium excessum supponit, diathesim omnium, ac praesertim vitalis systematis exaltatio distinguit; hinc cordis motus validiores, vividiores esse solent, et si nonnullos excipias flogosis ad summum gradum evectae casus, in quibus arteriae adeo contractae, et duriusculae fiunt, ut larvatus sit earum vigor (158) (*vide annot.* 136), generatim hypersthenicis in morbis pulsus frequentius, vehementius, et cum impetu micant, pressioni haud obtemperant, et sphymicos characteres patentiores offerunt.

§. 91. Aliter res se habent, quoties morbificae causae universum labefactarunt incitamentum, vitaeque languet: debilis tunc solidorum reactio; tam animalis, quam organica contra-

vel systematis irritatione deducendas contendit (v. *Ozii Medici cit. Lexicon scientiarum medicarum cit., art. irritation. Repertorio medico-chirurgico Torinese, 1821 fasc. 4*): etsi omnem pro eo rationem stare haud concedamus, nihilominus pulsus organicos ejus opinionem quodammodo fulcire, credimus.

(158) Vide TOMMASINI *Dell' infiammazione* jam cit. pag. 40 et 41, ubi anatomicis dissectionibus larvatas phlogoses detexisse, pluries testatur celeberrimus hic Vir. Vide quoque *Del processo flogistico, e di alcune proprietà della flogosi. Memoria del dott. FRANCESCO PUCINOTTI, Repertorio medico-chirurgico cit., 1821, pag. 315 et 348.*

etilitas (159) infirmatur, vasculorum motus incertis reguntur legibus, nec semper organorum exercetur influxus; hinc cur in gravibus nonnullis hyposthenicis morbis (vulgo malignis) vix febris excitetur, ut in fallaciam minus experti adducantur (vide §. 5); cur hisce sub adjunctis nervei systematis functionum harmonia abrupta modo clonici, modo spastici exurgant saepe abnormes motus; cur demum tam crebrae, haud raro infaustae pulsuum mutationes, quas animadvertere, vel praevidere non semper sphygmico datum. Illud tamen Medicorum animos erigere quodammodo debet, Nuperorum, ac inter alios celeberrimi TOMASINII in Instituto clinico Bononiensi factas observationes, longe maiorem hypersthenicorum morborum, quam oppositae diathesis familiam esse, contra BRUNONIS effata, evicisse: commodius siquidem naturae motus limitare, quam languentes erigere facessit negotium (160).

(159) Musculorum, qui extremitates exornant, tonicitas, et quaedam ad tactum resistantia (turgor vitalis HEBENSTREITII, et CANAVERII) haud spernendum sufficit signum sed diathesim hypersthenicam statuendam, uti eorum flacciditas, vel collapsus contrarium evincit.

(160) Non semel accidit, ut in morbis hypersthenicis curandis infringens methodus ultra evehatur, et diathesis, ut vocant, transmigratio succedat: periculosa sane res studiose semper

§. 92. Organicorum pulsum auxilio clinicum, quo latet morbi fomes, detegere repetimus: quid ergo aptius ad irritantis, seu topicae causae diagnosim? Levis quaeque ventriculi plenitudo stomachalem pulsum evolvit (§. 58); exanthematum eruptionem comitatur, immo praecedit cutanea ejus modificatio (§. 84) etc.; si hujusmodi irradiat lux, quis ab ipsa morbi ingruentia morbificam causam eliminare, vel ejus vim obtundere haud tentaverit? Statuere ergo possumus, sphygmicam utilem quidem esse in affectibus a binis modo dictis (§§. 90, 91) diathesibus rectis, sed ad irritativum statum aperiendum, ac, quo citius fieri potest, debellandum, longe praestare.

vitanda, vigentibus praesertim inflammationibus topicis, vel exanthematibus; nam in primo casu vasa cito collabentia gangraenam portendere, in altero contagia retrogressa nobiliora viscera deligere, citoque enecare possunt. Porro juniores Medicos hic admonuisse juvabit, ne nimium in lanceola confisi, et eximii doctoris CAROLI SPERANZAE (vide OMODEI Diarium anni 1818 fasc. XX et XXI *Dell' abuso del salasso*) consilia negligentes, vitalem laticem inique profundant, et quos aegrotos deprimentibus remediis prudenti manu porrectis feliciter, etsi lentius, et quandoque salutarium crisis expectatione curare valuissent, ob nimium festinationis desiderium ad plures mittant; constanter quippe vidimus, brevi, et lacte illos convaluisse, quorum status, ipso finiente morbo, sthenicus dici potuerit.

CAPUT VII.

DE PULSUUM MUTATIONE IN ACUTIS.

§. 93. Morbum generatim definiunt Pathologi illum oeconomiae animalis statum, in quo vel omnes, vel aliqua functio imperfecte, difficulter, vel cum dolore exercetur (161): morbo autem incipiente, sive incitamentum excedat, sive deficiat, sive pars aliqua insignis phlogosi corripatur (162), in sanguineo systemate; quod cunctorum organorum fabricam ingreditur (§. 32, et 33), ejus effectus primo patefieri necessario debent; hinc febris, vel phlegmasia excitatur, sub qua pulsus plerumque celer, frequens, incitatus, durus, vel siccus, vel quasi

(161) Vide *Osservazioni teorico-pratiche sui principj fondamentali della medicina*, di Giuseppe FRANK, parte 1, cap. 4, pag. 26.

(162) In ea versamur opinione, ut cum eximiis TOMMASINIO (vide *sulla febbre di Livorno*, §. 50 ad 58. Prolus. citat. pag. 38. *Dell' infiammazione* etc. op. cit. pag. 6 etc.) et BROUSSAIO (vide op. cit. prolegomena) credamus, vix non semper phlegmasiam phlogistico incendio succedere, eadem porro ratione, qua spina digito infixā topicam primum inflammationem excitat, quae, causa haud sublata, sensim universum cruorosi systematis incitamentum perturbat: phlogosim autem, statim ac excita fuit, ad sui finem usque sibi ipsi aequalem manere.

convulsivus tangitur: organicam modificationem tamen vix non semper praesefert, sin ingruente morbo compositus, aut per intervalla confusus sit, praesertim ubi plures simul aegrotant partes (163). Pulsum hunc *cruditatis* (164), vel irritationis appellant BORDEVIIUS, FOUQUETUS, GANDINIUS, WESCHTIUS, aliique.

§. 94. Eundem se habet pulsus (irritationis nempe) in cunctis nervosis, etiam apyrecticis affectibus, hysterismo, hypochondriasi etc., in sic dictis retentionibus, vel demum quando irritans potentia, puta contagium (165), venenum, colluvies gastrica, vulnus, ossium fractura, ulcus etc. modo huc, modo illuc defixa turbas excitat, sin febris, vel phlegmasia sub initio saepe deest, et organicus affectae partis character magis elucet (§. 92). At si topicum fomitem diu incognitum, vel inconcussum (166) maneat, eumve ut destruat, non festinet clinicus statum, seu diathesim excitare par erit, quam irritativam (§. 89)

(163) Pulsum compositum, qui initio morbi percipitur, non praesentes tantum affectus, sed adhuc evolvendos nunciare, scite docet celeberr. FOUQUETUS (op. cit. pag. 123): caute tamen de futuris praenuntiandum monet.

(164) Aptioris vocabuli defectu hoc nonnullorum aures forsitan male feriente, veniam precantes, utimur.

(165) Vide BRERAE *dei contagj* tom. I, pag. 195 et 257.

(166) Dum cl. virorum BORDEVII, FOUQUETI, GANDINII etc.

vocavimus, quaeque praeter aegrotantis partis, vel systematis propriam pulsus modificationem febrilia symptomata acciet, nisi devicta efficiente causa, cessatura. Data insuper in aegro ad diathesim hypersthenicam, vel hyposthenicam opportunitate, irritativo statui haec, vel illa, ita jam laudatis BRERA, et TOMMASINIO adnotantibus, sociari consuescit.

§. 95. Quemadmodum in tria quisque diathesicus morbus stadia, incrementum nempe, statum, et declinationem tribuitur; ita pulsus, qui ipso inchoante (§§. 93, 94) irritationem praeseferebat explicatus, dilatatus, plenus, non sine impetu, ac exquisite organicus sensim fit, et *coctionis* tunc appellatur: reapse, si opportunis accitis auxiliis minitanti phlogosis, vel incitamenti adaucti symptomata fracta fuerunt, irritationis stadium cedere, sanguis liberius circuire, et sic status activus excitari praegressis caussis oppositus (167), qui Veteribus, et Neotericis nonnullis (168) vim naturae medicatricem audit, necessario debet.

doctrinam in pulsibus describendis sectati sumus, longe absit nos expectanti methodo quoquomodo arridere: activa, modo rationalis sit, medicina praeplacet.

(167) Vide TOMMASINI prolus. cit. pag. 11.

(168) Praeter multa a SWIETENIO, HOFFMANNO, aliisque de vi naturae medicatrice dicta, silentio premenda haud sunt,

§. 96. Quandoque contingit, ut Clinicus aequa stimuli subtractione hyperstheniam, aut incipientem phlogosim extemplo auferat (169):

quae illustris olim Antecessor noster CANAVERIUS in aureo de vitalitatis oeconomia libro latinissime scripsit: « In-
» numeras potentias consideranti, quae nos circumstant,
» earumque agendi rationem, incredibilis iterum subit naturae sapientia fragilem nostri corporis machinam ita
» contemperantis, ut in tanta, qua stipamur undique causarum malitia non modo vitalitatis aequilibrium ad tot
» aliquando annos servet incolumis, sed et acceptas laesiones reparet, et aequilibrium restituat, e quibus sequitur duplicem corpori nostro tributam vim esse, conservatricem nimirum, et medicatricem, quas apte propterea dixeris vitalitatis nisum ad aequilibrium servandum, vel restituendum ». Vide op. cit. §. XXXI, pag. 25. Vide quoque VALERIANI LUDOVICI BRERAE op. cit. *dei contagij* tom I pag. 207, 208 et seq. Ejusdem versionem italicam institutionum medicinae practicae J. B. BURSERII vol. I pag. 30 et 55, 56.

(169) En bina hujus census exempla:

Obs. XL. Validus agricola, annos viginti natus, aprico loco degens, die 29 martii 1820 (quo tempore aëris frequentes mutationes), postquam rusticis laboribus indulserat, hora decima matutina frigore, et cephalaea corripitur; hora autem secunda vespertina sequentia obtulit: febris, pulsus pectoralis, tensus, cephalaea, dolores vagi, inter quos alter ad dorsum sub inspiratione auctus: sitis: vomitiones. Pleuritidem posteriorem diximus. Sanguinem mittant ad uncias decem: deprimens ex tartaro stibiato.

30 mane. Deprimeus pro emetico fuit; alius clausa: san-

brevi tunc pulsus ad normam adductus, mor-

guis eductus cotenna minime refertus: febris levis: os amarum: tussis: pulsus pectorali-intestinalis; purgans ex manna.

Vespere. Dolor dorsi inter spirandum auctus: dyspnoea, cephalaea, sitis, pulsus pectorali-cutaneus tensus, febris vehemens: de peticulis suspicio; repetatur venaesectio ad libram: cucurbitulae scarificatae loco dolenti.

3^r mane. Vigilia: pulsus idem; repetatur sanguinis missio ad uncias decem: kermes minerale cum nitro partitis vicibus.

Vespere: melius in omnibus: febris mitior: pulsus superiores-cutanei: dolor vix ferit: tussis non aucta: alvus aperta.

1 aprilis mane. Dormiit; ad cutim peticulae: pulsus cutaneus, irritationis; repet. kerm. min.

Vespere. Febris exacerbata: pulsus ad capitales accedere videntur: dolor dorsi, et hypogastrii: alvus cum lumbricis missa: fots pubi, epispasticum dorso admota.

2 aprilis vespere. Omnia eadem: caput grave.

3 ejusdem mane. Dolor a posteriore ad anteriorem pectoris partem translatus: tussis aspera: sputa cruenta: dyspnoea: pulsus pectorales, stricti, irritationis.

Vespere. Febris exacerbata: pulsus superiores: peticulae parum conspicuae; idem remedium: epispastica coxis, clysteres.

4 vespere. Cuncta valde aucta: tussis aspera: pulsus pectorales tensi: phlogosis resurgens; mittatur sanguis ad uncias octo; cruor eductus cotenna distinctus; repetatur ad uncias septem: kerm. miner. majori dosi exhibuimus.

5 mane (morbi 8). Dormiit; febris remissa: pulsus superiores: spiritus facilis: sputa mucosa, non cruenta.

6 mane. Apyrexia: sputa nulla: peticulae evanuerunt.

bum per lysim solutum (170), salutemque cito

Nusquam in posterum febris rediit; nec sputa, nec sudor, nec alvi fluxus fuerunt; aeger exacto quatrIduo e lectulo surrexit.

Obs. XLI. Robustus sat dives sexagenarius villicus excelsioris ruris incola, elapsa hebdomada sudore madidus in frigida aura manens, tussi plectitur; huic die tertia aprilis 1820 vespere, frigus, dein calor superveniunt cum vomitu, et siti. Die 4 vespere. Pulsus pectoralis tensus, durus; febris intensa: cephalaea: dolor ad costas veras feriens: nausea, vomituritiones; lingua sordida: pleuritidem diximus. Mittatur sanguis ex brachio ad uncias decem, et post horam repetatur: eccoproticum cras mane sumat.

5 vespere. A purgante semel supra, sexies infra evacuavit; febris, et pulsus pectoralis tensus: dolor: sputa cruore tincta. Bis iterum vena secta: kerm. miner.

6 vespere. Sanguis eductus cotenna densa obductus, cetera eadem. Repet. venae sectio ad uncias decem.

7 vespere. Exacerbatio major: pulsus tensi cum anxietate, tussi, et cephalaea: bis iterum aperta vena: eadem cruoris indoles.

8 mane. Aliqua pulsuum tensio, et symptomatum permanentia; hinc sanguinis uncias octo adhuc extrahi curavimus.

Cesserunt, hacce celebrata, febris, dolor, dyspnoea; pulsus pectorales, expansi, mollesque facti sunt; intra biduum sine ulla critica evacuatione convalescebat.

In utroque aegroto acutissima erat phlogosis respirationis organa vexans: aptis auxiliis tempestive devicta est: morbus sine ulla crisi solutus.

(170) Jam ipse magnus Angliae Hippocrates SYDNEYENAMUS do-

restitutam iri, portendit. At non semper eo felix eventus; etenim 1.º ubi contagia jam evoluta fuerunt, contagiosae materiae expulsionem indigent (171): 2.º phlogoses, quae jam diutinae organorum textus intimius affecerunt, quin aliqua morbosae ibidem secretae materiae excretio (172) fiat, vel vicaria locum habeat evacuatio, resolvi nequeunt; immo eo quandoque perveniunt, ut suppurationem adducant, empyemata, tumoresve conflentur, quorum evacuatio nisi cum detrimento suspendi potest: 3.º quaedam febres ex diathesicis, vel irritativis nonnisi restituta functione laesa, atque excita quadam praeternaturali evacuatione cessant. Ex quibus omnibus crisis, ubi modo dicta adjuncta urgeant, necessitas haud deneganda, quas ergo instantes inferius dicendae pulsuum mo-

cuerat: « quin immo est, cur arbitremur, dari quasdam » febrium species, quas natura methodo sibi peculiari, sine » visibili aliqua evacuatione, ablegat, reducendo etc. ».

Vide ejusdem op. omn. sect. V, cap. II, pag. 42 editionis Venetae 1735.

(171) Vide BRERAE op. cit. *de' contagj* §. CXLVIII et seq.

(172) Sputa crassa in pneumoniis, mucosa excretio in angina, vel coryza etc. in exemplum sunt. Notandum praeterea cum celeberr. J. P. FRANKIO (op. cit. §. 16), crisis signa in morbis inflammatoriis, quam aliis, longe evidentiora, atque tempore certiore circumscripta esse.

dificationes declarabunt, et quibus sedulo attendendum est, ne, ut optime monent in arte provectiones, salutare naturae motus cum aegroti damno perturbentur (173); si imperfecte fiunt, sollicitentur (174); ac demum, si modum excedant, limitentur.

§. 97. Celebris quondam, ac nimii facta crisis, et dierum criticorum doctrina: at sive cum Veteribus utpote meliorationis, vel solutionis morbi causam, sive cum Neotericis veluti effectus crises ponamus, istas saepe locum habere, nemo inficias ibit (175): reticendum haud est, medicinae expectantis sectatores longe frequentius ipsas observasse, nam ubi morborum, ac praesertim inflammationum vis lente frangi-

(173) « Quae judicantur, et judicata sunt integrae, neque
» movere oportet, neque novare, neque medicamentis, ne-
» que aliis irritamentis, sed sinere ». HIPPOCRAT. op. cit.
aph. XX sect. I, pag. 518; et exercitatissimus BURSERIUS:
» Si natura nec vehementius, nec languidius, quam opus
» est, ad separationem noxii, atque heterogenei principii
» incumbat, cunctari praestat, et quiescere, ne ejus opus
» inturbetur ». Vide ejusd. op. cit. vol. II, §. XIII.

(174) « Quae in morbis post crisin residua immorantur, re-
» cidivas facere solent ». HIPPOCRAT. op. cit. aph. XII sect.
II, pag. 519.

(175) Vid. BRERAE op. cit. *de' contagj* tom. I, pag. 280. Ver-
sion. BURSERII tom. I, pag. 75 et seq. DALL'OSTE *Prospetto*
clinico anni 1819 etc.

tur, ob adauctum circulationis momentum praeternaturales secretiones ultro parari, necessum est, unde anacatharsis, diarrhoea etc. subsequantur; limitanda vero cum jam pluries laudato J. P. FRANKIO haecce crisis necessitas: « In multis certe febribus (sic apposite scribit) » expectans methodus optima, et naturae minister est Medicus, non imperator, sed in aliis bene multis res aliter constituta, et praecipua occasio est, quae oscitando, morbisque blandiendo, irreparabili errore amittitur (176); minime enim credendum est, (ut SWIETENIUS docet), sufficere, ut in morbis curandis Medicus dies numeret, praesagia inde faciat, reliquum vero naturae committat, ubique et semper spectatorem agere contentus » (177) ».

§. 98. Quamobrem expertus, et hodiernis praesertim in praxi notionibus dives Clinicus totis viribus enitatur, oportet, ut vix ac diagnosim instituerit, aptis therapeuticis auxiliis, ad morbum, si fieri potest, obtruncandum properet. Quod si jam altas is defigerit radices, ejusque incrementum praepedire nequiverit, tunc interest, crisis futurae signa, et per quae

(176) Vide epitome cit., §. 14.

(177) Vide in HERMANNI BOHERAAVE aphorismos commentaria etc. tom. II, §. 741, pag. 479 edit. Taurinensis.

colatoria expectanda sit, non ignorare, monitisque uti divi Senis, tradentis: « Quae ducere » oportet, quo maxime repunt, eo ducere » oportet, per convenientes locos » (178).

§. 99. Quae hucusque circa crises ediximus, de morbis hypersthenicam, vel irritativam induentibus diathesim intelligendum esse, quis videt. Si damus contra vires deficere, iners natura de die in diem dejecta crises nunquam movebit; siqua vero evacuatio fit, haec plerumque passiva, plus minus cito aegrum ad exitium perducet (179). Urget ergo incitantibus subsidiis collabens systema erigere, eoque reducere, ut suam quaeque pars functionem exerceat, quod, an obtinuerit, e pulsu sphymicus dignoscet; explicatus quippe, dilatatus, modice fortis evadet, organicos characteres exprimet, nec rarum erit, crises ipsas proximam pollicentes salutem posthinc contingere.

§. 100. Pulsus, quem jam explicari superius (§§. 95, et 96) innuimus sensim excretorios

(178) Vide ejusd. op. cit. aph. XII sect. I, pag. 518.

(179) Quisque Medicus neque vano systematum fulgore percitus, neque coeco empyrismo ductus, sed vero fruens observandi criterio, fateatur oportet, morbos in eodem ferme statu diu manentes constanter ad hypersthenicos, vel irritativos spectare: contra, ubi vigor deficit, res continuo, saepe praepropere, in pejus ruere.

characteres assumit, et in vehementem, reduplicatum, inaequalem, vel intermittentem cum vivida organicae modificationis expressione mutatur: « Pulsus, qui ab initio erant parvi (ita » HIPPOCRATES in Coacis), tempore criseos exacerbantur ». Illustris BORDEVIVUS hunc pulsum in *superiorem*, et *inferiorem* quoque dividit, prout evacuationem indicat e partibus supra, vel infra diaphragma sitis; superior dicrotus, vel reduplicatus, major, nec non aequalis est: inferior (haemorrhagicis exceptis, qui et dicroti sunt) inaequalis, intermittens, et minor. Ut de diagnosticis dictum fuit; hi quoque modo in utroque, modo in uno tantum latere percipiuntur: nunc simplices sunt, nunc compositi, nunc ex diagnosi, et prognosi complicati.

§. 101. Hactenus expositas pulsum mutationes sese invicem semper, et regulariter succedere, ne credas; erraticus quandoque morborum decursus, alias vel quae aegrotum circumdant (180), vel assumpta (forsan male ap-

(180) Sicuti maximum in morborum curatione ab iis, qui aegro assident (HIPPOC. aph. I. sect. I.) auxilium expectandum; ita ex horum erroribus plurima emergere posse damna, haud minus verum. Aegris porro admodum laborantibus praeteris infesta sunt animi pathemata; sedulo ergo ab aegris avertenda, intimum quippe mentis, et corporis commercium jam alias (§. 28) demonstravimus.

posita) remedia, vel repentinus virium collapsus pulsum immutare sunt potis; hinc haud raro critico pulsu instante retrocedit malum, renovatur cruditas, suspenditur crisis, quique multum promittebat pulsus, infausta nunciat, fraudaturque aegroti, et medici expectatio. Quamobrem ne plurima pollicearis aegroto, domesticisque, morbi ideam prius perpende, antequam iudices; « nam acutorum morborum » non omnino certae sunt praedictiones neque » mortis, neque sanitatis » (181).

§. 102. Perturbationes, quae crises proxime praecedunt, conticendae demum non sunt, ne quis iisdem perterritus, incaute proficua ista perturbet naturae conamina. Praeter symptomata ad quamque criticam inferius dicendam evacuationem spectantia, inter generalia sunt febris insolita exacerbatio cum pulsu frequenti, concitato, et characterem organi, per quod crisis fieri debet, praeseferente, anxietas, spiritus difficultas (182), calor adauctus, hypochon-

(181) Vide HIPPOCRAT. aph. XIX. sect. II.

(182) Obs. XLII. Quadrilustris florida mulier septimestrem occludens foetum, catarrho acuto correpta est, angina quoque accedente: sexties secta fuerat vena, quum quinto morbi die in consilium sum adductus; febris erat vehemens: pulsus compositus, superior, pectorali-capitalis (quippe potior uterina modificatio a capitali tegebatur

diorum tensio, cerebralium functionum turbæ, uti vigilia (183), delirium, sopor, coma etc.: paucis vix transactis horis critica incipit evacuatio (184), quæ ubi proportionalis sit caus-

(§. 40), tensus, durus: anxietas, dyspnoea: tussis aspera: dolores pectoris vagi, ferientes: cephalæa recurrens; nulla abortus prodroma signa. Iterum vena aperta: eductus cruor pleuriticus: bechica data.

Sequenti die cuncta symptomata eo exasperata, ut ter sanguinem mitteret curans.

Die morbi septimo febris intensa: deglutitio difficilis: pulsus ad gutturalem accedens, minus tensus: cutis sicca; hirudines collo: epispastica coxis admota.

Die octava mane. Perfrigerationes insolitæ: anxietas: mortis timor: cutis quodammodo mollis, sed sicca: pulsus cutaneam modificationem admittens: de proxima per cutim crisi prognosis, ab eaque imminente turbas prognatas declaravimus; fœtus pedum: infusio diapnoica. Vix exacto bihorio, sudor abunde profluens anxietatem, ceterasque ærumnas dissipavit, morbum vero integre haud judicavit, nam et alias sudor rediit, et postremo, die scilicet morbi undecima, sputa crassa, et facile projecta pectus omnimodo liberarunt: graviditas optime impleta. Turbæ die octava morbi exortæ, utpote crisim nunciantes, nos non perterruerunt.

(183) « Quibuscumque judicatio fit, his nox gravis ante exacerbationem: quæ vero sequitur plerumque tolerabilior est ». Vide HIPPOCRAT. aph. XIII sect. 11.

(184) Eo citius hæmorrhagias criticeas, aliasve hujus census evacuationes occurrere, quo pulsationes criticae frequen-

sae, ad quam subigendam movetur, quiete, pathematum cessatione, uno verbo perfecta morbi solutione distinguitur, et crisis *bona* appellatur; si vero vel per inopportunum locum, aut cum nimio conatu fiat, vel quantitate deficiat, vel ultra vires excedat, *mala* erit non sine aegrotantis discrimine dicenda.

§. 103. Certis quibusdam diebus, uti septimo decimo quarto, vigesimo primo etc., bonas crises occurrere perhibebant Veteres; at summus quamvis CULLENUS dierum criticorum tueri et contendat veritatem (185), nihilominus de eorum fide merito dubitamus (186): dissentiunt quippe in primo morbi die statuendo, ut potius ipsis laudati BORDEVII verbis sit concludendum: *Un observateur sage, et instruit sera toujours forcé de se relâcher sur le tems, ou les jours fixés par les anciens; mais il trouvera toujours dans les maladies des périodes, ou des tems très-bien marqués, qui ont été trop négligés par les ennemis des*

tiores, horamque ipsam, qua crisis emerit, tuto praedici posse, eximius tradidit SOLANUS.

(185) Vide ejusdem *Elementi di medicina pratica, traduzione italiana. Venezia 1796. Vol. I. §. 115 ad §. 125.*

(186) Vide CORVISARTII, *traduction d'Avenbrugger* jam cit. p. 92 et seq., ubi dierum criticorum ambiguitatem ultro patefacit. Vide quoque JOSEPHI FRANKII op. et vol. cit. p. 81.

crises, et des jours critiques (187). Satis haec sint de crisibus; mox quomodo ex singulis pulsibus easdem praevideas, docemus.

CAPUT VIII.

DE PROGNOSI EX PULSU.

§. 104. Difficiliorem ingredimur aleam, circa praesentia observatorem hucusque, futura nunc pandentem volumus Clinicum; prognosis nempe in eo stat, quod e signis in dato aegroto observatis de ejus futura salute, vel exitio, et qua ratione, ac tempore utraque contingant, dijudicemus. « Medicum praenotionem adhibere (ita » Cous) optimum esse mihi videtur: praenoscens enim, et praedicens apud aegrotos et praesentia, et praeterita, et futura, et quae ipsi aegroti relinquunt, exponens, fidem utique fecerit, quod aegrotorum res magis cognoscat; quare audebunt homines seipsos medico committere. At vero curationem optime fecerit, ubi praenoverit futuras affectiones (188): medicina enim, et vaticinatio valde cognatae sunt (189) ». Siquod criterium probabile,

(187) Vide BORDEVII op. cit. tom. II pag. 51.

(188) Vide HIPPOCR. op. cit. pag. 533.

(189) Ejusd. op. cit. epistol. pag. 677.

illud certo certius e cordis functionum vitalium ministri motibus derivandum erit. Quamobrem jam pluries celebratorum virorum vestigia prementes, quae signa pulsus criticos distinguant, et quas hi evacuationes portendant, singillatim primum enucleabimus, aliqua dein de infausto morborum exitu ex eodem fonte praenunciando dicemus.

§. 105. Antequam tamen ad peculiarem hanc tractationem descendamus, praemittendum venit: I.^o pulsum criticum, ubi constans sit, raro expectationem fraudare; II.º tutum quoque fore, si organici characteres diu explicati maneant; III.º quandoque dato signo jam animadverso, aliud substitui, et tunc crisim mutari; IV.º aliquando plures crises eodem tempore indicari; V.^o si crises imperfectae sint, aegros lente reconvalescere; VI.º pulsus robori, aegrotantis aetati, ac temperamento, medendi methodo, aliisque adjunctis plurimam, quoad prognosim, habendam esse rationem; VII.º febrim vehementiorem saepe crisim accelerare, alias suspendere; VIII.º demum ad rectam prognosim utillimum esse pluries de die aegroti pulsum explorare (§. 11.). Quibus omnibus ubi attendas, maximum e mox addendis lucrum mutuabis.

ART. I.

De pulsu nasali critico.

§. 106. Primus inter criticos pulsus nasalis organicis characteribus vix a capitali abludit (§. 38), sin mollis, explicatus, dicrotus cum globulorum excurrentium, et quamdam formationem (*fourmillement*), seu oscillationem in arteria producentium sensu; pulsationum autem reduplicationem, seu dicrotismum, quo cuncti haemorrhagici pulsus insigniuntur, non male post ARCHIGENEM FERNELIUS (190) malleo ab incude resiliendi comparavit. *Caprizantem* alii malunt vocare hunc pulsum, atque ex sola diastole bis feriente, vel in bina tempora partita *conflatum* dicunt. Aptius forsitan ejus theoriam inferius (art. IV) trademus; id autem praeter dicrotismum modo dicti pulsus habent, quod arteria versus carpum in frustula quasi dilatetur. Cl. CLAYUS vix alia ratione hunc a capitali distinguit, nisi quod pulsationes posteriores in nasali vividiores sint.

§. 107. Cum irritatione, et duritie ubi jungatur hic pulsus, symptomaticam significat saepe, inutilem, vel fatalem (191) epistaxim; nec

(190) Vid. ejusd. op. omn. cap. de pulsibus lib. 3.

(191) Binas epistaxis fatalis historias habet illustris FRIDER-
HOFFMANNUS, quas in ejusd. medic. ration. tom. IV, parte

rarum est in hocce nasali acritico pulsu dicrotismum abesse (192). Quodsi dilatatus, mollis, et cum summa characteris organici explicatione duplicatas offerat pulsationes, atque cetera, quae hanc praecedere solent crisim, signa, uti colli dolor, temporum gravitas, et fortior pulsatio, oculorum caligo, lacrymae (193), na-

secunda, sect. I. cap. I. pag. 14 reperies. En ex nostris

Obs. XLIII. Parum firmus molitor, viginti annos natus, cui praepropere tribus abhinc annis susceptum connubium digestioni plurimum offecerat, praevio frigore feбри corripitur acuta cum pulsu pectorali-capitali, dolore ad costas veras feriente, cephalaea etc. Vena quater secta; primis morbi diebus sanguis abunde e naribus fluebat sine levamine: die vero quinto pleuritidis signa silent: suspenditur epistaxis: pulsu capitali micante caput tentatur, tendinesque subsiliunt; die sexto delirium: convulsiones di-rae, atque nil hirudinibus temporibus, nil epispasticis collo, et coxis, nil synapismatibus pedum plantis tempestive admotis proficientibus, die septimo mors. Epistaxis mali ominis fuit, praesertim quum ex ipsius suspensione encephalitim exortam suspicemur. In encephalitide vero, quoties ista praepropere, et sine levamine occurrit, lethalem quoque pronunciavit summus Josephus FRANKIUS op. cit. tom. V pag. 274.

(192) Tam in mox allata observatione, quam in aegrota observationis primae (annot. 31) cephalaea chronica vexata, pluries epistaxis symptomatice sine dicrotismo, lucrove occurrebat.

(193) « Quibus in febribus acutis lacrymae invitae defluunt,

rium pruritus, hypochondriorum distensio etc. comitentur; tunc probabili innixus argumento epistaxim proxime futuram nunciabis, quae, sic docente SOLANO, eo copiosior esse consuescit, quo posterior ictus priorem robore superat, et contra (194).

§. 108. Exitum vero haud semper prognosim coronare scite animadvertit ill. BORDEVIVS; vasorum etenim sanguineorum per olfactoriam membranam reptantium extremitatum (e quibus cruor transudare quodammodo debet) praesertim in aetate proVectis callositas, ac durities saepe obstat, vel cruoris ad alia viscera potior affluxus; hinc cur ab aegro, an alias epistaxi obnoxius, sciscitari sit opportunum; cur facilius in infantibus, ac adolescentibus (195) cruor fluat; cur demum ex hujusce praedispositionis defectu, critico instante pulsu, horrenda quan-

» his sanguinis e naribus eruptionem expectare oportet, si
» alia perniciose non habeant ». Vide HIPPOCRAT. de mor-
» bis popularibus lib. 1. op. cit. pag. 403.

(194) Haec regula ceteris haemorrhagiarum criticis pulsibus aptanda.

(195) « Sanguis autem plurimis erupit, maxime adolescenti-
» bus, et in vigore constitutis, et talium plerique perie-
» runt, quibus sanguis non erupit ». Vide HIPPOCR. op.
et loc. cit. pag. 402.

doque subsequantur symptomata, quemadmodum deliria, convulsiones, sopor, erysipelas faciei, sanguinis ex auribus fluxus, ophthalmiae etc.

§. 109. In cephalaeis hypersthenicis, angina, pleuritide (196), pneumonia (197), hepatitide, splenitide (198), febre angiotenica, ac generatim in cunctis hypersthenicis morbis epistaxis, dummodo rite fiat, optima: « quibus

(196) Obs. XLIV. Ex villicis robusta anus sexaginta annorum, cruoroso systemate dives, pluries hypersthenicis cognita morbis, die quarta maii 1814 synocha febris cum dolore ad costas punctorio decubuit; sexies decurrente morbo venaesectio celebrata: expectorantia, alvumque moventia propinata: quarta morbi die dicrotum nasalem pulsum tetigimus: sanguinis guttulae stillant, quae futuram epistaxim nunciant. Nona morbi die iterum nasalis dicrotus micat pulsus, in dextro carpo sensibilior: epistaxim futuram arguo; decima die signum frequentius, hinc plerisque adstantibus conspicuis viris eandem sub undecima criticam praenunciavi: turbae, undecima ineunte, multae vix sesquilibra sanguinis e dextra nare stillata evanescent: aegra brevi reconvaluit.

(197) « Illustrem WANSWIETEN (ita QUARINIUS) haemorrhagiam narium criticam in peripneumonia se nunquam vidisse asserit; mihi quandoque occurrebat ». Vide ejusd. de inflamm. comment. pag. 56.

(198) « Erat autem sublienosus (HIPPOCRAT. op. cit. p. 402): » ex sinistra nare sanguis erumpebat frequenter, et paulatim: judicatus est.

» quidem bene, ac large (sic Cous Senex)
 » sanguis per nares erupit, per hoc maxime
 » servabantur, et nullum novi, qui in hac
 » constitutione mortuus esset, si recte ipsi
 » sanguis profluxisset. In Philisco enim, et
 » Epaminone, ac Sileno quarta, aut quinta die
 » parum de naribus stillavit, et moriebantur
 » (199)»: atque hisce necnon propriis observa-
 tionibus fultus ista firmat summus BOHERAAVII
 Commentator: « Illa, quae per nares fit (ita
 » scribit) haemorrhagia prae reliquis, maxime
 » frequens est in febribus ardentibus, et ma-
 » xime salutaris, unde summam spem in hac
 » evacuatione posuit ubique HIPPOCRATES, modo
 » satis larga foret » (200).

§. 110. Ex hucusque allatis facile patet, epi-
 staxim, ut exoptatum prodat effectum, diebus
 judicatoriis, vel saltem morbo declinante fieri
 debere: nec silentio premendum, sanguinis
 guttulas quarto die apparentes (vide observat.
 XLIV) futuram per nares, dummodo iniqua
 methodus, vel aegri adjuncta haud avertant,
 morbi sub undecima crisim utplurimum nun-
 ciare. Alias, hocce non sufficiente colatorio, no-
 vam excitam haemorrhagiam nos ipsi conspexi-

(199) Vid. HIPPOCR. op. cit. de morbis popularibus p. 401.

(200) Vide WANSWIETENII op. cit. §. 741. BURSERII op. cit.
 Vol. VII. §. CXVI.

mus (201). Vicariam demum haemorrhoidali (S. 14), et uterino (202) fluxui operam impendere epistaxim Practici norunt.

§. 111. At sive ob difficilem cruoris transu-

(201) Obs. XLV. *Pustula carbuncularis hypersthenica per epistaxim, et metrorrhagiam judicata.* Florida, firmaque jamjam sextilustris mulier, ter feliciter enixa, binasque ex his filias elactata, temperamento sthenico-excitabili praedita, postremis abhinc mensibus irregulariter menstruata, levi capitis dolore conflictabatur; interea culinarias implens opes, igni saepe plectebatur ardenti: mox calefacta externae aurae frigidiusculae sese offerens, nec salito, aromatico, suilloque victu parcebat. Vespertinis 29 julii 1814 horis pustula internum superioris oculi sinistri palpebrae angulum tenet ex livido-nigricans, pruriens, indeque ardens: accersitus, febrim validam, et pulsum capitalem tensum reperio: sanguinem mittant. Intra nychthemeri spatium quater venaesectio repetita levamen attulit: topice emollientia admota sunt. Tertio morbi die inter capitales pulsum ictus dicrotismus futuram epistaxim nunciabat; quarta, ac quinta die, rebus in meliora ruentibus, uterinus pulsus criticus additur, unde duplicem haemorrhagiam ad morbi solutionem properare autumo. Firmata prognosis fuit: stillant guttulae e naso hora sexta, abunde septima fluit sanguis, immo, antequam sol occiderit, genitalia irroravit cruor, ita ut laeta, multumque levata praedictionis veritatem mihi obtestaverit aegra; convaluit tunc cito, atque ad sua munia rediit.

(202). « Menstruis deficientibus sanguis e naribus fluens, bonum ». Hippocr. op. cit. aph. XXXIII. sect. V. pag. 526.

dationem (§. 108), sive quod mucosa tantum solito uberior excretio ad morbi solutionem sufficiat, isthanc nonnumquam epistaxi substitutam iri adnotat BORDEVIVS; quinimmo ipsam magis naturae consentaneam censet, quum rarius symptomatica, vix non semper critica sit: pulsus autem ejus pathognomonicus minus jam descripto durus, minus plenus, et leviter dicrotus est cum secunda pulsatione (hoc est posteriore) minus valida. In coryza, seu membranae internas narium cavitates obvestientis catarrho, ophthalmiis, cephalaea, aliisque similibus hujus officia praestabunt.

ART. II.

De pulso gutturali critico.

§. 112. Qua guttur, adjacentes glandulae, necnon uterque sive aëri, sive cibis, ac potui excipiendis concessa infundibula saepe correpta sunt, phlogosim semper tempestive, et per lysim solvi impossibile. Quamobrem anginae, quas e pulsu dignoscere, alias docuimus, num per mucosam excretionem, num per suppuratum finiantur, e quibus sphygmicis signis concipias, in praesentiarum evolvere conabimur.

§. 113. Gutturalis ergo pulsus faustam nuntiabit crisim, tum, cum praeter organicos (§. 42)

characteres, irritationem amiserit, ac mollitiem, et cum aliqua frequentia levem dicrotismum habuerit. Medium locum, non secus ac de diagnostico dictum, nasalem inter, et pectoralem tenet hic pulsus; nec, ubi isti exacte innotescant, illum agnoscere difficile erit. Parotidum inflationes, ac abscessus etiam acritica, quandoque aerumnosa hunc praecedere haud ignoramus; at cruditate expertem tunc esse gutturalem pulsum non credimus. Criticam contra indolem vestit, quoties in propecta cynanche futuram inflammationis, vel infarctus per densa, mucosaeque sputa resolutionem expectandum, vel pus in affecta parte confectum eliminandum esse, docet (203).

(203) Obs. XLVI. Quadraginta annorum rustico ob aëris vicissitudines (die 7 augusti 1818) parotides inflabantur; die vero 10 angina cum glossitide accedebant, ac febris; pulsus gutturalis ad capitalem vergens, durus, ac tensus tangebatur, deglutitio difficilis; cephalaea vexabant. Sanguis missus ad libram unam: emplastrum emolliens admotum. Vespere, pulsus minus tensi; venae sectionem iteravimus. 11 mane. Nocte deliravit, oculi, et facies rubent: dolor parotidum pulsans: pulsus gutturalis levem dicrotismum admittit, et pus confici significat; cui elaborationi, ut faveamus, hirudines tumori adpositae. Vix transacto bihorio praeviis vertigine, sopore, aphonia, dyspnoea suffocationem minitante etc., abscessus in faucibus rumpitur, et pure abunde ejecto cuncta mitescunt symptomata: brevi restitutus.

Obs. XLVII. Septennis puer de laryngis dolore quin-

§. 114. Ceterum raro hic pulsus simplex est, et saepe cum pectorali, vel capitali non sine majoribus aegrotantis angustiis combinatur: nam periculosam censemus crisin, quam sopor, parotidum inflatio, vel dyspnoea etc. vitam cito, et facile minitantia pathemata stipant; unde affectarum partium tumores maturandi, vel jam pus claudentes, dummodo operantis manum admittant, ferro aperiendi, urgens exoritur indicatio.

ART. III.

De pulsu pectorali critico.

§. 115. Sive princeps, quo undique innatur pabulum, atmosphaericus aër, componentium proportionem, vel densitate mutetur: sive ob cohibitam cutaneam exhalationem mucoso-

decim abhinc diebus conquestus. Die prima julii 1820. Febre adgreditur: tumor laryngi extus incumbit, sensim augescit, durusque huc illuc extenditur, ita ut vox quasi suspensa, deglutitio plurimum impedita maneat. Die quarta eum video. Febris erat intensa: pulsus gutturalis durus: ictus adduntur capitales: reapse in nocte leviter deliraverat: deglutitio, loquela difficillimae; ad cutim peticulae: alvus clausa. Venaesectio ad uncias quinque; hirudines pone tumorem: emplastrum emolliens: intus potio purgans: clysteres.

serosa pulmonalis secretio augeatur, turbetur: sive demum aliarum nocentium caussarum vi localis in iisdem phlogosis excitetur, respirationis organa ceteris forsitan frequentius mutantur. Nec leves semper, citoque sublati eorum affectus; tusses quippe asperrimas, diuturnas, diros catarrhos, pneumonias, vel pleuritides graves, quotidie vagantes conspiciamus, quibus nisi prompte, et scienter occurras (nam per lysim resolvi posse (§. 96) docuimus), taediosa quidem, minus tamen verenda anacatharsis, vel ominosa suppuratio, dummodo infaustior adhuc exitus non urgeat, consequuntur. Quemadmodum autem incipientem morbum organicus ir-

5 mane. Phlogosis non aucta, sed permanens: tumor pectus versus extensus: pulsus idem; repetatur venaesectio.

6 mane. Ex relatu, symptomata aucta: emplastrum maturans. Vespere, ad aegrotum accessi: febris mitior: pulsus gularis, quasi reduplicatus, mollisque cum esset, proximam morbi solutionem, et exactam esse puris confectionem nuncio; aliquid purulenti paullo ante ex ore ejecisse referunt parentes; cutis humida: alvus aperta: externus tumor mollis, undulans.

7 mane. Iisdem perstantibus, tumorem lanceola aperit, me suadente, Chirurgus; magna puris quantitas profluit: haud lenta functionum reintegritas.

Mox relatae observationes anginas suppuratas respiciunt: longe facilius foret tamen hujusce affectionis per sputa solutae exempla addere, quae brevitatis studiosi silemus.

ritationis pulsus (§. 46), sic faustam solutionem critica ejusdem modificatio promittit.

§. 116. Pulsus igitur pectoralis criticus mollis, plenus, aequalis, magnus, undulans, ac rarus cum quodam subsultu est. Morbis pectoris jamjam ad coctionem perventis, quoties hic supervenit pulsus, proxima subest expectoratio, quae proficua tunc censenda, quum et sputa alba, levia, ac inodora (204) facile, et copiose projiciuntur, et febris mitescit; et urinae crassae subsident, et levi madet cutis sudore, qui postremus in caussa est, cur mox dicto pectorali cutaneus aequae criticus pulsus saepe adjungatur. Si contra pulsus, quamvis plurimos ex dictis characteres possideat, robore tamen deficiat, inutilem poterit spem alere, Medicumque, ut optime animadvertit BURSERIUS (205), cum aegro decipere.

§. 117. Suppurati pectoris, vel abscessus pulsus jam (§. 46) descripsimus, eumque a critico dirimas, ubi post doloris remissionem spiritus angustia, febris cum horrore meridianis

(204) A modo dictis characteribus deflectunt sputa, quae etiam summo cum emolumento declinante asthmatis, vel tussis convulsivae paroxysmo, vel sub eorumdem solutione occurrunt: haec quippe glutinosa, mucosa, ac viscida potius esse solent.

(205) Vide ejusd. op. cit. vol. VII §. CXXII.

horis ingruens, irritus, et caput, pectusque inundans sudor, macies etc. accedant. Nec dif-
fitendum ex utriusque carpi pulsu probe explo-
rato, in quo pectoris latere abscessus lateat (206),
detegi posse. Infaustam demum aperiet progno-
sim puris excreatio, vel repentina vomicae dis-
ruptio, cujus plurima a MORGAGNIO exempla
allata, in epistola anatomico-medica vigesima se-
cunda praesertim reperies.

§. 118. Nonnullis pulsum pectoralem conge-
nitum (§§. 24, et 46, annot. 45), summamque
ad phthisim opportunitatem inesse, adnotavimus.
Quoniam vero praesens phthisis vix amoveri po-
test, plurimum interest, antequam accesserit,
praevidere: « principiis obsta (sic Poëta), sero
» medicina paratur, cum mala per longas con-
» valuere moras » : juverit porro, si a tabidis
parentibus ortus, pectoris angustia, et depressio,
humeri elati, collum longum, ac tenue etc.,
vel artis respirationi officientis exercitium cum
organico pectoris pulsu convenient, opportunis
auxiliis nondum, aut vix pullulantes tam diri
morbi radices protinus evellere, ne aegros tan-

(206) Ut morbose collecto puri exitus paretur, pectoris pa-
racentesis haud negligendum quandoque sistit auxilium,
ad quam dirigendam praeter subsidia alias (annot. 86)
memorata, utillimum erit e pulsu abscessus, vel vomicae
situm confirmare.

dem cum pure animam ipsam expuere, horrendo sane spectaculo, cernas. Silentio demum premere nolumus, catarrhos tum acutos, tum chronicos, tusses, vel febrim adeno-meningeam inique neglecta fatalem pectoris suppurationem nimis saepe adduxisse, ut qualescumque etiamsi leves hujus visceris affectiones magni semper faciendas provectiones in arte magistri, quos inter laudatus BROUSSAIUS (207) commoneant; quae rite servaverit praecepta quicumque vel tempestivam attulerit medelam, vel providos naturae motus (§. 115) haud turbaverit cautus.

ART. IV.

De pulsu cordali critico, necnon de caussa proxima febrium intermittentium.

§. 119. Crescit sub manu scribentis rerum dicendarum copia; has autem ita disponere, ordinare conabimur, ut lector omnia clare, atque perspicue percipiat, quae hocce in arduo

(207) Eximius hicce Auctor plurimum militum, quos belli labores, necnon calamitates in diutinos pectoris morbos conjecerant, summa attentione prosecutus est, atque iteratis cadaverum extispiciis, heu nimis saepe organica vitia inde prognata fuisse, sancivit. Vide op. cit. *Histoire des phlegmasies chroniques*, vol. I.

argumento evolvere, et enodare per nostra conamenta valuimus. Qui a bibulis lymphaticorum osculis, ubique corporis hauriuntur, conglobatis superatis glandulis, per thoracicum ductum, subclaviamque venam ad cor appellere: qui vero huc illuc a serosis, mucosisve textibus extra morbum e minimis arteriolarum extremis excernuntur, ac transudant humores, a corde, utpote sanguineorum vasorum fons, et origo, descendere e physiologicis edocemur. Perturbatur autem a morbis cruorosi systematis actio, perturbantur et secretiones; interim sub hisce turbis haud tempestive devictis modo augetur vitalis laticis quantitas, ejusve incitandi vis, unde haemorrhagiarum exurgat necessitas: modo nonnullae in sanguine affluunt, generatim quasi heterogeneae, et per apta colatoria excernendae particulae, itaut sudor, sputa, urinae etc. (208) critice emungi debeant; crises ergo a corde

(208) Contagia inique resorpta, et in circulum adducta eadem quoque sequuntur legem, dato nempe tempore expellendae sunt, ne diu in corpore manentia, vel nobilia viscera adeuntia fatalia evadant; nec desunt in pulsu hujusce proximae excretionis signa (§. 84): quamobrem apposite scribit celeberr. BRENA: *In questo stadio (di concozione) il pratico non deve che promuovere quelle escrescizioni, che si manifestano, sostenere le forze, e sorvegliare affinchè una metastasi molesta non tronchi il filo alle migliori speranze. Vid. de' contagj vol. II §. 287 p. 92.*

organicae, seu vegetativae vitae praeside derivant; sic in cordali pulsu earum signa depicta reperienda erunt.

§. 120. Jamvero sive in antecessum descriptos, sive mox delineandos criticorum pulsum characteres cum cordali pulsu (§. 53) comparemus, aequam, facilemque de dicrotismo, necnon inaequalitate illis familiaribus rationem deduxerimus; siquidem a dicrotismo exorsi, qui explicatior in haemorrhagicis, levior in nasali, gutturali, vel pectorali mucosam excretionem praenunciantibus pulsibus est, haud aliam is tactui, quam e cordali pulsu citius contracto, modificationem offert: scilicet ex binis ictibus, ita sese invicem succedentibus, ut anterior unus, posterior alter videatur, uterque constat. Quodsi addamus hanc pulsationum reduplicationem cum pulsu partis, per quam excretio facienda est, copulari, dicrotos pulsus ex cordali, et nunc hoc, nunc illo (puta in epistaxi cephalico, in metrorrhagia uterino, etc.) organico pulsu componi elucebit.

§. 121. Cor autem principem in hisce crisis perficiendis symbolam conferre luculenter demonstrant: 1.º proximior cruoris, mucive fluxus, quo frequentiores in pulsu reduplicationes: 2.º humoris exituri quantitatis posterioris pulsationis impetu, vel contra, desumpta men-

sura (209): 3.º ipsius evacuationis, pulsu dicroto quiescente, intermissio: 4.º febris, seu citatoris systematis sanguinei motus necessitas ad crises perficiendas; quod postremum firmatum legimus a celeberr. BURSERIO scribenti: « in morbis acutis, si cum signis coctionis » exurgat palpitation, plerumque exoptatam crisi » sim promittit » (210). Ex quibus omnibus pulsum dicrotum vix aliud, quam cordis nisum ad superfluum cruoris partem eliminandam, portendere, jure meritoque concludimus. Porro ubi mucosa tantum exsudat, vel excernitur ejusdem pars, uti in anacatharsi, vel narium, gutturis etc. crisi, minor quum sit vasorum labor, et nisus, leviores in pulsu reduplications contingunt.

§. 122. Sola pulsationum inaequalitate distinguuntur critici cutaneus (art. XI), et urinarum (art. VIII) pulsus, quod seroso humori longe facilius paretur via, vel nonnisi functionem naturalem ob praegressum morbum auctam praedicant; quin immo accidit saepe, ut sola arteriarum expansio, et mollities ad hasce excretiones sufficiant. Passiva contra videtur inter-

(209) Vide SOLANI op. cit. cap. I pag. 1, et seq.

(210) Vide ejusdem medic. pract. cit. tom. VII §. CCXLIX pag. 256.

mittentia in stomachali, et intestinali pulsu, quum eorum imminent crises, notanda, eadem porro ratione, qua sive aneurysmaticae arteriarum dilataciones, sive polypos in eorum cavis haerentes, motus cordis intercipere, Practici norunt; substantiae quippe exitum petentes eo digestivum irritant tubum, ut ejusdem parietes spasmodice contrahantur, et sanguinea per eosdem reptantia vasa comprimendo pulsum intermittentiam adducant (211).

§. 123. Hisce de corde tamquam crisis ministro generatim exaratis, jamjam ad prognostica ejusdem auspicia pergendum. Prognosticum equidem credimus pulsum cordalem, quem in intervallis febrium periodicarum nos saepe invenisse (§ 54) diximus, utpote qui proximum paroxysmi recursum nunciat. Unde ejus praesentia deducenda foret, attente sciscitavimus; en quae collegimus: in corde nempe, et arterioso

(211) Haud latebat hujusmodi in intestina cordis imperium celeberrimo MORGAGNIO scribenti: « Alias iisdem illis in » visceribus (nempe stomacho, et intestinis) materia est, » quae idem faciat, irritando eorum nervos, quibuscum » nosti, ut consentiant facile nervi cordis ». Vide ejusdem epist. XXIV art. 20. Irritantem vero facultatem criticas faeces possidere ex eo facile patet, quod valde foetentes, concoctaeque (sit venia verbo) sint, et ammoniacam constanter fundant.

systemate proximam istarum febrium causam, sive conditionem pathologicam reponendam esse. Ita rem se habere nos suspicamur: an solidis fulta principiis praeconcepta opinio, quae sequuntur edoceant.

§. 124. Plurimae sunt causae procatharticae, periodicis febribus tributae: has inter primas tenent frigidiusculus, humidusve aër, paludosum miasma, contagia, diaetae errores, animi pathemata (212), etc.: singularum autem effectum ab individua opportunitate procul dubio metiendum, et tempestati, regioni, constitutioni epidemicae etc. respondentem in cutanea exaltantia vascula dirigi, symptomata ostendunt, quippe vix ac normalitatem turbare potis fuere, illorum, ab arteriis prognatorum (§. 119) oscula activam quamdam constrictionem (213) patiuntur,

(212) Diaetae errores valere ad cutis functiones pessundandas, vel turbandas inferius, ubi de irritativis, demonstrabimus: ad animi pathemata autem quod spectat, nemo et inficias ibit, in vitam organicam (sic docente celeberr. BICHATO), ideoque in cruorosum systema, in quo porro intermittentium febrium proximam causam reponimus, eadem exclusive agere (vide §. 28 ejusque annot.).

(213) Ne quis succenseat nos recoctam crambem movere, jamque rejectam illustris CULLENI (op. cit. tom. I p. 18) theoriam revocare, observabimus spasmum a debilitate solum admisisse illum, nos activam vasorum constrictionem: cunctis procatharticeis istam febrium causis sedativam vim eum concessisse,

a qua eorum functio, ac praesertim ipsius aëris atmosphaerici decompositio non ultima caloris cutanei origo sufflaminatur; hinc cutis anserina, horripilatio, frigus, rigor etc.: hinc capillaribus arteriarum extremis obstructis sanguis per majora vasa eo in cor urget, ut modo citius, modo tardius reactione excita (214) calor febrilis enascatur, pulsus e profundo, frequenti, ac duriusculo sensim sine sensu elevetur, magnus fiat, si quod viscus ad phlogosim fuerit pronum, puta caput, pectus, hepar etc. (215), eadem corripiatur, excretionisque suspensae, vel imperfectae reviviscant. Hujusmodi violentiae statu

nos contra arbitrari irritationem in exhalanti, ac ei continuo sanguineo systemate easdem exercere. Nostram opinionem pulsus characteres roborant.

(214) Illud solemne in physicis axioma, *actioni nempe contrariam semper, et aequalem esse reactionem* hic aptari commode potest; diurna quippe observatione constat eo magis aegrum aestuare, quo rigor fuit intensior, et contra: sic ex. gr. in quartanis, quarum frigus leve, et longum, calor quoque parum cruciat, ut saepe aegrotantes febrim extra cubile sustineant, etc.

(215) Experientia firmatur, ea viscera facilius aegrotare, quae magis praedisposita; hinc in nervoso, sive excitabili temperamento cerebrum: in senibus coma, apoplexia: in gibbis asthma etc. observantur. Phlogoses autem an verae censendae? an sanguinis congestiones? Vide TOMMASINI *dell' infiammazione* cit. pag. 194 etc.

per aliquod temporis protracto, morbosa tandem caussa quasi devicta, pulsus undosus, mollisque evadit, et nunc perfecte, nunc imperfecte criticus profluit sudor, sedimentosae, lateritiae fiunt urinae, demum cephalaea, aliisque symptomatibus mitescantibus quies, somnusque redeunt.

§. 125. Sponte quandoque, ubi exquisitae sint, per sudorem utplurimum solvuntur hae febres: alias latet anguis in herba, scilicet plura symptomata, exacto paroxysmo, silent, ferocius sequenti insurrectura, non sine magno aegrotantis discrimine; verum attento sphygmico latitantis morbi insidias pulsus cordalis, cujus in harum febrium intervallis praesentiam novum recursum praenunciare superius innuimus, revelabit. Nec reticendum, organicam pulsus modificationem viscera alia, ubi inique plectantur, ex. gr. pectus in pleuritica, asthmatica, catarrhali MORANDI: caput in comatosa, lethargica: hepar in atrabiliari etc. adducere, quo perniciēs ipsa extra febrim innotescat.

§. 126. Quod autem morbosa constitutio (216),

(216) Constitutionis epidemicae in morbis excurrentibus imperium HIPPOCRATES imprimis (libro de aëre, aquis, et locis, necnon de morbis popularibus), plurimi dein praecelari in arte Viri, inter quos SYDENHAMUS, RICCA noster,

et anni tempestas magnum exercent in morbis gignendis imperium: quod ob sympathiae, seu consensus leges unius visceris, vel systematis affectio aliorum functiones facile pervertat: quod demum vegetativae vitae (vide annot. 56) morbi, sic adnotante SPRENGELIO, inprimis ad periodicitatem tendant (217), inde fit, ut ob leges ab exactissimo SANCTORIO perbelle adumbratas (218) fomes morbosus ventriculo haerens exhalationi cutaneae officiat, et periodicas febres progignat, quae, topica causa tempestive sublata, evanescant. Irritativas has dixit eximius

(SYDENHAMII op. omn. cit.), HUXAMII (opuscula varia), alique magni semper fecerunt; nil mirum hiuc, si plerique etiam topici morbi, ut cephalaea (vide obs. IX), pleuritis etc. perstante periodicarum constitutione eandem induant indolem, et topicis praemissis remediis generali februm therapeja obtemperare soleant. Vide interpretationes clinicas observationum selectarum etc. J. P. FRANKII, Mediolani anni 1812 editas a pag. 22 ad 35, ubi plurimas pleuritidis, et peripneumoniae periodicarum historias affert.

(217) Vide op. cit. tom. I §. 66 pag. 194.

(218) A suscepto ad cutim frigore digestionis labefactio: ponderis sensus, et ipsi vomendi conatus sub erysipelatis eruptione: cutaneae efflorescentiae a spirituosorum abusu etc. totidem sunt cutim inter, et stomachum consensus effectus, quos laudatus SANCTORIUS (vide DEGORTERII op. cit.) minutissime est prosecutus. Vide quoque REGAE op. cit. cap. II. De ventriculi consensu cum partibus externis etc.

RUBINIUS (219), *gastricas* alii vocant: ad has referas praeter benignas, perniciosas emeticam, cholericam, dysentericam, cardiacam etc., in quibus primariae irritationi gastro-entericam phlogosim succedere posse cum BROUSSAIO, probabile credimus (220).

§. 127. Diligunt et contagia nonnunquam intermittentem typum, nempe periodicae febres peticulis, urticaria etc. notantur, atque ob iniquam horum naturam, difficilemque solutionem longiores esse solent. Ad irritativas hae spectant, quamvis clarissimo BRERAE adstipulatus ad exanthemata primaria periodicitatem nacta easdem referre mallet (221); quodsi nobiliora contagium adeat organa, periculo haud vacat aeger, adeout *peticularem* perniciosis adscribere haud

(219) Vide ejusdem *Dissertazione sopra la maniera meglio atta ad impedire la recidiva delle febbri periodiche ec.* Milano 1805 pag. 11 §. 17.

(220) Vide *Histoire des phlegmasies etc.* jam cit. tom. II pag. 67. *Repertorio medico-chirurgico cit. n.º 5* pag. 66.

(221) Primarium morbum constituere exanthemata periodicis febribus nupta ex eo praesertim elucet, quod etsi ipsae opportunis auxiliis imminutae, devictae sint, cutaneae tamen maculae diu in cute remaneant, et quousque ipsis propria crisis succedat. Non ultima haec cum sit febrium autumnalium diuturnitatis causa, sedulo clinicos commonemus, ne cutis hasce foeditates parvi unquam faciant.

dubitaverint celeberrimi MORANDIUS, BURSERIUS, alique (222).

§. 128. Hactenus de hypersthenicis, et irritativis febribus: nonne dantur et hyposthenicae? En celeberrima nunc temporis quaestio, ad quam quoquomodo dirimendam aliqua conjectabimus. Deprimentem vim cortici peruviano tribuens clar. OCTAVIANUS (223) hypersthenicas, et irritativas tantum admittit; ei adstipulari vellet celeberr. Bononiensis Antecessor, anceps nihilominus haeret, donec firmiora sanciant observata (224). Plurima nec spernenda, ut contrarium probet, jactavit eximius Doct. PALAZZINIUS (225). In tantorum virorum dissidio an lis componenda? Quorumnam opinio amplectenda?

(222) Vide BURSERII op. cit. vol. I §. CLXXVII pag. 194.

(223) Vide *alcune osservazioni sulla natura delle intermittenti, e sulle qualità medicinali della china secondo i principj delle moderne teorie, del dott. V. OTTAVIANI. Bologna 1819. Estratto del dott. G. PALAZZINI. In OMODEI Diario fasc. XXXIX, pag. 301, et seq. Ad rem sat bene faciunt, quae celeberr. Josephus FRANKIUS in op. cit. vol. V., capite de encephalitide, annot. 47 ad p. 271, scribit; en ejus verba: « non amplius dubito, permultum inflammatorii in paroxysmis febrium intermittantium latere, ac » multa harum febrium mala residua perbelle ex praevio « processu phlogistico explicari posse ».*

(224) Vid. ejusd. op. cit. pag. 186 et seq.

(225) Vide OMODEI Diarii fasc. cit. pag. 321 et seq.

Potius discrimen circa perniciosas versatur : quae aliqua nuptae phlogosi , hypersthenicas jam (§. 125) declaravimus , quae a topico vitio , contagiove , irritativas ; ergo ad algidam , et syncopalem res perstringenda. Harum prima reactionis in sanguineo systemate defectum (226): altera cordis ipsius atoniam (227) patefacit, et ubi primariae sint (quod an contingat, dubitamus), hyposthenicarum familiam procul dubio ingrederentur.

§. 129. Dissimulandum aequè non est tam hypersthenicas , quam irritativas sive ob inconcinnam , nimisve deprimentem (228) methodum,

(226) Strictius loquendo ad febres periodicas haec non esset referenda , quum in ipsa caloris , et sudoris periodi desiderentur , et ipsamet ingruentia lethalis plerumque evadat.

(227) Syncopalem febrim praecedere consuescunt nimiae sanguinis deperditiones , puta metrorrhagiae , epistaxes etc. , ita ut syncopes hasce ab hujus naturalis stimuli defectu necesse progeminant , ideoque directam debilitatem supponant. Syncopalem febrim tertianae typum vestientem a metrorrhagia ortam in virgine quadam observavimus , nullaue interjecta mora extracto corticis opio nupto curavimus.

(228) Etsi hypersthenicae , pleraeque sanguinis missione , et deprimentibus , irritativae vero topici fomitis per evacuantia eliminatione , auferantur , modus tamen servandus , ne natura labefactata aptis crisis perficiendis sufficere nequeat ; enimvero , ubi limites transgressi , tunc ad corticem , veluti ad sacram anchoram confugere oportet , ejusque

sive ob evacuationum, aut crisia, uti sudoris in excessum perniciose diaphoretica (229), vomitus

actionem incitantibus, puta vino, opiatibus, aromatibus, victu nutriente, etc. adjuvare.

(229) Tres in praxi nostra perniciosas diaphoreticas vidimus, quarum binas memoratu dignas e diario nostro depromimus.

Obs. XLVIII. Septuagenaria mulier (sextili 1814) a nimio fessa aestu in febrim tertianam simplicem incidit, cujus prima accessio mitis, turbis gastricis, vagisque doloribus notata: emeticum plurimum fuit evacuationum causa: vires hinc dejectae: alteram accessionem sudor profusus conclusit: tertio demum febris insultu, tanto perfusa est sudore, ut, ipso e rivulis quasi erumpente, frequentes lypothimiae de futuro vitae discrimine commonerent; pulsus tunc temporis cutaneus, mollis, cedensque erat. De febris perneciae haud dubitantes corticis extractum resinosum opionum apta exhibuimus dosi, febrisque recursum fauste praepedivimus; lente vero convaleuit.

Obs. XLIX. Illustris vir quinque et quinquaginta annos natus, cujus cutis sudore semper avara fuerat, apyretico cruciabatur a bimestri catarrho. Vespere 22 aprilis 1819 febris intensa, cephalaea, dyspnoea, et tussis, sitis, calor aestuans, loquacitas, subdelirium accedunt: pulsus pectorales tensi. Mittatur sanguis ex brachio ad uncias decem; sanguis eductus, quum cotenna esset refertus, venae sectio iterata, a qua incaute fasciis soluta sponte cruoris sesquilibra et prodiit. Sudor post sanguinis missiones profusus.

23 mane. Apyrexia, tussis levis, cutis mollis, pulsus pectorali-cordalis, mollis; vespere nulla exacerbatio.

in emetica etc., ad hyposthenicas facile vergere, ut specifico, ne fatales evadant, cito sint obtruncandae. De corticis peruviani agendi ratione, uti jam diximus (§. anteced.), nuper disputatum: an incitans, an deprimens, haud valemus statuere: id unum multiplici Medicorum experientia firmatum, istiusmodi febres constanter debellare, et *accessifugam*, ut ajunt, vim possidere (230). Sanguineum

24 mane. Apyrexia: pulsus cordalis: urinae lateritiae: febris recursum verebatur: hora undecima matutina adven-
tat cum frigore, dein calore, satque copioso sudore circa septimam vespertinam solvitur. De tertiana intermittente
diagnosis firmata. Eccoproticum exhibuimus, quod sua munia praestitit.

25. Apyrexia: alvus pluries aperta: cutis sudore madet.

26 mane. Nox sat bona: pulsus cordalis proximum insultum praenunciare diximus: hora hinc octava frigus, anxietas, dyspnoea, dein calor, delirium, tendinum subsultus, quae sudore abunde fluente sensim cedunt, summa reside virium oppressione. Sequenti mane corticis decoctum cum extracto propinavimus; febris fugata: nunquam rediit; continuato aliquot per dies ejusdem remedii usu recidivam vitavimus: diaeta nutriens concessa.

Postrema haec febris ideo perniciem adjunxit, quod salutis tempore aegri nostri cutis semper sicca, sub morbo contra nimio inundata fuerit sudore.

(230) Plura sunt, quae circa corticis vim statuendam nos retinent; cordatiores clinici huic remedio emeticum, vel eccoproticum vix non semper praemittunt; alii salia neutra

(231), et exhalantium systema praeprimis diligere hoc remedium nos addimus, nullas quippe periodicas febres perfecte devictas (232) vidi-

addunt, uti carbonas potassae, tartarum stibiatum, etc. (quae tamen veluti intermedia, ut promptior evadat resinosi ejusdem principii in menstruo quopiam, vel succis gastricis solutio, adhiberi volunt); alii demum ipsismet purgantibus commiscent, quin accessifuga virtus ullo modo interturbetur: at, inquam, si exclusive incitans esset, efficaciam deprimentia minuerent; ergo, cinchonam dum specificum tutissimum depraedicamus, quin alterutri remediorum classi adscribamus, prudenter abstinemus.

(231) Corticis utilitas in ataxicis, adynamicis (aliorum putridis) febribus, gangroena etc., in quibus Veteres sanguinis, ac humorum degenerationes, nos vero haematosim imperfectam incusamus, plane demonstrat, in cruoroso systemate actionem suam eum exercere. Hypersthenica febrium nervosarum indoles a celeberr. RASORIO, et TOMMASINIO prolata, nonne pro deprimenti corticis vi decertaret?

(232) Obs L. Febre tertiana perniciosa syncopali (aestate 1814) plectebatur quadraginta annorum mulier: primis vix expiatis viis, ad aequam extracti sicci corticis peruviani dosim confugimus: febris illico cessit, pulsus cutanei facti sunt, ac abundans, necnon foetidissimus sudor e cute prorupit, qui reapse criticus fuit.

Obs. LI Quinquagenarius sacerdos octo abhinc mensibus febre periodica erratica detinebatur, quum opem expectiit nostram: irritis pluribus febrifugis, quasi sponte finiente februario 1820 febre liber evaserat; at paullo post ob insolationem synocha rheumatica urget, qua deprimentibus devicta, erraticae febres resurgunt: plerisque resi-

mus, nisi cutis, a quo cohibito, vel perturbato easdem prognatas statuimus, officium, pulsus cutaneo nunciante, restitutum, vel auctum fuerit.

§. 130. Nimis saepe accidit, ut etiam post apta adhibita remedia, et salutarem crisin peractam febriles renoventur accessus, quin nova supervenerit morbifica caussa; videtur nempe corpus assuetudinem morbosam contraxisse, et febriles repeti motus non secus ac epileptici insultus, menstruus, haemorrhoidalis fluxus dato tempore redeunt. Aliud hoc sistit et febrium genus jam enarratis, ita docente RUBINIO (233), addendum, praesertim cum *habituales* hujus-

stunt istae remediis, tandem infusum ex quadam apud alpicolas magni facta planta, *genepi* dicta, per triduum exhibitum est ad sudorem proritandum: nisi octiduo exacto cutis relaxata; postquam vero salutaris iste sudor apparuit, et per triduum perrexit, febris evanuit, nec rediit.

Sint hae inter plurimas alias, quas afferre possem, hujus census historiae satis, ut probem, cutaneam crisin ad intermittentes febres solvendas pernecessariam esse (enim vero, quae ista non judicantur, facile recidivam patiuntur), et corticem peruvianum ex eo in iisdem curandis, praestare, quod alvum plerumque obstipando, huic faveat; acceptum quippe axioma: alvi densitas, cutis laxitas, et contra.

(233) Vide ejusd. op. cit. pag. 12, et 13. Vide quoque GIANINI *Memorie di medicina; giornale di Parma* 1806.

modi febres sibi peculiarem exposcant inferius expendendam methodum (234).

§. 131. Quo febrium periodicarum aethiologia quaerenda, ex dictis patet; restat ut curandi methodus asserta roboret: aptis tum cruoris detractionibus, tum deprimentibus, quibus irrigantis systematis vires franguntur, nonnullae cedunt febres: aliis haec haud sufficiunt; ad corticem tunc, vel ejusdem extractum resinum, vel nuperrime detectum sulphatem chininae, aut cinchoninae (cujus patentem vim observata nostra et firmarunt), properandum, utpote quibus ob *accessifugam* vim (§. 129) exhalantium systemati amicum horum revocatur functio, febresque extemplo auferuntur. Quoad irritativas, topica caussa, quae functionibus officit, amovenda: hinc gastricam colluviem emetica, ac eccoproctica, exanthematicas contagii diffusio dissipant. Demum si habituales febres spectes, ut morbosa systematis arteriosi assuetudo tollatur, systema aliud vivide exturbandum, unde sic per antagonismum, queis prae-

(234) Ad hocce febrium genus referuntur illae, quae per plures menses, annosve cruciarunt, et sub aequinoctio verno sponte cessare, tradebant Veteres: sub aequinoctio enim magnae in atmosphaera, et proinde magnae quoque in corporibus mutationes, ac vicissitudines contingere solent.

ter naturam corpus assueverat, contrarii motus excitentur: vim hanc motus invertendi emetica possidere ill. GIANNINIUS paucis ante annis docuerat (235), experientia confirmavit; quin immo, si quid mea valet opinio, ad eundem, invertentem nempe, agendi modum purgantium drasticorum (236), necnon amarorum febrifuga virtus reducenda foret.

§. 132. Ex hactenus absoluta febrium periodicarum historia consequitur:

1.º Eorum causam proximam in perturbata vasorum exhalantium functione, et proinde in corde, et arterioso systemate residere (237);

(235) Vide ejusdem *Saggio sulla diagnosi* loco cit. Duplicem esse emeticorum effectum Practici norunt, localem nempe, et universalem, ita ut et causam stomacho inhaerentem, ubi opus, eliminant, et cutis functiones sollicitent, instaurent.

(236) Vix alia ratione explicari potest quomodo nonnulla muliercularum remedia ut plurimum e drasticis, suspectisque stirpibus petita, uti ex. gr. gratiola officinalis, bionniae radix, utrumque helleborum, nux vomica etc. febrim saepe saepius tollant. Amara, quibus nunc temporis deprimens virtus tributa, nonne quoque invertendo agunt?

(237) Assertum perbelle probat sequens Obs. LII. Quadragenarius miles, cui cordalis pulsus, et cordis palpitatio familiares erant, tertiana duplici febre, incipiente julio 1820, correptus est, qua per octiduum sponte liber, nova forsitan accita causa denuo conflictabatur, et vigente ac-

2.º Pulsum, qui in harum febrium interval-
lis tangitur, dummodo peculiaris non adsit ali-
cujus visceris affectio (238) propius ad corda-
lem pertinere, atque ex ejus praesentia de novo
febris recurso, vel recidiva pronosticari posse;

3.º Crisim, quidquid contra ex Neotericis
nonnullis arguant, vix non semper ad febrim
solvendam necessariam esse (vide annot. 232);

4.º Ceteris intermittentibus *habitualement* esse
addendam;

5.º Corticem peruvianum specifico modo pe-
riodicas febres tollere;

6.º Posita causa proxima harum febrium
(n.º 1), explicari facilius, cur istae vere, ae-

cessu cor immaniter angebatur: praemisso eccoproctico cor-
ticis extractum eandem abstulit: sequentibus vero diebus,
qua hora febris recurrere consueverat, urticarium exan-
thema totam foedat cutim, sponte dein evanescens; e qua
observatione liquido deducas, in febribus periodicis cata-
neum systema praeprimis affici, et naturam ipsam, quo
ducenda sit crisis, conatibus suis late patefacere.

(238) Symptomata nonnulla accessus tempore valde nocua,
quandoque ipsomet exacto pergunt; quae tamen viscera af-
fecta sint, pulsum organicorum gnarus facile comperiet.
Ex eo autem, quod pulsus cordalis unum inter, et alterum
paroxysmum vix non semper tangatur, febres periodicas
ad morbos continuos remittentes potius esse referendos
nonne deduci poterit? Insuper quoties in harum intervallo
pulsus cordalis simplex adest, nonne de febris simplicitate,
et complicationum absentia concludendum erit?

state, et autumnō, tempestatibus nempe, in quibus et cutaneum systema (SANCTORIO docente) activius, ac sensibilius est, et paludosum miasma, aërisque vicissitudines frequentiora potissimum vagentur;

7.º Tandem sive quod crisis plerumque succedat (num. 3), et febrim in quaque accessione solvat; sive quod saepe assuetudinis per leges (num. 4) paroxysmi repetantur; sive quod utpote acutus cordis morbus (num. 1) necessario inducias admittere debeat, vel intensitate minuere, ne ab hac violentia vis vitae cito absumatur (239); cur febres, de quibus disseruimus, intermittant, deducendum esse.

§. 133. Pauca, quae circa periodicas febres transitorio modo (utinam haud taediōse) con-gessimus, sufficiant, ut nostra in earum conditionem pathologicam opinio, et, quod polliciti sumus (§. 123), e cordali pulsu prognosticum criterium, luculenter appareant: viam, si fas est dicere, aperuimus; alii meliora addant, aptisve refutent argumentis; errores namque nostros fateri nos unquam pudebit. In-

(239) Re quidem vera febres intermittentes sub continuas generatim periculosiores esse, omenque eo magis angere, quo citius ad continuitatem accedunt, eximius retulerat TORTIUS, qui perniciosas eas adstipulari haud dubitaverat: a quartanis contra nullus timor.

terea eo revocemus, unde declinavit oratio, atque ad ceteros criticos pulsus expendendos pergamus.

A R T. V.

De pulsu stomachali, seu gastrico critico.

§. 134. Pulsum criticos vomitus nunciantem, sin, quem emeticorum actionem comitatur, intelligere velis, tetigimus nunquam: arteriam contractam, ac tensam, eminentiam pyramidalem (§. 56) quasi rotundatam, atque accedente quadam pulsationum inaequalitate motum tremulum, et convulsivum offerre, tradunt sphygmici: cum irritatione vix non semper conjunctus, raro criticus dici potest hic pulsus, praesertim quod crisis ista, ut optime adnotat BORDEVIVS (240), a motu praeternaturali, hoc est antiperistaltico, ortum habeat; hinc vomitu sine diarrhoea morbos solutos haudquaquam observasse, ingenuus SOLANUS tradit.

§. 135. Vomitus proxime instare, praeter haud interruptam descriptae pulsus modificationis expressionem, monent capitis dolor, ac vertigo, oris ventriculi morsus, os amarum,

(240) Vide ejusdem op. cit. tom. I pag. 79.

labii inferioris tremor, nausea, etc., cuncta signa, quae emeticorum actionem declarare quoque consuescunt: ob harum autem nunc temporis frequentem usum raro crisis ista paratur, citoque gastricus excutitur fomes. Vomitus a nimia repletione sponte excitos, tum, ut jam (§. antec.) innuimus, quos emetica provocant, praecedit, comitatur hic pulsus: cum intestinali copulatur in cholera-morbo, nec deest in chronicis quibuscumque vomitibus, at irritatus omnibus hisce sub adjunctis est. Quidquid sit, ejus notio summa haud caret in praxi utilitate.

A R T. VI.

De pulsu hepatico critico.

§. 136. A pulsu inciduo cum notabili arteriae tensione icterum criticum celeberr. SOLANUS praedixit (241): clar. BORDEVIUS autem in pulsu critico hepatis magnam concentrationem, et duarum, triumve pulsationum aliis perfecte aequalibus succedentium inaequalitatem invenit (242). Quum in salutari, ubi contingat, ictero hepar non solum, verum etiam cutaneum

(241) Vide op. cit. parte I pag. 27.

(242) Vide op. cit. tom. I pag. 112 et seq.

afficiatur systema, hinc ab Hispano allatus pulsus ex hepatico (§. 59), et inferius dicendo cutaneo conflari videtur; qui vero a Gallo auctore describitur, quod potius ad criticos in hepate factos motus, quam ad icterum referri debeat, atque hinc excretus humor per intestina descendat, a mox explanando intestinali aegre sejungas, sin forte quia, de quo loquitur, in dextro emineat carpo. Icterum nos pluries vidimus, at symptomaticum semper, et vel a topico hepatis vitio fotum, vel febrium periodicarum soboles; nequaquam raram hanc crisin datum fuit exquisitam perspicere.

ART. VII.

De pulsu intestinali critico.

§. 37. Praelongus membranoso-muscularis tubus a pyloro ad anum usque protensus intestina ceteras forsitan dignitate partes excellunt; in iis enim perficitur digestio; in iis quidquid alibilis suscepta alimenta continent, hiantia inhalantium oscula absorbent, ut in thoracicum ductum vehant; ab iis inutile quodvis e corpore eliminatur: eorum demum cum aliis partibus extensissimus consensus est, ita ut non ultima haec sit ad morbos solvendo statuta

via. Porro sive quod gastrica saepe ipsa prae-
gravet colluvies, sive quod ob textus continui-
tatem cum cute amicum ineant commercium,
omnium cresium frequentissima, quae per ipsa
fit, quamque mox dicendus pulsus praeit.

§. 138. Criticam adipiscitur modificationem
intestinalis pulsus (§. 65), quoties explicatus,
magisque elevatus inaequalitatem admittit; fre-
quentior utplurimum est; alias in sublime ferri
videtur, alias quamdam quasi arteriae explosio-
nem offert, quod brevi secuturam evacuationem
indicat, praesertim ubi intermittencia accedat
(243); hac enim sola prognoses suas fulciebat
SOLANUS, hac pluries futuras nos divinavimus
sedes. Haecce pulsus critici intestinalis condi-
tio, utpote cum intermissione cordis vitia co-
mitante confusa male Veteribus sonabat (vide
§. 54, et annot. 93). Non desunt tamen, qui,
uti PROSPERUS ALPINUS (244), WIERUS (245),

(243) Nullomodo intelligimus, nec observatione firmatum cre-
dimus, pulsum dicrotum criticas per alvum evacuationes,
ut clariss. BRERA (vide BURSERII versionem cit. tom. I p.
596) tradit, praecedere.

(244) « Cayri in Aegypto Dominicum Rege pharmacopolam
» quinquagenarium vidi, qui ex mala victus ratione, cum
» copiam vitiosorum humorum coacervasset, sine febris in
» tantam corporis debilitatem incidit, ut vix moveri, ac
» vel etiam loqui posset: in ipso pulsus intermittens per

HOFFMANNUS (246), RIVERIUS (247), MORGAGNIUS (248), alique eam a caussa intestin-

» plures dies fuit observatus, qui eo usque perseveraverit,
 » quoad probo medicamentis purgatus, atque vacuatus san-
 » guine vires recuperavit, quo tempore cessavit intermis-
 » sio ». Vide ejusdem op. cit. lib. IV cap. IV pag. 72.

(245) « Nobilis vir (sic apud GEORG. HORSTIUM Sen. observ.
 med. singular. lib. XI obs. 8) in febrim malignam inci-
 » dit, quae ab ipso initio variis evidentibus indicis pri-
 » marum viarum saburra, bilioso vomitu, eructationibus,
 » pulsuque inaequali, stipata erat. Sexto die alvinae foeces
 » admodum biliosae, ac foetidae prodierunt; subsequens
 » nox violentam omnium symptomatum exacerbationem at-
 » tulit, et septimo die mane pulsus ad tertiam quamlibet
 » pulsationem coepit intermittere: verum non obstante tam
 » universaliter per Scriptores Medicos lethalis pronunciati
 » symptomatis adparitione, ex prospero omnium reliquo-
 » rum signorum statu, aegri sanationem WIERUS praesa-
 » giit; ipsumque insigniter circa stomachum laborare, et
 » frequenter nauseare expertus, praescripsit, postero, octavo
 » scilicet die, sumendum purgans, quod uberrime opera-
 » batur, aegrumque integre allevabat: nono die evanuit
 » intermissio, aegerque malo suo liberatus mansit ».

(246) Vide ejusdem op., et tom. cit. pag. 158 §. XXIV.

(247) Vide annotat. nostram 115 ad §. 65.

(248) « Nunc quando mentio facta est de pulsuum intermis-
 » sione, quae vel magis quam eorum exilitas, aut debili-
 » tas ad asphyxiam accedit, non sunt hic sine examine
 » hujus vitii caussae praetermittendae, quo tantopere plu-
 » rimi terrentur Medici, saepe merito, nec raro tamen
 » praeter rationem, veluti quum in ventriculo, aut inte-

haerente profluere posse, observaverint. Monet insuper BORDEVIVS certiore fore prognosim, si praeter istam pulsus inaequales, probeque evoluti sint, et coctio praecesserit; nam infantibus, et hystericis ob convulsiones familiarem extra crisim esse, perhibet.

§. 139. Eo certius sequentur alvinae evacuationes, si ructus, flatus, strepitus, et inflatio ventris adfuerint, si reliquarum evacuationum signa defuerint, dolor vero lumborum, atque urinae suppressio tenuerit, praesertim si toto morbi decursu alvus facile libera mansit. Talis bene ominabitur pulsus in cunctis gastricis morbis, uti febre meningo-gastrica, enteritide, colicis doloribus, diarrhoea, dysenteria, ascite etc. ad sui finem vergentibus, imprimis, si dejectiones cum levamine fiant, ut HIPPOCRATES monuerat: « In perturbationibus ventris » (sic ait), et vomitibus spontaneis, si qualia » oportet purgari, purgentur, confert, et leviter ferunt; sin minus, contra » (249). Repetenda demum quae alibi (§§. 69, et 96) ediximus, prudentis Medici esse, instantibus pro-

» stinis subest caussa, quae aut per se evanescere, aut facile a Medico tolli possit.... Sic memini etc. ». Vid. ejusdem op. cit. epist. XXIV art. 20 pag. 218.

(249) Vide ejusd. aph. 2 sect. I.

ximae crisis signis, ubi torpeant naturae motus, lenibus eccoproticis ipsam adjuvare (250).

ART. VIII.

De pulsu urinae, sive renali critico.

§. 140. Utile procul dubio foret, quam ex urinarum inspectione deducimus, prognosim (251). Sphygmica corroborare, vel quod melius, talem, quum instat, noscere crisim: at praeterquam raro hacce sola solvitur morbus, inexacta hactenus data ejus pulsus descriptio est. Ob nostrae in hanc rem experientiae defectum, quae auctores tradunt, adducam. Si SOLANO credimus, arteriae mollities cum intermittentia intestinorum, et vesicae fluxum indicat; postremum hunc a primo sejunctum nunquam vidisse, testatur (252). Clar. BORDEVIVUS vero,

(250) Fusius in hanc rem, ubi de purgantium in morbis administratione e pulsu dirigenda sermo erit.

(251) Solum urinarum criterium plurimis ansam praebere erroribus posse, celebriores testantur Clinici, eorumque effata probe collecta reperies in dissertatione inaugurali, quam anno 1809 in Taurinensi Academia tuebatur Augustinus Vincentius Giriodi. Quamobrem cum FORESTO concludendum est:

Urinae fraudes aperit discretio pulsus.

(252) Pulsus critici urinae exemplum a PROSPERO ALPINO col-

qui tres hujus census observationes affert, pulsum urinas praenunciantem regularitatem intestinali majorem, pulsationes successive decrecentes, ut quasi evanescant, redeuntibus posthinc aliis aequalibus leviter subsilientibus habere, ait: rythmum inferius dicendo cutaneo inversum servare videtur.

§. 141. Quotsi hypochondrii gravitas, lumborum dolores vagi, et circa vesicam inflationis sensus, levis urinae ardor, in pudendorum extremis pruritus, ac frequens micturitio cum cutis siccitate accedant, et morbus ad coctionem jamjam perventus; tunc probabiliori inni-

ligitur, cujus ea verba: « Bassani juvenem annos natam
» supraviginti, pleuriticam abhinc multos annos apud Hen-
» METEM FURCATURAM Jurisconsultum clarissimum vidi, in
» qua usque ad diem quintam pulsus ita intermittebat, ut
» prima die singulis septem, aut decem pulsibus intermit-
» teret spatio unius pulsationis, et secunda singulis sex, aut
» quatuor, et tertia singulis tribus, et quarta (qua die
» morituram quisque merito judicasset) quum delira pror-
» sus esset, nihil expueret, difficillima respiratio: inquie-
» tissima, et pulsus singulis pulsatis duabus pulsationibus
» cum ita intermiserit, ut immobilis multo intervallo ar-
» teria maneret, pulsusque subsequentes languidi, exilesque
» essent: nihilominus praeter omnium spem, simul cum
» urina multa materia crassa pituitosa excreta, nulla alia
» observata evacuatione, aut judicio facto, convaluit ».
Vide ejusd. op., et loc. cit.

teris ad hanc prognosim argumento. Optima autem crisis ista censenda in febribus quibuscumque, ne periodicis quidem exceptis, in pectoris (253), aliorumque viscerum phlogosi, in cunctis sic dictis serosis retentionibus etc., quin immo diureticorum usu quandoque favenda est.

ART. IX.

De pulsu haemorrhoidali critico.

§. 142. Portarum venam, cujus in abdominalia viscera potens est imperium, haemorrhoidales per venas ab intestinis refluxum cruorem adire, atque ab hujus retardato motu illas in recto intestino conspiciendas, haemorrhoidum nomine cognitae varices conflare, haud iuficiandum: non semper autem inutiles sunt morborum isti tumores, dummodo apto tempore rumpan-
tur (254); valent namque sive in abdomine,

(253) Peripneumoniam copioso urinarum fluxu judicatam refert celeberr. J. P. FRANKIUS (interpret. clin. cit. pag. 73 et seq.): in ejus vero historia nulla pulsus critici fit mentio.

(254) « Nulla sane est ratio, cur haec sanguinis per anum
» excretio, in viro lautius nutrito, ac florido, non eadem,
» quae menstrua mulieri evacuatio, commoda praestet; et
» siquidem juveni sanguine turgenti ejusdem ex nare pro-
» fluvium confert; non plus periculi in sanguinis per gut-
» tur inferius itinere quaerendum est ». Ita J. P. FRANKIUS epitome cit. §. 624, ubi de haemorrhoidibus.

sive in superioribus cavis conclusorum viscerum aegritudines levare, tollere, ita ut jure, meritoque inter criticos hic accenseatur fluxus: ejusdem signa e pulsu depromta mox dicenda.

§. 143. Pulsus haemorrhoidalis criticus characteres diagnostico (§. 71) assignatos, ita longe evolutos habet, ut globuli sub indice commodius percipiantur, et ad nasalis altitudinem quodammodo accedat, quocum confundi posse cuncti consentiunt sphygmiaci, nisi inaequalitati pulsibus inferioribus communi attendas. Praeter dicrotismum (255) formicationem, seu tremulum quemdam motum (*tremblement*) (princeps ejus ab uterino discrimen) in pulsationibus hunc admittere, asserit ill. BDRDEVIUS. Consensus, quem hepaticum systema cum naribus servat, leges eo quoque noscunt haemorrhoidales venae, ut cum epistaxi haemorrhoides alternare mox laudatus observaverit Auctor (256).

§. 144. Prodroma, ac comitantia hunc fluxum signa sunt lumborum dolor, ani pruritus, calor, tenesmus, pulsatio, et constrictio, faci-

(255) Dicrotismus praecipuum constituit characterem, quo cunctae haemorrhagiae criticae ab acriticis distinguantur, ut ex earum pulsum descriptione patet: huic autem febris, seu citatior cordis, vasorumque motus ad crises absolvendas semper accedit (vid. §. 121).

(256) Vide ejusd. op. cit. tom. I, obs. CXI, CXII etc.

les, dum foeces ponuntur, sanguinis guttulae, etc. Epistaxis, vel aliarum haemorrhagiarum suppressioni, capitis, hepatis, lienis, intestinorum, uteri etc. morbis opitulatur hujusmodi crisis, atque ex eo, ne haec, dum instat, perturbetur, cavendum, quod ab ipsa incaute sufflaminata graviores alias haemorrhagias, cerebri (257), faucium, pulmonum, ventriculi, hepatis, intestinorum, renum etc. phlogoses, ischuriam, vertigines, cephalaeam, asthma etc. exoriri posse commoneat J. P. FRANKIUS (258).

A R T. X.

De pulsu uterino critico.

§. 145. En ad eam crisin exarandam pervenimus, quae soli sequiori sexui auxiliatur. Quomodo se habeat pulsus in sano, vel morbo uteri statu, sat fuse (cap. V art. XI) exposuimus: num ex eodem fonte salutaria ejus in proprias, aliorumve viscerum aegritudines solvendas officia fas quoque sit haurire, largiendum restat. Pulsus porro, qui cruoris e pudendis profluvium praecedat, vel sectatur,

(257) Vide obs. supra cit. CXII celeberr. BORDEVIL.

(258) Vide op. et loc. cit.

pulsu (§. 74) descripto admodum est affinis ; atqui totius corporis, ac inprimis cordis conatus in quacumque activa crisi apparent (vide §§. 119, 120, et 121), major idcirco in uterino critico pulsu (raro apyrectica) vehementia, et dirotismus emineant, necesse fluit, ea tamen ratione, ut fluxus vicinia a reduplicationum frequentia, prodituri liquidi quantitas e posterioris pulsationis impetu (§. 121 n. 1, et 2) sint metiendae. Praesentem demum metrorrhagiam protractam iri mox dicti signi vigor, ejus autem languor cessaturam perhibet.

§. 146. Metrorrhagiae species plurimae ; alia enim ab uteri laesione (gravidarum, parturientium) : alia ab internis caussis morbum per se ipsa constituens, vix non semper hypersthenica, nisi inveterata in hyposthenicam vergat (259) :

(259) Obs. LIII. Quadragenaria parum firmae compagis mulier, sat feliciter tamen (junio mense 1820) enixa, metrorrhagia a partu jamdiu laboraverat, quum, abnormi facta, me accivit : lassitudo, gravitas, virium prostratio, dorsi, lumborum dolores, febricula cum pulsu uterino explicato, alvus liquida, syncopes immodicos profluvii recursus comitantes, etc. en symptomata. Atonicus ex signis videbatur morbus ; hinc ad adstringentia incitantia, opio haud omisso, confugimus ; augebatur periculum : attentius explorato pulsu sanguinis sesquilibram e manu educi curavimus, a qua non secus, ac a sero lactis aluminoso fluxus cohibitus est. Ex hac historia erui posse, credimus, me-

alia aliorum morborum soboles: alia demum critica, de qua modo sumus locuti. Cunctos hosce fluxus pulsus uterinus (§. 74) explicatior, criticum dicrotus discriminat. Nec reticendum, iisdem propemodum insigniri notis, ita summo tradente J. P. FRANKIO (260), quod primum cruoris in puella apparet e genitalibus stillicidium: comitantia pathemata systematis totius in eo statuendo labores late patefaciunt.

§. 147. Quam e pulsu de proxima per uterum crisi elicimus prognosim, firmant gravitas totius corporis, dorsi, lumborum ad pelvim continuati dolores, hypochondrii tensio, anxietas, cordis palpitatio (261), horripilationes etc., nec-

trorrhagiam saepius, quam a Medicorum vulgo censetur, activam, hoc est hypersthenicam servari, et raro in oppositam diathesim transire. Nec ab hisce deflectebat principiis eximii olim praeceptoris mei GARDINII praxis; nam mulieris copioso ad syncopem usque uteri profluvio ex abortu laborantis curationem sero lactis aluminoso, et refrigeranti diaeta expertissimum hunc Virum feliciter instituisse, memini.

(260) Vide epitom. cit. tom. VII §. 641 pag. 393. Hic tamen cum cl. Monspeliensi Medico LORDATIO (confer ejusdem *Traité des hémorrhagies* pag. 148 et seq.) notandum venit, alias praeviis sine turbis, et facile, alias magno sub conamine, nec absque gravibus aerumnis sua uterus concedere tributa; quo fit, ut in ipso menstruorum pulsu maxima saepe discrimina adnotent sphygmici.

(261) Prodromum hoc symptoma a pluries laudato J. P. FRAN-

non aliarum crisiū, provento jam morbo, defectus. E quibus omnibus salutare naturae nixus optime cognoscens Clinicus, a remediis (si forte topicos fatus, vel pediluvia excipias) cane pejus, et angue declinabit, ne in multiplices aerumnas, quas retropulsus, et saepe nobiliora deligens loca nocuus jam factus humor gignere consuescit (§. 74), aegrotam inique pessundet.

§. 148. Febrim angiothenicam (262), cephalaeam, pleuritidem, pneumoniam, enteritidem prae ceteris ab utero consensualem (263), me-

xio (op. et loc. cit. pag. 303) animadversum, cor maximam in haemorrhagiis gignendis partem habere, necnon nostrae circa pulsum dicrotum theoriae (§. 120) veritatem patefacit. Neque longe nos errare credimus, ubi levem angiotitidem cunctas haemorrhagias praecedere debere, dubitamus.

(262) Praeter jam allatam (vide obs. XLV) historiam, aliam hic habes.

Obs. LIV. Synocha decumbebat acuta (mense aprili 1818), quam dolor capitis praeceteris gravabat, quinque lustris valida mulier; aptis accitis subsidiis morbi vis fracta, non sublata, quousque quinta finiente die uterinum, pulsu nunciante, profluvium proximam promittebat morbi solutionem: soli naturae curationem lacti commisimus, quae per se ipsa suffecit: cito convaluit aegrot.

(263) Non semel vidimus colicas uterinas sic dictas (vid. §§. 123, et 124) expectato comparente fluxu illico supersedere.

tritidem (264), arthritidem (265), ac cunctos generatim hypersthenicos morbos mirifice minuit, vel solvit metrorrhagia critica, ut plura ex auctoribus facile depromenda exempla testantur. Quodsi crism istam sanguineam dicrotus praecedat pulsus, longe aequiori jure maturam foetus extrusionem proxime futuram

(264) Obs. LV. Delicatula sanguinei temperamenti domina, vigesimum nonum annum agens, postremo sub puerperio, tribus abhinc mensibus passo metritide laboraverat, venesectionibus, aliisque deprimentibus remediis suspensa, haud tamen radicitus victa. Medio sane vergente aprili 1814 novi ad hypogastrium dolores insurgunt, augentur, synocha febris simul adorta. Septies cruor eductus: cuncta sensim moderantur symptomata, non evanescent: undecima morbi die pulsus uterinus dicrotus per longa intervalla percipitur; frequentior decimaquarta, et posthinc decimasexta, ita ut criticam metrorrhagiam intra nichthemorum fidenter praedixerim; quod, autem posterior ictus micaret fortior, praetermodum abundantem autumo. Eadem, qua ipsa praenoveram, hora sanguis genitalia inundat tantus, ut alumine, tum et opiatifuerit compescendus. Critica tamen extitit evacuatio, nam brevi reconvalescebat aegrotata.

(265) Obs. LVI. Quadrilustri, firmaeque virgini (februario 1821) a suscepto frigore menstruum suspenditur jam inchoatum tributum; dolent tunc artus, febrisque supervenit acuta cum pulsu tenso, cutaneo; hinc missus sanguis, diaphnoica exhibita: inducias movet arthritidis; tandem pulsu uterino critico micante redeunt catamaenia, diraque affectio silet.

notare debet; re quidem vera in praegnantibus plurimis pridie, aut biduo ante, ceteris quamvis deficientibus prodromis signis, e solo pulsus dicrotismo, vel potius ex cordalis pulsus cum uterino junctione (ut olim Parisiensem obstertricem fecisse, enarrat celeberr. MICHELIUS) horam ipsam, qua pusio exiturus est, divinare potuimus. Praeter quam autem in graviditate ab ipsismet primordiis (§. 77), vel proximo partu e pulsu praenoscendis fere nunquam decipimur, an mas, an faemina sit nascitura (non secus ac mox laudato Auctori) saepenumero mihi contigit nunciare. En criterium: pulsus uterinus validius micans in dextro carpo marem, in sinistro faeminam indicabit: deficiunt circa gemellos observata. Sint haec de uterino pulsu satis.

A R T. XI.

De pulsu cutaneo, seu sudoris critico.

§. 149. Si exhalantia cutis vascula a proprio munere deflectentia iniquum morborum agmen ingenerare Pathologi docent, ad normam revocata potius quoque sunt, nocuas, necnon heterogeneas particulas, vel excedentes humores e corpore eliminare; quo fit, ut sat crebro per

huiusmodi textum occurrat crisis (266). Ipsi medicinae Proceres sudoris critici pulsum noverant, eumque undosum, ac mollem appellabant; istum posthinc celeberr. SOLANUS *inciduum* dixit. At pro utrisque rationem stare ex sequentibus apparebit; quamvis enim inciduum exquisitè criticum teneamus, pluries tamen undosum pulsum salutarem sudorem praeivisse, nobis constitit. En ergo utriusque descriptio.

§. 150. Undosus eosdem habet characteres, quos cutaneo diagnostico (§. 84) tribuimus; sin illo explicatior, plenus, mollisque est, quid laxi instar sacculi aneurysmatici offert, et omni caret irritatione. Inciduus vero describitur « pulsus inaequalis, ex una, duabus, tribus, quatuorve successivis pulsationibus tam altitudine, quam vigore super alias diastoles gradatim insurgentibus compositus » (267). Cur autem Hispanis, tradente SOLANO, inciduus pulsus familiarior fuisset, ab expectanti methodo dedu-

(266) III. BORDEVIOUS censet (op. cit. tom. I pag. 147) sudores perfecte criticos raro dari; in contrariam sententiam diurna nos trahit experientia. An a majori aegrorum nostrorum cutis laxitate (ann. 40)? An a morborum causis exhalantium functiones praesertim turbantibus? An ab activiore nunc admissa medendi methodo, nam expectans haemorrhagiis potius favet?

(267) Vide SOLANI op. cit. pag. 5.

cendum credimus; cuique enim morborum a tanto viro allatas historias perpendenti, eum in secunda vena admodum limitatum fuisse, et praeter id vix aliud fecisse, patebit, adeout minus forsitan, quam par esset, fracta morborum vi, cordis, et vasorum nixus maiores, gravioribusque stipati turbis, ad criticum sudorem expellendum necessarii essent, quam qui apud nos, quibus diaphoretica plurima cognita sunt, iisque ad crisin sollicitandam apto tempore uti consuescimus.

§. 151. Salutarem hanc crisin praeter dictos in pulsu characteres praecedunt, vel proxime futuram arguunt cutis calor, quem nonnunquam perfrigerationes antecedunt, pruritus, formicatio, quaedam vaporosa humiditas, ac mollities, facies rosea, leve delirium, musculorum spasmi (vulgo *gramf*), lotii imminutio, vel suppressio, etc. Expectanda vero est morbo jam provento, et plerumque diebus judicatoriis: nec conticendum, exeuntem humorem ingrate olere, et symptomata, prout is effluit, mitescere.

§. 152. Per cutanea vascula totidem, et heu nimium multiplicata contagia exhalant (268):

(268) Ex observationibus XXXVI, et XXXVII futuram exanthematum eruptionem e pulsu praenunciari posse, pa-

ab aucta istorum actione periodice (§. 129),

tuit. Num pulsus cutaneus criticus salutarem contagii per cutim expulsionem portendat, quae sequuntur commonstrabunt.

Obs. LVII. Tredecim annorum puer post diaetae errores, perfrigerationem, et animi pathema (ob amici mortem) die 15 julii 1820 febris corripitur, quam cephalaea, et signa gastrica comitabant; pulsus stomachalis irritationis, dolores musculorum vagi, et alvus clausa. Die sequenti mane, emeticum exhibuimus, a quo vomuit. Die 17, ecopropticum; vespere autem hujusce diei febris admodum exacerbata, pulsus ex stomachali cutaneus erat, et praeter dolores, vaniloquia, anxietas adsunt, cutis mollis. Ex hisce proximam eruebam exanthematis eruptionem, quam praepedire fomes gastricus videbatur: tartarum hinc stibiatum die 18 mane epicratice sumendum praescribo, qui vomitus primo revocavit, in cutim dein actionem suam direxit: optime quidem, nam pulsu cutaneo nunciante vespertinis horis comparent miliares. Die 19. Sudor, miliares confertissimae, cetera mitia. Vespere. Cephalaea, et febris acuta: pulsus irritationis ex cutaneo-capitalis: vaniloquia, sitis etc.: miliares parum conspicuae: de contagii ad cerebri membranas translatione, et inde phlogisticis enatis primordiis vix dubium: hirudines temporibus, vesicans nucae, et pediluvia tepida in usum deducta: tartarum emeticum in infuso diapnoico cochleatim. 20 mane. Cuncta symptomata imminuta: nocte dormiit: pulsus cutaneus, undosus, mollisque factus: sudor abundans: miliares universam exasperant cutim: alvus modice aperta. Eodem pulsu, et sudore vigentibus, sensim diffuso contagio, miliares pustulae exsiccabantur, et nulla accedente turba intra paucos dies febre liber evasit. Cutis desquamata est.

et ex continuis plures febres (269), arthritides,

Obs. LVIII. Septennis puerulus die 19 julii 1820 morosus factus febris, horis vespertinis, torquetur: signa gastrica eminebant; pulsus erat stomachalis: lene emeticum, 20 mane Apyrexia. Vespere Febris cum paucio frigore rediit; ad periodicas spectare videbatur: at die 22 continuitatem adepta est; pulsus irritationis cutaneus erat: dolores musculares vagi: lassitudo. De futuro exanthemate diagnosis, ejusque eruptionem expectans nil praeter lenia ecoprotica, antimonialibus commixta exhibeo: exhibui, quousque die 26 vespere previa anxietate cum sudore miliares conspicuae fiunt: sequenti die mitescebant cuncta, non ita vespere, quo pulsus magis irritatus, cutis sicca, soporque accedebant: hirudines temporibus admotae cruoris magnam copiam elicuerunt; utilis quidem depletio, ipsa namque facta, sudor, et miliares redierunt: haustum salinum intus sumebat. 28 vespere. Meteorismus cum alvo liquida superadditus: pulsus cutaneus hinc inde intestinalis evasit: nos tamen principi morbo animum vertentes in iisdem indicatis, si clysteres, fatusque abdomini tepidos excipias, porreximus: nec fefellit exitus. Undecima morbi die, pulsus tandem mollis, et undosus, atque cutis uda contagio expellendo paria fuerunt; pustulae sensim exsiccatae, abdomen detumuit, digerentia viscera ad normam redacta sunt. Convalescentia ad paucos dies protracta.

Obs. LIX. Sat bene valentem nutricem ad sericum nendum in humidiusculam regionem profectam perfrigerationes, dein febris, finiente junio 1820, prehenderunt: sanguis missus, die autem morbi nona domum transvecta (3 julii vespere) haec obtulit: cephalaea, febris intensa, calor cutis urens, pulsus irritationis ex capitali, et stoma-

rheumatismi, innumera uno verbo morborum

chali anomalus, tensus: sitis, os amarum, surditas, alvus clausa: de diathesi irritativa diagnosis; ad cephalaeam levandam sanguinem e pede trahunt ad uncias octo: decoctum refrigerans. 9 mane. Emeto-catharticum, quod sive vomitus, sive dejectiones movit. Vespere. Colli constrictio, anxietas, dolor capitis gravativus: pulsus ad cutaneum accedens: peticulas erupturas nuntiavimus; infusum chamaemeli. 10 mane. Melius: pulsus cutaneus: peticulae discretae; aqua imperialis cum tartaro stibiato. Vespere. Lumbricum ore ejecit; febris parum aucta. 11 mane. Pulsus intestinalis, dolores ventris: purgans ex jalappa, et mercurio dulci.

Status iste irritationis usque ad decimam tertiam morbi diem: tunc cutis mollis primum, sequenti die, sudore madida fuit cum pulsu cutaneo, undoso, quibus perstantibus peticulae evanuerunt: salus cito restituta.

Ex tribus hisce historiis colligas:

1.º Contagiorum sive *invasionis*, sive *eruptionis*, sive *incrementi* stadia pulsum irritationis semper, plerumque cutaneum comitare; 2.º materiei contagiosae *concoctionem*, atque *expulsionem* proximam esse, quoties pulsus in mollem, et undosum mutatur; 3.º in morbis exanthematicis generatim, ubi contagium jam altas figit radices, naturae motus solummodo adjuvandos, non turbandos, et si qua symptomata urgent, vel minantur, iis apte succurrendum esse.

(269) Obs. LX circa pulsum inciduum. Villica sexagenaria anus sanguinei, ut ajunt, temperamenti, aprico, ventisque pervio loco degens primis aprilis 1810 diebus synocha correpta est: pulsus erat capitalis, et, bis misso sanguine, intestinalis. Purgantia repetite exhibita; febris tamen per-

hypersthenicorum soboles solutionem expectant, obtinent; acuti pulmonum, pleurae, vel adjacentium partium morbi per hanc viam proficuum mutuantur opem, ut haud raro, ipsomet adnotante BORDEVIO, et annuente experientia, cutaneus pulsus cum pectorali critico amicum ineat connubium (270), vel sese invicem succedant: in gastricis demum, seu biliosis affectibus, postquam noxia per alvum expulsa fuerunt, cutim madidam fieri, bonum.

§. 153. Sive petechiale, sive miliare, sive aliud quodcumque contagium, ubi a cute recedens ad pectoris, cerebri, etc. membranas

gebat: nono morbi die pulsus inciduus, at longe distans levi sudore noctu est subsecutus, a quo levabatur: remediis cunctis omissis, crisim a cute expectabamus; die undecima morbi, hora decima matutina, anxietas summa, et mortis timor: cito me accersebant parentes: pulsus fere continuo inciduus erat; sudorem proximum autumo; vix bihorio emenso sudor universus, eoque abundans profluit, ut sequenti die apyrectica convalescentiam attigerit aegrotamagna cum parentum admiratione.

(270) « Cum sputis quidem (ita J. P. FRANKIUS epit. cit. tom. II §. 193 p. 162) peripneumoniae non paucae solvi observantur: sed majorem certe aegrotantium numerum sine conspicua ex pulmonibus evacuatione, ac per *solos sudores* cum urina purulentum, et album sedimentum habente judicatum esse novimus ». Cujus asserti veritatem et alibi (§. 116) posuimus, et quis ad aegrorum lectulos assiduus saepe comprobata videbit.

transferatur (271), locales harum aegre debellandas phlogoses inducere, paucis ante annis celeberr. TOMMASINIUS, alique cadaverum ex-tispiciis, in peticulari praesertim typho, demonstrarunt; nec aliter explicari queunt delirium (vide obs. LVII), et sopor (obs. LVIII) in aegrotis nostris observata, quaeque topicae sanguinis detractiones mirifice abstulerunt: ex quibus omnibus, aliisque oculato Clinico sat notis, quanti intersit sudorem criticum prorupturum e pulsu praenoscere, ejus, necnon contagiosae exanthematicae materiae (§. praeced.) expulsionem obtemperare, eamque leniter adjuvare, longe, lateque aperitur.

§. 154. Ad sudorem autem jam erumpentem, quod spectat, veneranda sunt, quibus sermonem concludimus, summi Coi effata, scribentis: « sudores optimi sunt in omnibus acutis morbis, » qui in diebus judicatoriis fiunt, et ad febrem » perfecte submovent. Boni vero sunt, qui per » totum corpus fientes, hominem facilius ferre » morbum faciunt. Qui vero tale quid non effecerint, incommodi sunt. Pessimi autem sunt » frigidi, et tantum circa caput, et faciem fientes, et circa cervicem. Hi enim cum acuta

(271) Vide BURSERII op. cit. tom. IV §. CCCCXVI pag. 203 et seq., ubi BARAILONI observationes circa pulsus mutationes in morbo miliari tradit.

» quidem febre mortem praesignificant : cum mi-
» tiore vero longitudinem morbi » (272).

A R T. XII.

De prognosticorum pulsuum connubio, et eorum cum diagnosticis complicatione.

§. 155. Non secus ac diagnosticos pulsus societatem inter se inire (cap. V art. XIII) docuimus , quos hactenus descripsimus , prognosticos simul offendere , et coire posse , nemo inficias ibit ; etenim , si plura organa uno eodemque tempore afficiuntur , condolent , multiplices esse queunt naturae conatus ad morbificas causas propugnandas , sive , ut aliis verbis utar , quoties pleraeque functiones perturbatae fuerunt , singularum ad sui normam adductio (§. 97), ac instauratio per apparentes crises nuntietur , necesse. At haud leves ambages hujusmodi compositiones , necnon mox dicendas complicationes adducere , ipse expertissimus testabatur BORDEVIVUS (273), ut sum-

(272) Vide HIPPOCRATIS praenotionum op. cit. pag. 534.

(273) *En un mot (ita clar. iste Auctor op. cit. tom. I pag. 182) on verra des exemples , dans lesquels il serait raisonnable de penser que la nature flotte dans une incertitude singulière , en faisant des efforts redoublés pour*

mam in hac re dignoscenda attentionem, et perspicuitatem opportunas esse, censeat.

§. 156. Hanc pulsum compositionem in crisis vix non semper adesse, nos inprimis probavimus, tum cum dicroti pulsus theoriam exponentes, hanc modificationem a cordalis cum hoc, illove pulsu connubio conflatam iri (§. 120) declaravimus. Crescit compositio, prout binae, aut plures instant evacuationes, atque ex. gr. epistaxis cum haemorrhoidibus (§. 143), vel cum metrorrhagia (obs. XLV), anacatharsis cum sudore (§§. 116, et 152) etc. copulantur. Eam autem crisin praevalere observarunt sphymnici, cujus signa magis eminent, permanentque in pulsu; alias quippe unus alteri substituitur; alias primo secundus, vel tertius supervenit, ut binae, tresve crises indidentur: alias demum, quod optimum, unus praedominatur. Quodsi critici pulsus provento

emporter les embarras, qui se trouvent dans les différens organes: tantôt elle semble vouloir déterminer la crise par plusieurs organes à-la-fois, tantôt elle en abandonne un pour s'attacher à un autre, qu'elle quitte ensuite pour revenir au premier, qu'elle a entrepris de débarrasser.

Telle est en général la nature, la marche, la bizarrerie des phénomènes des maladies graves, difficiles à conduire à une fin heureuse, et qui ne sont que trop propres à faire échouer les méthodes de traitement, qui paraissent les mieux justifiées.

jam morbo tam saepe alternant, quin ulla salutaris appareat evacuatio, merito suspicionem injiciunt haud faustam.

§. 157. Ad modo dictos copulatos, vel alternantes pulsus probe discriminandos quod spectat, vix aliam methodum, quam, ubi de diagnosticis (§. 86) sermo fuit, suadeam: posita scilicet generali pulsum in superioribus, et inferioribus partitione (§. 37), prognostici eo diagnosticis explicatiores sunt, quo ad excretorios, seu ad crisin (§. 100) accedunt; hinc organicos characteres cum diagnosticis communes habent, atque in peculiari spatii pulsantis situ singuli sunt quaerendi.

§. 158. Normaliter quotiescumque morbi decurrunt, vel per lysin (§. 96) solvuntur, vel exoptatae perficiuntur crises (§. 97). Haud tamen semper tam felix eventus; nam sive nimia subjectorum sensibilitas, ut in hystericis, hypochondriacis etc.: sive mala constitutio, vel congenita praedispositio, ut in rachiticis, scrophulosis, scorbuticis, cachecticis etc.: sive chronica viscus aliquod plectens affectio, ut in chloroticis, phthisicis, asthmaticis etc., ubi cum acuto morbo complicantur, dum periculum augent (274), diutinam in arterioso systemate ir-

(274) » Nam in morbis, quum alter alteri succedit, plerumque occidit. Vide HIPPOCR. op. cit. lib. de affectionibus

ritationem sustentant, ut pulsus, etiam declinante, et ad coctionem vergente morbo, complicatus maneat (275): nempe irritationis cum coctionis pulsu tangatur. Haec autem complicatio perniciosior erit censenda, prout longius viguerit irritatio, quemadmodum in quibusdam mali moris febribus, hectica, chronicis suppurationibus etc. contingere adnotant FOUQUETUS (276), BORDEVIVUS (277), aliique; minus contra verendus hic pulsus, si leviter tantum pictus, tandem excretorio locum cedat.

§. 159. Alias rite exactis morbi acuti periodis, praegressam coctionem excretorius sequitur pulsus; at inconsuetas quaerit vias excernendus humor, ita ut hac, vel illac deponatur, saepeque occulti conflentur abscessus, qui novam in pulsu irritationem excitare, ac sustinere sunt potis. Hisce sub adjunctis pulsus excretorius cum irritationis pulsu complicatur,

pag. 250, et alias « Chronico acutum superveniens lethale ».

(275) Eandem distinctionem apud BURSERIUM (op. cit. de pulsibus pag. 32) invenimus: nempe, ubi bini pulsus diagnostici, vel prognostici simul offendunt, pulsus *compositus*; ubi vero pulsus diagnostici cum prognosticis connivent, *complicatus* vocatur.

(276) Vide op. cit. pag. 250, 251 et seq.

(277) Vide op. cit. tom. I cap. XXIV, XXV et XXVI.

et prognosis gravitas a loco, quo abscessus latet, auxiliante sphygmica (278) dignoscendo, desumi solet. An insuper vomica lethali evasura, an abscessus arte aperiendus, praesto sit, ut eruat, nullum pulsu tutius criterium (§. 117). Demum male quoque ominatur repentina pulsus cruditatis in criticum mutatio, quin intermedia coctionis signa praecesserint.

A R T. XIII.

De infausto morborum exitu e pulsu dijudicando.

§. 160. Quomodo vel per lysis, vel per crises fauste compleantur morbi, in antecessum demonstravimus; pulsum prognosticorum, quaecumque fuerit, tractationi antequam finem ponamus, superest, ut aliqua summam de malo omine ab iisdem trahendo, ut sumus polliciti (§. 104), adjiciamus. Id praestituri praemonendum reputamus, diffitendum haud esse sphygmica potuisse Medicos ad rectas prognoses statuendas idoneos reddere. Ad rei veritatem mon-

(278) Ad hunc finem magni faciunt Galli Medici pectoris percussionem, de qua in annot. 86 mentionem injecimus. An percussionis methodus in capitis chronicis morbis aptari et posset? In cephalaea (de qua in annot. 31 et 72) caput obtusum edere sonum quasi ossea theca fracta esset, aegra ipsa nobis saepe retulit.

strandam sat esset celeberr. BORDEVIUS, qui non semel, tradente WESCHTIO, conquerebatur, quod aegri tum cum in consilium adductus erat, tremulas manus ipsi porrigerent, quasi a severo iudice raro fallacem ex ejus ore sententiam expectassent, ni circa futura exitia haud minus veridica extitissent nondum satis laudati praeceptoris mei GARDINII effata, quae plenis buccis depraediant quicumque in omnibus felicem tanti Viri praxim sunt prosecuti. Si itaque clarissimos istos, aliosque (279) magni nominis artifices ad laudabilem in difficili hacce medicinae parte perfectionis gradum pervenire potuisse constat, cordatum neminem extitutum reputamus, quem lugeat, quae nobis reliquerunt praecepta, nunc attente nobiscum contemplari.

(279) Hos inter non ultimas tenet celeberr. Doct. ALLIONIUS, in Taurinensi Athenaeo olim Antecessor, eximiusque Flo-rae Pedemontanae auctor. Quum porro illustrem Virum in morborum e pulsu praenotionibus peritissimum se se exhibuisse, tum ejus sodales, cum plurimi ex Taurinensibus cives late testentur, nemo in dubium revocaverit saniora quam quae Doctor LAVY ejus nomini inscripta protulit, sphygmae artis praecepta eum possedissee, et optimo proinde jura tanti Viri filium contra mox dictum Doctorem patris sui nomen deturpantem conclamasse (confer epistolam, quam circa Doctoris LAVY opus dedit Instituti Regii Parisiensis socius, allatam in Repertorii medico-chirurgici jam cit. n.º 29, in qua sequentia notatu digna verba reperies; *rien de plus mal . . . rien de plus mal écrit, etc.*).

§. 161. Ex morbis alii acutissimi, alii simpliciter acuti, per decidentiam alii, alii demum chronici a Medicis appellantur; huic porro divisioni imprimis attendendum est, ut cordis motuum gradus aequa ratione metiri possimus, vehementiores enim in prioribus, mitiores successive in ceteris esse debent. Singulorum morborum incedendi modum a pulsuum organico-
rum intensitate, ac characteribus quum depro-
mendum ducamus, si ab ipsis primordiis ve-
hemens, citatus, compositus, et irritationis est
pulsus, majus quam ubi simplex, minusque ir-
ritatus, portendit periculum; ille quippe plura,
eaeque nobilia: unum, alterumve viscus tantum
male angi, hicce significat. Crescit perniciēs,
quotiescumque modo dictum, statuto tempore,
coctionis pulsus haud excipiat, et regulares,
quas (cap. VII) memoravimus, mutationes
non contingant; siquidem et diutina irritatio in-
concussam, atque adhuc saevientem causam,
et motus cordis vehementia facilem, proximam-
que vitae extinctionem supponant. Hinc cur
hisce sub adjunctis citissime, aut, ita dixerim,
extemplo gravissimi nonnulli morbi interimant,
vel paullo longius colluctata natura, fessa tan-
dem collabatur (280).

(280) *Tantôt* (ita celeberr. BICHATUS op. cit. pag. 164) *elle*
(la mort) est le résultat subit d'un grand trouble excité

§. 162. Praeter ea, quae de pulsuum complicatione (§§. 158, 159), et vehementia (§. antec.) dicta sunt, ut exacte mox inceptum pervolvamus argumentum, ad modificationes, quae cruorosi systematis, ac inprimis cordis vires fractas, proximeque deficientes ostendunt, scrutandas pergendum: sunt autem hae inaequalitas, intermittentia, parvitas, collapsus etc., ita tamen, ut ex his pleraeque a pulsuum, quibuscum copulantur, organico characterē ominosa potius deducant auspicia.

§. 163. Re quidem vera inaequalitas, epigastricos, et abdominales quoties comitat pulsus, utpote ipsis (§. 122) adnata, nullomodo mala: contra si diu superioribus, capitali nempe, gutturali, pectorali, et cordali adstipulatur, futurum plerumque exitium praesagit; nam vel quid libero cruoris circuitui directe oppositum (281), vel admodum infirmatam talium viscerum, ac praesertim cordis vim designat (282),

dans l'économie; tantôt les maladies la font succéder à la vie d'une manière lente et graduée.

(281) Magnorum vasorum aneurysmata, cordis ipsius vitia etc. in caussa saepe sunt, cur inaequaliter pulsus micet ob impedimentum circulanti cruori allatum. Vide MORGAGNI op. cit. epist. XVIII n. 4.

(282) Praeter organica vitia a nervis plures saepenumero pulsuum inaequalitates, praesertim explicatu difficiliores derivandas, mavult post SENACIUM laudatissimus MORGAGNIUS. Vide op. cit. epist. XXIII n. 17, 34, et 35.

unde vitalium functionum imbecillitatem de die in diem auctam brevi postremae excipiant horae: minus vero hanc esse verendam, haud recte habemus in infantibus, et mulieribus maxime hystericis, quibus ob sensilitatis excessum pulsus a levibus quibuscumque causis inaequales fieri solent.

§. 164. Ex iis, quae circa pulsum intermittentem alias attulimus, consequitur: 1.º illorum, quibus hujusmodi pulsus familiaris fuerat (§. 5 annot. 21), dissectionem, cordis eidem adjacentium sanguiferorum vasorum, pulmonumve morbos, vel organicas laesiones tandem reserasse (283): 2.º periculo prorsus vacare, immo salutare crises praenunciare, quae cum intestinali (§§. 122, et 138), et urinarum (§. 140) pulsu copulatur, intermissionem: 3.º magnum contra discrimen praeseferre, quotiescumque pectoralem, cordalemve (§. 54) pul-

(283) Vide SOLANI op. cit. pag. 45. Etsi cum hocce illustri Auctore, cum NIRELIO, aliisque pulsus intermittentiam systematis sanguinei vitia vix non semper supponere, teneamus, assentire tamen nequimus Doctori LAVY, qui (op. cit. tom. II pag. 62), intra quatriennium, quoties quaeque quarta, intra triennium, quoties quaeque tertia pulsatio intermittit etc., aegrum moriturum fore, statuit; noscimus quippe homines, quorum arteriae viginti abhinc annis quaeque tertio ictu intermittunt. Praeterea, ut jam alias (annot. 93) docuimus, pulsus, quocum sociatur, ratio est habenda.

sum in morbis consecatur (284): 4.º siquae demum exceptiones fieri possunt a pulsum, quibus assimilatur, natura, vel alibi (§§. 14, et 17) adductis caussis (285) repetendas esse.

§. 165. Duplici ratione cruorem singula viscera appellentem eorum vitae prospicere, motu nempe excitato, et nutritione, scite edocet clar. BICHATUS (286); quoties igitur cor-

(284) Perbellem habet clar. NIBELLIUS in hanc rem observationem, pulsus nempe ad singulas fere pulsationes intermittens, in cuius cadavere cor tota sua superficie spongiosum, et puris crassamento tectum inventum est (v. ejusd. op. cit. pag. 86 et 87 part. II). Cum ista connivent, praeter alias observatio, a summo CORVISARTIO habita in quadraginta octo annorum viro, quem pectoris, et cordis morbo affectum cel. is Auctor dijudicaverat, cuius cor solito voluminosius visum est (v. ejusd. op. cit. *sur les lésions du coeur* pag. 238): illa a MORGAGNIO enarrata, in qua cum pauca febris pulsus vehementes, multumque vibrati, praesertim sinister deprehendebatur; in cadavere vero cor maximum, venis per ejus faciem reptantibus dilatatis, et quasi varicosis detectum (vide ejusdem op. cit. epist. XVIII n. 30 pag. 148): demum observatio nostra XVIII (vide §. 52).

(285) « Quare senes, atque pueri ex hoc pulsu (intermittente) non ita pessime se habent, ut juvenes, in quibus » plane exitiosos voluit GALENUS ». Vide PROSPERI ALPINI op., et loc. cit.

(286) Vide op. cit. pag. 194 et 195. Cerebrum prae ceteris cessante sanguinis affluxu labascere, habitis supra animalia experimentis (pag. 171 et seq.), mox commendatus Auctor evicit.

dis, et arteriarum vires deficiunt, utraque silent beneficia. Praecipuum autem hujusce defectus signum e pulsu colligendum esse constat; nam sive ob fibrarum laxitatem (287), sive ob vitalitatis defectum, cor a venoso sanguine abruitur, atque impar evadit eundem in vasculis aequa copia urgere (288), unde arteriae quasi vacuae pulsum parvum, debilemque offerant. Reapse in pluribus aegrotis ob organica cordis, et vicinarum partium vitia denatis talem pulsum observaverant jam laudati MORGAGNIUS, CORVISARTIUS, alique (289); vitalitas

(287) « Quid enim potest cor majus, ubi ejus fibrae infirmae sint, nisi plus sanguinis admittere, quam valeat extrudere? Impleatur itaque necesse est, eoque magis laxetur; magis autem, magisque laxatum, minus sanguinis, minorique cum vi in arterias ejiciet, unde pulsus parvitas, ac debilitas ». Vide MORGAGNI op. cit. epist. XXIV n. 15 pag. 217.

(288) Praeterquam fibrarum cordis, et arteriarum debilitas in caussa est, cū minor sanguinis quantitas circumeat, minor quoque peragitur venosi sanguinis in arteriosum mutatio, ita ut stimuli (in hocce postremo tantum residentis) quantitas eodem tempore minuatur.

(289) Pulsum in organicis cordis affectibus parvum deprehendi dum nos admittimus, conticere nolumus (uti cuiusque ab Auctoribus allatas historias meditantī patuerit) talem fieri aegro jamjam conclamato, seu quando passivum quodammodo est hoc viscus (vide annot. 281 et 286), quod ideo alias (cap. V art. IV, et cap. VIII art. IV) statutis principiis minime obstat.

vero impellendo sanguini opportuna, si, ut in hyposthenicis morbis generatim, quos vel systematis nervei atonia (febres atonicam, adynamicam, neuroses etc.), vel actio interrupta (paralyses, apoplexias) fovant, prosternatur, pulsus parvi, debiles, et sensim sine sensu deficientes fient. Arteriae insuper debiliter quoque micant ob stimuli naturalis (cruoris nempe) inopiam, quemadmodum in haemorrhagiis hyposthenicis lethalibus, vel inedia, tabe etc. Quum modo enarratas causas agnoscit pulsus parvus, debilitatem lethalem plerumque adjungit: «Sunt ex inaequalibus (ita PROSPERUS ALPINUS) valde exitiosi formicantes, vermiculantes, intermittentes, intercurrentes, rari, et myuri; formicantes autem omnium exitiosissimi» (290). Contra, si cum parvitate duritiem praeseferat, ut in nonnullis diris inflammationibus (§. 90), frigore febrili, nervorum rigore etc., aut nihil, aut minus periculi obtinet.

§. 166. Restat, ut de illo pulsu dicamus, quem arteriae quidam collapsus notat; scilicet dum pulsationes quamdam aequalitatem, ac robur servare videntur, ex iis una sub digitis disparet, quasi arteria de repente inferius traheretur: prout vero provento, et gravi in morbo

(290) Vide ejusdem op. cit. pag. 72.

hujusmodi pulsationum vacuitas frequentior, eo citius excidium properat, ita ut ex. gr. si quoque quadragesimo ictu percipiatur, vigesima quarta, aut paullo ultra; si vigesima, duodecima etc. exacta hora pereat aeger. Hanc pulsum fraudem optime noverat ill. BORDEVIVUS, dum scribit: *Les intermittences sont presque toujours mortelles lorsqu'elles sont jointes à une foiblesse, une inégalité, une petitesse, et sur-tout à un certain vuide, qu'on ne saurait exprimer, et que la pratique seule apprend à connaître* (291). Etsi pravam hanc pulsum modificationem digiti mei nonnunquam perceperint (292), ingenue tamen fatear, cri-

(291) Vide ejusdem op. cit. tom. II. pag. 28. Pulsuum haccce vacuitas, seu collapsus ad mortem usque alias sustinetur; alias postremis vitae horis iterum regulares, etiamsi frequentes, celeres, et concitati fiunt pulsus, ut saepe adnotavimus. Hi pulsus supremi naturae ad jam labescentes vires sustinendas conatus nonne dici merentur?

(292) Praeter obs. XVIII en alia ex adversariis meis deprompta hujus census exempla.

Obs. LXI. Excurrente vere 1811 febre adeno-meningea (catarrhali) acuta decumbebat octuagenarius agricola; binis celebratis venaesectionibus, necnon bechicis exhibitis remediis lenita sunt symptomata: cocta tamen, quae prodibant, sputa non erant. Septimo morbi die matutinis horis ad eum accedebam, laeti obviam mihi parentes de optimo aegri statu renunciabant: reapse spiritus, decubitusque in-

terium istud ceteris longe difficilius esse, et nonnisi usu, ac diutina praxi adipisci; sedulo-

utroque latere commodiores, et febris remissa faustum promittebant exitum, pulsus contra pectoralis facile pressioni cedens dum erat, quaque trigesima pulsatione decidebat, arteria nempe sub digitis subito deficere videbatur, vel ad inferiora trahi. Futurum exitum, quod e pulsu didicebam, aperte depraedicare non auseram; dubia vero mea Sacerdoti, cui aeger commissus, aperire haud renui. Firmata heu! prognosis fuit; nam eodem decidente die anacatharsi suspensa, et accedente stertore, brevi jam fessae vitae finem implevit senex.

Obs. LXII. Peticula feбри nervosa distincta correptus est aestate anni 1811 quadraginta quinque annos natus agricola: aptis subsidiis feliciter ad vigesimam primam usque perductus, et quasi solutus est morbus, necnon imminens convalescentia, pediculis interim eo obsiti capilli, ut somnum ipsum turbarent: hos inconsulto mulier recisit. Altero abhinc die sopor corripuit altus, quem pulsum collapsus quoque quadragesimo ictu comitabat: de aegroto mox conclamavi; porro nychthemero vix exacto comatosus ad plures migravit. Capillorum recisio in mortis causa fuit, quam pulsum collapsus, seu vaenitas praecesserat.

Obs. LXIII. Septuagenarius rusticus (januario 1819) catarrho vexabatur acuto: pulsus pectoralis irritationis ad septimum diem protrahebatur, quo tempore in dextro carpo inferior, et posterior, quam in sinistro fuit: sensim dein debilior factus, cunctis et auctis ominosis symptomatibus, intermittentiam, seu alicujus pulsationis collapsum, duodecima morbi die, admittebat: fallax decimatertia die

que monendi sunt Clinici, ut in hujusmodi prognoses ferendas percautos sese exhibeant.

§. 167. Augetur discrimen tumcum vacuitas ista, seu collapsus plures pulsationes absumit; nam ceteris peior agonis pulsus tunc exurgit, cujus varietates presso sectabimur stylo. Praeterquam in moriente homine functiones cunctae perturbatae, organum aliquod, puta cerebrum, cor, pulmones etc., in quo morbosus fomes deleterias vires praesertim exeruerat, primum labascit, extinguitur, reliquis dein successive morientibus: qua de re hisce sub adjunctis, ut scite animadvertit BORDEVIVS (293), pulsus facile mutatur, et nunc capitalem, nunc pectoralem, nunc cordalem, nunc intestinalem etc., modificationem transitorie vestit. Excretiones quandoque et succedunt; at ob virium defectionem, quam foveant, funera accelerant; hinc pulsus inaequaliter, et per saltus assurgens, intermittens, formicans primo, a carpo

apparuit remissio, atque liberiori cum spiritu pulsationes hinc inde deficientes postremam, quae reapse nona vespertina fuit, horam praenunciarunt.

Modo exaratae sufficiant historiae, ut exercitatum, necnon attentum sphygmicum instantem necnunc tuto divinare posse, demonstremus.

(293) Vide ejusd. op., et tom. cit. pag. 27.

dein sensim sine sensu abeuns verum agonem, Atropumque foras pulsare declarat. Alias parvus, debilis, filiformis per aliquot ante mortem horas servatur; varia ratione alias complicatur ita tamen, ut praeceps experto Clinico nunciet fatum.

§. 168. Quodsi signis, quae suppetit pulsus, illa a divo Sene tam exacte delineata (294) accedant, tutior quis ad fatalem prognosim statuendam incedit. Illud idcirco generatim circa infausta praesagia cum clar. Andrea PASTA HIPPOCRATIS commentatore concludendum: « Qui »hujusmodi (hippocratica) facie perseverante »moriturus brevi est, ei pulsus in singulas ho- »ras extenuatur, deficitque, spiritus acerva- »tim, aut crebro movetur, et fere etiam ex- »trema livescunt, frigescentque. In longis au- »tem morbis, uti tabe, hydrope, similibusque

(294) « Considerare porro hoc modo convenit in morbis acu- »tis, primum quidem faciem aegroti, an similis sit his, » quae in sanis sunt, maxime vero, an ipsa sibi ipsi; ita » enim optima fuerit. Si vero maxime contraria simili fue- »rit, nasus acutus, oculi cavi, tempora collapsa, aures fri- »gidae, ac contractae, et extremitates aurium aversae, et » cutis circa frontem durae, et circumtenta, ac arida, et » color totius faciei pallidus, aut etiam niger, et lividus, » aut plumbeus ». Vide HIPPOCRAT. op. cit. pag. 533.

»aliis, vita hominis cum hippocratica facie solet
»diutius, quam in acutis protrahi» (295).

Praestantiori, quo tenue suffecit ingenium,
sermone diagnostics, prognosticosque recen-
suimus pulsus: therapeutica dogmata hocce au-
xilio fulcienda supersunt.

C A P U T IX.

DE THERAPEJA MORBORUM A PULSU DEDUCENDA.

§. 169. Ac si sedulus agricola, postquam
ulmis vites adjunxit, arvaque saevit, turgidas
uvas, opimamque expectat segetem, queis pro-
priis occurrat necessitatibus: qui sphygmiam
optime noverit Clinicus e diagnosi, et prognosi
rite statutis ad therapeutica, ubi opus, auxilia
seligenda firmiori pede incedet, et vel morbos
ab aegris in totum tollet, eorumve vehementes
obtundet impetus, vel quorum a morbis victi
sunt curationem cautus non aggreditur, quum
in confesso sit, quod medicina tales sanare non
possit (296): in quibus porro praeceptis Me-

(295) Vide HIPPOCRATIS aphorismos, atque praesagia latine
versa etc. ab Andrea PASTA etc. Bergomi 1762 pag. 242.

(296) Apposite celeberr. BORDEVIUS (op. cit. tom. II p. 57)
remedia dividit in efficacia, seu activa, quae nempe pul-

dici munera continentur. Singulorum morborum therapejam expendere, nimis longus, nostrisque humeris haud sustinendus labor; ne ergo imperfectum haereat, quod coepimus, specimen, et eodem tempore, quae tradituri sumus praecepta, sin aliter, claritate saltem excellant, praestantiora remedia, quomodo a pulsu indicentur, quasque in eum adducant mutationes, demonstrabimus; hinc de phlebotomia, et revelentibus externis primum: de internis demum tam deprimentibus, quam incitantibus remediis sermocinabimur.

§. 170. Cruorem ex arte incisa vena educendo luxuriantes irrigantis systematis vires refrænare, aut naturalis hujusce stimuli quantitatem imminuere consuescunt Medici: porro quoties pulsusensus, durus, plenus, vibrans cum febris plus minus vehementi tangitur, vix de ea cito admittenda dubium. Augetur opportunitas, si, quod plerumque occurrit, organica modificatio in pulsu percipitur, quae caput, pectus, cor, adnexaque vasa, vel aliud viscus phlogosi detineri, aut saltem sanguine obrui

sum sensibiliter mutant, uti ex. gr. ab emetico stomachalis, a purgante intestinalis, a diaphoretico cutaneus pulsus exoritur, et indifferentia, quorum actio in pulsu raroprehenditur, quemadmodum ptisanæ, aliaque ad gratiam, potiusquam ad aegri lucrum porrecta.

patefaciat; hinc nullum sphygmica certius criterium ad phlebotomiam dirigendam, utpote quae cujusque visceris aegritudines in pulsu depictas noscit. Haud dissimulandum interim casus nonnullos offendi, in quibus pulsus concentratus, ac parvus (§. 90) videtur; non aufugient tamen attentius rimanti ejusdem durities, ac robur, atque ab aliis signis petita certae phlogosis indicia.

§. 171. Tria cuique acuto morbo stadia quum sint (§. 95), et cetera prioris intensitati respondeant, hinc quo citius, et tempestive ingruentis affectus acuties obtunditur, vel ejusdem progressus illico praecluduntur (§. 96), vel saltem ad statum, seu coctionem properabit malum; quamobrem, ubi virium vitae excessum pulsus ostendat, adjunctaque haud vetent (297), uti in angiotenica febris, intermittentibus hypersthenicis, viscerum inflammationibus, rheumatismo,

(297) Irritativum statum adducere contagia in corpore suscepta, pulsumque cutaneum eorum invasionem comitare jam vidimus (§. 84): adnotare interim praestat hujusmodi pulsum durum saepe, eoque vibratum sese offerre, ut incautum Clinicum ad venaesectionem invitet, quae raro in exanthematicis morbis conveniet, ne vires labefactatae contagio expellendo impares evadant, et contagium inde nobiliora deligat viscera; hinc sedulo epidemicae, necnon contagiosae constitutioni attendendum, et siquod exanthema tum aëris constitutio, tum pulsus, et adnexa signa futurum arguant, caute cum ista mercandum.

arthritide etc., praeter caussarum amotionem promptius in venaesectione sat amplo vulnere suscepta positum auxilium, quam insuper repetimus, quousque arteriae ictus irritationem, duritiemque (298) servant, organicusque inflammatae partis emicat pulsus (299).

§. 172. Diu disputatum inter Clinicos, an pone inflammata partem, an e longinquo trahendus sit sanguis: sphygmica, ita docente FOUQUETO, quaestionem dirimit, reapse, quum ista morbi fomitem propius edoceat, liquido fluit, hunc citius tolli posse, quo e vasculis intimum

(298) Sanguinea senum vasa duritiem saepe nacta (§. 16)

Medicum fallere posse, et hic repetimus, ne parum firmas horum vires inique pessundet. Nec minus cautum vellem in nonnullis mulieribus pertractandis, quarum pulsus ob redundantem sensilitatem, ac mobilitatem contractus, et irritatus plerumque est, etsi ceterum mulieres, dum utero gerunt, prae viris facilius sanguinis sustineant detractiones.

(299) Praeter pulsum, eductum sanguinem inspiciendum esse, monemus, an nempe crassa pleuritica sit refertus, necne: quippe ejus characteres magni faciendos vult inter plurimos celeberrimus BRERA (in J. B. BURSERII institutionum versione cit. pag. 551), Doctoris SCHREGERI specimen, quod in suo opusculorum sylloge vol. IX inseruit, collaudans. Si quid autem experientia valet nostra, id fidenter asserere possumus, cruorem in morbis exanthematicis sive ante, sive post eruptionem floride rubrum semper apparuisse, nec iniquum sistere ad eosdem praenoscendos criterium.

cum affecta parte commercium ineuntibus subducitur stimulus; hinc praeter generales depletiones (quae tamen ex illo latere, in quo plus irritationis, vel organici characteris pulsus habet, utilius fient (300)), caput, et collum levabit jugularis (301), raninae, vel arteriae temporalis sectio, abdominalia viscera hirudines ano adpositae, etc., praesertim quum ob sponte excitas haemorrhagias meliorem viam saepe indicet natura.

§. 173. Nec minoris faciendae consuetarum haemorrhagiarum, puta mensium, haemorrhoidum etc. suppressiones, quae ipsum morbum producere valent; tunc enim ab organico ta-

(300) « Certum est (ita WESCHTIUS op. cit. p. 231) raphen » generalem HIPPOCRATIS existere: sentitur evidenter in peritonaeo, in scroto, virga, abdomine etc., in cerebro etc. » Vide quoque TRILLERI de pleuritide pag. 30 etc. BORDEVII op. cit. = JOSEPHI FRANKII op. cit. vol. V pag. 222, ubi agit de cephalaea etc.

(301) Lectu digni sunt JOANNIS FREINDII commentarii ad HIPPOCRATIS de morbis popularibus libros primum, et tertium accommodati (Amstelodami 1717) circa jugularium sectionem: quippe (pag. 101 et seq.) ex eo, quod aegrotos quatuor delirio correptos a sponte facta sanguinis eruptione sanos evasisse, HIPPOCRATES sit auctor, jugulares venas in morbis capitis secandas esse, demonstrare nititur. Vide quoque BORDEVII op. cit. tom. II pag. 92 et seq., et FEQUETI op. cit. pag. 282 etc.

lium viscerum pulsu edoctus Clinicus modo frictiones, ac fatus, cruorem modo ex pede, vel haemorrhoidariis venis educat. Eximiam demum opem praestant hirudines topice admotae, uti hypochondrio dextro in hepatitide, collo in angina etc., vel cucurbitulae scarificatae, quae dum singulas pulsus organici indicationes implent, et sanguinem ab affecto loco proxime removent, systematis hujus viribus sat parcunt, et, provento etiam morbo, sine aerumna in usum deduci queunt.

§. 174. Etsi venaesectiones in acutis circa initia celebrare maxime conveniat, nihilominus illorum praecepto, qui ultra quartum diem sanguinem mitti vetant, haud semper obtemperandum: irritatio, et robur in pulsu, et diathesis hypersthenicae gradus tutiores duces; in praxi quippe inflammationes plerasque pertinacissimas (302), vel jam ferme solutas iterum resurgentes (vide obs. XL in annot. 169), nisi iterato aperta vena tandem devictas, non semel contigit observare. Sanguinis mittendi quantitatem alii aliam volunt: nos praeter aegri aetatem pulsus vigor, et organica conditio dirigunt. Ceterum tum quoad tempus, tum quoad numerum, et mensuram iis limitibus coercenda phleboto-

(302) Vid. TRILLERI op. cit. aph. XXXII pag. 6.

mia, ut nec providos naturae motus, ubi imineant, exturbando, nec verendam diathesis transmigrationem (vide annot. 160) adducendo, aegrum jugules.

§. 175. Celebratis cruorosis detractionibus, ubi organicus pulsus insignia viscera, puta caput, pectus etc. male angi adhuc significet, ad topicum fomitem evellendum mirifice prosunt quaecumque cuti admota ruborem, levem phlogosim, vel ulcuscula in eadem excitant; e physiologicis enim, ac pathologicis edocemur, irritationem arte accensam, eam, quae interiores partes minabatur, longe imminuere: quod lumen praesertim sphygmicus noverit, si suam in pulsu symbolam externa haecce remedia contulerint (303). Libentius autem nunc temporis hisce auxiliis fidendum, quum celeberr. RASORIUS (304) deprimentem vim cantharidibus (quibus ut plurimum in hunc finem utimur) assignaverit.

(303) Vide FOUQUETI op. cit. pag. 273. Naturam ipsam rubefacientium externorum utilitatem commonstrare, ex eo patet, quod graviores viscerum morbos erysipelate, exanthemate pustuloso, vel hujus census aliis sponte erumpentibus, ita adnotante celeberr. J. P. FRANKIO (vide epitome cit. §. 193, et interpret. clin. cit. pag. 72) quandoque judicet. Vide quoque JOSEPHI FRANKII op. cit. vol. V pag. 276 n. 5.

(304) Vide *Storia della febbre petecchiale di Genova*. Milano 1813.

§. 176. Hucusque de acutis sermo: dantur et chronici affectus, qui modo dictis indigent subsidiis: ad hos referas lentas viscerum phlogoses, vel infarctus, organicos pectoris, cordis, vel majorum vasorum morbos, ac demum statum plethoricum, quem, silentibus haemorrhagiis, victu nimis eupepto, motusque defectui consequi, diurna experientia (305) probat, et quo vigente periculosos morbos imminere saepe pulsus patefacit; nullum itaque isto aequius signum sive ad praesentes debellandos, sive ad futuros praecavendos morbos.

§. 177. Nova postremis hisce temporibus pluribus remediis concessa vis, *deprimens* dicta, qua nempe motus cordis retardari, atque in-

(305) Nostrum non est disquirere an plethora sit admittenda, necne: sphygmicae dogmatibus innixi solummodo tradimus, etiam sub apparenti sanitatis statu pulsum plenum, et una organicum, puta capitalem, pectoralem, cordalem etc., de futuro morbo, uti apoplexia, catarrho, syncope etc. praenotionem suggerere posse, Medicumque commonere, ut confestim imminens periculum avertat. Insuper nonne quosdam venaesectionum consuetudo eo premit, ut, nisi statuto tempore obtemperent (vide JOSEPHI FRANKII op., et vol. cit. capite de apoplexia pag. 396), ad morbum opportuni fiant? Cave tamen, ne modum excedas: optima in hanc rem consilia mutuabis a disputatione, quam CAROLUS JOSEPHUS GROSS Oppenheimensis habuit circa veras venaesectionis indicationes, quamque legere est in Delectu opusculorum J. P. FRANKII vol. III pag. 133 et seq.

citamentum imminui, quin magna aliqua humorum deperditio succedat, perhibetur; hinc quotiescumque vires redundant, nimio motu cor excitatur, huiusque organicus pulsus praesertim viget (vide obs. XVI, et XVII), utilem haec remedia invenire locum, quin immo, ita docente celeberr. TOMMASINIO, ad diathesis naturam eruendam inservire, traditum est. Praeclaram hanc medendi methodum me in omnibus tueri ne credas; quae enim rationi consona, quae repetitis tentaminibus apte responderunt, iis solummodo arrideo (306).

§. 178. Ut evacuationes haud proritent deprimentia, parva, et saepe iterata dosi exhibenda sunt; non semel tamen fomes aliquis morbosus, quem a pulsu organico Clinicus facile detegit (§. 92), irritationem fovens (§. 89) vivide est exturbandus, necnon eliminandus. Juvat tunc nonnullorum deprimentium dosim augere, ut vel vomitum excites, vel alvum aperias; indicantur quippe emetica quoties pulsus stomachalis cum irritatione tangitur, et sitis, nausea, orisque amarities diagnosim fir-

(306) Materies medica huic theoriae accommodata, et observationibus sancita hucusque haud prodiit, ita ut circa nonnullarum substantiarum agendi rationem anceps quis prudens adhuc haerere debeat: in exemplum sit cortex peruvianus, de quo jam (§. 129) aliqua protulimus.

mant, etenim tempestivi vomitus, quominus diathesis irritativo statui succedat, impediunt (307). Emeticum quoque exposcit cutaneus pulsus stomachali nuptus sive contagium quodvis ad hocce viscus appulisse, sive cutis, et ventriculi functiones turbatas significet; contagium siquidem per utramque viam expellere valet, binasque functiones reintegrare (308). Proxime demum

(307) Quando nempe a sola gastrica colluvie morbus pendet; quodsi aliorum affectuum, puta cephalaeae idiopathicae, febris vel adeno-meningeae, vel adynamicae, vel ataxicae tam continuae, quam intermittentis etc., illa sit symptoma, in pulsu vero (plerumque composito) stomachalem characterem et reperias, emetica non minus necessaria censenda, quamvis morbum in integrum minime auferant. Disquirendum nunc venit, an provento jam morbo vomitum arte ciere deceat: si veterum sectamur effata, nil tunc movendum, nisi materia turgeat: si nostram consulimus opinionem, atque experientiam, dummodo nil prohibeat, vera prostent ex pulsu oberati stomachi indicia, aegrique vires sufficiant, quocumque morbi tempore quidquid nocuum ad os evocare adamamus, quam raram per vomitum, vel longam per alvum crisin expectare. Quaecumque tamen sit emetici oportunitas, ab eo sistendum est, si aeger herniosus, haemoptoicus etc. sit, vel uteri gestatio, collapsus etc. vetent, vel nobilia viscera laborent, et succutionem aegre ferant.

(308) Ob miram hanc emeticorum utilitatem in morbis exanthematicis dummodo pectus, vel caput, ut in morbillis, variolis etc. saepe contingit, phlogosi haud laborent, pluries eadem repetere, magno quidem cum aegrotantium emolumento, consuesco.

arte motos vomitus instare, alibi descriptus criticus pulsus (§. 134) nunciabit, et aptam fuisse emetici indicationem, declarabit (309).

§. 179. Colluviem gastricam, venenum, abunde evolutas, ac retentas gazosas substantias, varii gradus phlogosim (310), vel ab hisce omnibus prognatos infestos viventes intestinalem tubum irritare, et millenas excitare turbas, pulsus revelat, qui nunc expansus, nunc contractior organicae affectionis gradui respondet: hisce sub adjunctis alvus utplurimum clausa. Porro nisi materialis mali causa ejiciatur, nulla ratione mitescunt symptomata; ex deprimentibus ergo illa seligenda, exhibendaque sunt, quae hujusce tubi irritationem, vel phlogosim leniendo, auferendo peristaltico motui faveant: purgantia sic dicta hanc implent indicationem, emeticis, ubi stomachalis pulsus accedat, nubenda (311):

(309) Vide BORDEVII op. cit. tom. II pag. 66.

(310) Saepe saepius in gastricis sic dictis febribus (quod jam alias (§. 126) meminimus) stomachum, intestina inflammata esse, certaue praegressae phlogosis indicia in tali affectu denatis deprendi, multiplicibus observationibus evicit celeberr. BROUSSEAIUS (vide op. cit. tom. II). Dyssenteriam porro, et quandoque diarrhoeas ab intestinorum inflammatione sustentari, etiam credimus; pulsus intestinalis enim hisce in morbis irritationem, et duritiem adjungit, et quae utplurimum juvant remedia ex deprimentibus sunt.

(311) Hic forsitan exceptionem facit cholera-morbus, sub quo

morbi vehementiam, et proinde remedii porrigendi dosim pulsus organici diuturnitas metiatur: nec ab horum remediorum usu, ubi pulsu indicentur, pectoris simultanea affectio, puta pneumonia, pleuritis (312), febris adeno-me-

a nimia sensibilitate, vel morbosa assuetudine vomitus ad ipsam usque animae effusionem repetuntur: idem dicendum de vomitu ab organica causa facto, puta a pancreatitis, vel adjacentium viscerum scirrho etc., sympathico a capitis vulneribus, vel organico affectu, graviditate etc. Sphygmicus in arduis hisce casibus ab exacta pulsuum organicorum notione regatur.

(312) Dum emetica, dum purgantia in pneumonia, vel pleuritide biliosa admittimus, iis aversamur, quoties vomitus symptomatici sunt, et a partium vicinia, vel consensu progeminant. Si nunquam, certocertius in hyemali morborum constitutione hujusce anni 1822 ad hasce ambages vitandas sphygmica plurimum mihi praebeuit lucis: en qualis fuerit:

Obs. LXIV. Caelum plerumque serenum, hyemsque mitis: intercurrebant autem frigidiusculae, vel gelidae aerae; harum cauti homines harum vicissitudinibus sese objiciebant, unde respirationis organa, adnexaeve partes phlogosi plectebantur iniqua, quae proditorio saepe modo reconditas struebat insidias: ipsomet a morbi initio vomituritiones, vomitusque ipsi gastricam colluviem suasissent, sin pulsus pectoralis veriore morbi sedem relevasset ita tamen, ut affectis pulmonibus molliorem, pleura duriores sese exhiberet. Reapse nos gastrica symptomata parvi facientes in solis cruoris detractionibus tam generalibus, quam topicis primum, mox in deprimentibus ex antimo-

nyngea etc. retinet; ea quidem opinione ver-
samur, ut, quamvis pleraque remedia electi-
vam possideant agendi vim (313), quaecumque

nialium classe depromptis, necnon in revellentibus externis
confisi omnem saepe implebamus paginam, vomitus, si fas
est dicere, lanceola sistentes. Id autem peculiaris offerebat
eductus cruor, quod primis morbi diebus vix cotennam,
profecto autem morbo maximam haberet, non secus ac ce-
leberr. BAGLIVIVS in latentibus inflammationibus contingere
et observaverat: alias septimo die per anacatharsim, et
sudorem judicabatur morbus: alias longius colluctabatur
natura. Tribus aegrotis peticulae incerto morbi die erum-
pentes lethales fuerunt: bini, quorum alter undecima die
fato cessit, alter lentissime convaluit (vide aphor. cit. in
annot. 151), sudore profuso ab ipsamet ingruentia innun-
dabantur: cuidam undecimo die diarrhoea copiosa quasi
mirifice pulmonalem phlogosim auferebat: in alio decem
celebratis venaesectionibus, quarum primae leviolem, et
floride rubram cotennam obtulerant (vide annot. 299),
quinto morbi die, pulsu cutaneo micante, cum sudore
acidum redolente miliares confertissimae universam foeda-
bant cutim; lente vero quum istae exsiccassent, nonnisi
decimaseptima die febre liber mansit. Hinc subdola haec
constitutio, ad cujus indolem intimius rimandam sphyg-
mica conduxit, pluribus infesta, paucis, juvante Deo, exi-
tialis evasit.

(313) Diurna observatione evicti, kermes minerale in pectus,
cantharides in viscera uropojetica etc., specifico modo
actionem suam dirigere, illorum sententiae, qui hypersthe-
nicos cujusvis visceris morbos quovis deprimenti remedio
indiscriminatim propugnari posse tradunt (RASORI op.
cit.), haud assentimur; contra, organicis pulsibus ita sua-

motus cordis abnormes sedant, in morbis hypersthenicis utiliter cedere, credamus: cavendum dumtaxat, ne pulsu ad criticum vergente validiora exhibeas, et nimis deprimendo noxiam superpurgationem adducas: naturae motibus obtemperare prudentis est, eam cogere, malum; qua de re instante crisi clysteribus blandis malim uti, quam ineptis remediis aegroti vires prosternere.

§. 180. Cum suus cuique visceri concessus sit organicus pulsus, jam patet eundem ad remedia seligenda rite conducere: reapse a pulsu cutaneo diapnoica, ab ascitico diuretica, ab uterino emmenagoga etc., indicari solent. An vero exoptatum ista adduxerint effectum, cujusque organici pulsus evolutio, et in criticum mutatio evincet. Hujusmodi remedia, ut faustas mutationes prodant, diathesis naturae, et aegri viribus respondeant, necessum. Cruorosi systematis incitamentum dejicere deprimentia (aliorum antiphlogistica, refrigerantia etc.) jam diximus, quod colligitur praesertim ab imminutis in pulsu frequentia, vehementia, ac duritie, ab excito quodam horroris (*ribrezzo*,

dentibus, electivam vim in eadem malumus admittere, quam porro opinionem eximius noster ROLANDO aptis et sancit argumentis (vide ejusd. *cenni fisico-patologici ec. Torino 1821* art. 5 sub fine.

avvilimento (314)) sensu, et ab acutis, necnon revocatis iis secretionibus, ac excretionibus, quas stimuli nimietas retinebat. Contrariam praestant opem incitantia, quae totum systema, et speciatim organum, vel viscus aliquod erigunt, roborant, quo fit ut pulsus eleventur, validius micent, et criticam modificationem quandoque adipiscantur, musculorum actio resurgat, functionum uno verbo plus minus redeat integritas. Primum ergo Clinici officium erit, a pulsu morbi sedem detegere (cap. V): alterum ejusdem diathesim, vel irritativum statum (cap. VI) statuere: tertium idonea auxilia noscere (cap. IX), aptisque tempore, ac dosi porrigere.

§. 181. Nil pulsum organicorum veritatem magis patefacit, nil faciliorem ad eosdem addiscendos praeparat viam, nil demum inconcinnam medendi methodum apertius revelat, quam attenta pulsus post assumpta remedia exploratio; re enim vera ab emetico stomachalis, a purgantibus intestinalis, a diaphoreticis cutaneus (315), a narcoticis capitalis

(314) Vide TOMMASINI prolus. cit. p. 35.

(315) Silentio premere nolumus, post FOUQUETUM celeberrimum GANDINIUM pulsum pectorali similem, quem in febrium periodicarum intervallo (§. 123) tangebant, a corticis peruviani actione deducere. Nobis vero constitit, cutaneum pulsum corticis usum, ubi idoneum sese praestitit, aequius

(316) etc. moveri solet pulsus; fauste quidem, si irritatione sensim amissa ex composito simplex pulsus evadat, vel evolutae modificationes criticas evacuationes portendant. Quodsi mutationes hae vel non contingant, vel saltem relate ad morbi tempus male audiant, et naturae motus potius perturbent, hand dubius Clinici error. Quo fit, ut nunquam sat caute procedant Medici in morbis pertractandis sive deprimentia, sive incitantia, sive topica remedia ministrent.

§. 182. Cautelae demum conticendae non sunt in utero gerentibus, et quibus instant, vel fluunt catamaenia, servandae; primis depletiones sanguineae, si necessitas dabit, paullatim, et ex manu, vel brachio celebrandae, nunquam vomitus (317), raro valida purgatio conveniunt

consequi; siquidem febrium periodicarum crisin per cutem expectandam, jam demonstravimus (vide §. 129).

(316) Incitantibus merito adnumeratur opium, cujus potens vis ad cerebrum praesertim dirigitur; siquidem BORDEVIO, FOUQUERO, et WESCHTIO adnotantibus, atque nostra annuente experientia (quippe ab eodem incaute assumpto epistaxes inutiles, et vertigines diras subsecutas vidimus) pulsus capitalem adducere solet, cui tamen, si adjuncta faveant, cutaneus cum emolumento succedit; caute ergo cum isto mercandum tam quando diathesis hypersthenicae, vel phlogosis viget suspicio, quam in sensibillimis mulierculis, hypochondriacis etc.

(317) Speciosa, at magni facienda quaestio hic ingruit, an

remediorumque impatentia persaepe iis familiaris: aliarum oeconomia minime exturbanda, praesertim cum proficuae crisis munera praestare videatur spontanea haec evacuatio, vel eandem praecocem ad hunc finem provida molliatur natura (318), levibus contra praesidiis adjuvanda. Eadem pene praecepta nuper enixis aptanda sunt mulieribus, quae ob partus labores, ac frequentes prolifici visceris distractiones phlogosis pronae ab incitantibus cane pejus, et angue cavere debent. Optimas autem leges, ut in ceteris, sic relate ad mulieres a pulsu mutuabis.

§. 183. Si non omnes, plurimi saltem aegri (an adjuvante natura, an arte?), morborum acutiae superata ad salutem properant; status hic intermedius, *convalescentia* dicitur. Hi porro haud negligendi convalescentes; etenim facilis in iis est recidiva, exquisita sensibilitas, pulsusque a levi quaque causa mutatur (§. 27.); juvat ergo ex eorum pulsu, in quonam viscere

nempe matre, et foetu ob morbum periclitantibus, prioris vitam cum alterius discrimine servare deceat. Cum recentioribus forensis medicinae Scriptoribus (vide J. P. FRANKII *polizia medica cit.*, MAHONII *medic. legal. etc.*) matri favemus; hisce tamen sub adjunctis haud neglecta, quae a pulsu eruitur, luce utriusque vitam tueri conamur.

(318) Vide WESCHTII op. cit. pag. 206 et seq.

morbi reliquiae de fixae sint, eruere, si digestionis opus exacte absolvatur etc.; nam praeter victus rationem praegresso morbo accommodatam vel chylopojesis leni eccoproto sollicitanda, vel blando stomachico sustinenda utplurimum est: alias motus corporis viribus instaurandis opitulatur: alias rusticus aër etc.

§. 184. Quae de pulsu utpote signo morborum diagnostico, et prognostico, tutissimaeque, quam praeparat ad saniores therapejam via dicenda habebamus, candide scripsimus: si toti haud fuimus, non voluntas, vires potius defecere. Plurima equidem, ut, ceteris forsitan opportunior, haecce pathologiae pars perfectionem attingat, desiderantur: neque praeclusa est cuique bono meliora adjiciendi occasio. Nosmetipsi quaecumque nova hocce in argumento diutina aperiat praxis, publico jure facturos, pollicemur; interim ad qualemcumque hujusce speciminis coronidem de ejus utilitate aliqua contracto stylo delibabimus.

C A P U T X.

DE SPHYGMICAE UTILITATE.

§. 185. Singulorum pulsum descriptionem dum in antecessum prosecuti sumus, quomodo ad faciliorem, certioreque morborum diagno-

sim eorum notio conducat, passim adnotavimus; re enim vera, ubi Medicus subjectorum suorum pulsum, vigente salute, perspectum habeat, optime judicabit, num omnes actiones in corpore rite perficiantur: num in viscere, vel puncto aliquo irritationis fomes existat, functionumque obsit harmoniae; ars ergo haec in corporis penetralia descendendo de internis affectuum sedibus attentum sphygmicum eo instruit, ut ab ipsomet morbi initio hostem in insidiis praestolantem dignoscens, prophylaxim non tantum, sed etiam solidis innixam principiis therapëjam aegris suis suadere valeat.

§. 186. Quum primum ad aegrum accedit, haud semel evenit, ut haesitans, incertusque quis doctius haereat: si quod filum ex hoc labyrintho educere quoquomodo queat ars sphygmica adjuumento est. Nonne ista morbos in idiopathicos, et sympathicos facile dirimit? Nonne ad conditionem pathologicam recte dignoscendam, apprimè conducit (319)? Nonne a quanam interna

(319) Sphygmiam, ac potissimum exactam pulsus cordalis notionem ad dirissimae epilepsiae causam detegendam, ejusque curationem valuisse, quam alias commendatus sodalis FRANCISCUS LANDRA (v. annot. 104) mihi officiose retulit historia potenter aperit: en: « Joseph Alluto, annos natus viginti, villicus, nuptus, constitutione sthenico-excitabili praeditus, tribus abhinc annis bis utplurimum
SACH.

labe externi quidam affectus sustineantur, aperit? Nonne totidem in diagnosi errores, quos in-

» de mense paroxysmis epilepsiam simulantibus passim cor-
 » ripiebatur; at nullius horum insultuum testem esse, mihi
 » datum. Antispasmodica a me, ab aliis propinata nullum
 » sortita effectum. Die tandem elapsi martii decima septi-
 » ma pulsum cordalem qualem a te mihi delineatum tango
 » in carpo sinistro explicatiorem cum sensibili quodam fre-
 » mitu sub manu cordis regioni applicita. An palpitatio
 » insultus epilepticos praecedat, ab aegro sciscitanti, ulti-
 » mos magnam cordis palpitationem praecessisse, mihi re-
 » nunciatur. Causae horum excitantes utplurimum vini
 » abusus, nonnunquam nimius labor; fontem ergo hujus
 » morbi in principe circulationis organo tunc suspicatus,
 » omnes nervei systematis turbas tantummodo symptoma-
 » ticas habui. Observationis hujus veritatem firmandi causa,
 » te consulentem, uti memineris, volui: quam ut tu, ita
 » etiam therapeja diagnosim sancivit. Venaesectiones, hy-
 » rudines, controstimulantia, vel deprimentia, quae in
 » circulationis organa actionem exerunt electivam, quem-
 » admodum nitras potassae, et digitalis purpurea, te an-
 » nuente, adhibita morbi curationem absolverunt, vel no-
 » vos saltem ejusdem insultus hucusque amoverunt: Dabam
 » Neveis, die 12 maii 1822 ».

Eodem decidente martio ad quindecim annorum adoles-
 scentulum vocor, quem tum alias, tum nuperrime epile-
 psia laborasse, tradunt: pulsum obtulit compositum ex
 cordali, et stomachali, qui aperta vena, et emetico dato
 exquisite cordalis evasit. Diaetae errores, et insolatio in
 causa fuerant: palpitatio cordis quoque praecesserat; hinc
 a mox enarrata observatione edoctus praeter jam celebratam,

signium virorum anatomici labores tandem detexerunt, exacta pulsuum organicorum indago devitasset? Quis non sphymicus de maniaci, delirantis, muti, vel infantum morbis tuto pronuntiaverit? Nonne hujusce lucis fulgore verutam puerulam, viduamve effraenis libidinis fructus recondentem (vide annot. 144 et 145), vel ignavum militem mala simulantem falles? Nonne errata in sex rebus non naturalibus dictis commissa, aegro ipso nolente, reserabis? Nonne demum, ubi organicus loquitur pulsus, multiplices, eosque saepe taediosos mutilabis quaesitus?

aliam phlebotomiam, necnon hirudines ano adhibeo; pillulae digitalem purpuream, arnicae montanae flores, et extractum valerianae sylvestris habent: redeunte paullo post abnormi cordis motu iterum secta vena, nec pillularum usui parum: hucusque, nempe finiente maio, ab insul-tibus liber.

Ex quibus omnibus, etiamsi epilepsiam, vel nervosum quemque morbum ei affinem ab aliis proficisci caussis (vide annot. 74 ad §. 41) posse, ultro concedamus; saepenumero tamen ad ejus genesim principem circulationis ministrum (quippe ejus palpitationem ad prodromum signum BORSENIUS, uterque FRANKIUS, alique et ponunt) incusandum esse, pro certo habemus. An ergo pretiosum hujusmodi a pulsu cordali criterium, quis in arte pro- vectus, cui neuroses curandi difficultates, necnon earum fomitem noscendi ambages haud lateant, aequus dijudicet.

§. 187. Minor certe haud est sphygmicæ utilitas quoad prognosim: præterquam de morbi gravitate, et pernicie pulsuum conditio commonet, quo natura vergat, significat; nam quandoque; ut celeberr. BORDEVIUS animadvertit, ad quasdam evacuationes viam sternit, de quibus Medicus nunquam, vel rarissime cogitaret: sic turbas a lochiis retentis per anacatharsim, pectorali pulsu nuntiante, dissipatas vidit, quas sanguinis missio, vel uterina remedia auxissent: sic epistaxi, necnon sputis colicam pictonum: sic alvi fluxu rheumatismum soluta iri observavit. Imminentem apoplexiam, paralysim, vel delirium portendere (§. 39), diximus: cuinam visceri insidias moliatur vagans podagra, vel arthritis et pandit etc.; hinc experto sphygmico aliquot ante dies criticas evacuationes datum est prædicere: hinc diras metastases prævidere: hinc huic agendi, vel expectandi opportunitas late patet. Nec diffitendum a pulsu, an organicos textus nimis provecta phlogosis inique læserit, posse dignosci.

§. 188. Ad saniorum demum praxim, præcipuum medicinae finem, pulsuum doctrinam conducere, quis non videt? Sanguinem inique fundendi furorem limitibus coërcit: generalibus topicas ejusdem detractiones utilius saepe substituit: internorum remediorum effectibus ap-

prime scrutatis, eadem ministrandi modum, occasiones, dosesque exacte edocebit, turbisque ab iisdem inopinate adductis congrue occurret. Morbos ipsos chronicos, quos incurabiles dixeris, nonne in sphygmica peritus Clinicus, intimam eorum causam reserando vel libentius curandos suscipere, vel proxime solvendo praenoscere, poterit?

§. 189. Concludamus: cor primum movetur, ultimum plerumque moritur: ab ejus, arteriarumque normali actione partium vita, et nutritio unice pendet: quoties viscus, vel organum aliquod a sanitate deflectit, affectionis suae notas arteriis imprimit, unde organicae pulsus modificationes exurgant: prout morbi ad salutem vergunt vel confestim normalitatem adipiscuntur, vel in criticos, excretorios mutantur pulsus: si contra ad mortem properat aeger, sensim concidunt arteriarum motus. Nil ergo sive ad incolumitatem, sive ad morbosum statum luculenter noscendum: nil ad faustum, vel infastum morborum exitum divinandum: nil ad rationalem, melioremve eorum therapejam dirigendam pulsu conducibilius. Magni idcirco interesse debet Medico praesertim juniori hujus studio totis viribus incumbere: « stella, ut » optime scribit WESCHTIUS, hoc est sapientum, » quae illum per cuncta morbi stadia securo

»passu deducit, scopulos e longinquo discernit,
»eosque removere muto, sed fideli consilio saepe
»saepius docet, unde probe addiscat, parce, sed
»tempestive medicari».

V. Tosi Revisor Archiepiscopalis.

V. TESTA P. ac R.

Imprimatur.

BESSONE pro M. Cancell.

INDEX

RERUM NOTABILIMUM.

A

	§. ^{us}	pag.
A bdominalium viscerum in cutem imperium, <i>annot.</i> (153)	84.	128.
Abortus a nixu historia, <i>annot.</i> (141) ad .	79.	119.
Abortus e pulsu praedicti historia, <i>annot.</i> (141) ad	79.	118.
Abortus facile patratur	79.	118.
Abortus imminentis per V. S. praepediti hi- storia, <i>annot.</i> (141) ad	79.	119.
Abortus proxime instantis pulsus	79.	118.
Abortus molae, et foetus mortui e pulsu prae- visi, <i>annot.</i> (143) ad	80.	120.
Ægri manus positio quae, ut pulsus rite tangatur	7.	31.
Aëris vicissitudines pulsum mutant	23.	45.
Ætas pulsum mutat	14.	37.
Agonis pulsus descriptio	167.	221.
Amoenorrhæae pulsus	75.	111.
Anasarca, et leucophlegmatia ab ascite dis- tinguuntur pulsus cutanei criterio, <i>annot.</i> (149) ad	84.	125.
Anginae cum glossitide per suppurationem judicatae historia, <i>annot.</i> (203) ad .	113.	159.
Anginae in gravida per sudorem criticum judicatae historia, <i>annot.</i> (182) ad .	102.	147.

Anginae laryngeae fauste suppuratae historia, <i>annot. (203) ad</i>	113.	159.
Anginae parotideae hyeme 1820 Canali epi- demice grassantis descriptio, <i>annot. (66)</i> <i>ad</i>	38.	63.
Anginae pectoris a liene historia, <i>annot. (76)</i> <i>ad</i>	44.	72.
Animi pathemata pulsum mutant	28.	49.
Anni tempestates pulsum mutant	20.	42.
Apoplexiarum binarum a pulsu praevisarum historiae, <i>annot. (70) ad</i>	39.	66.
Apoplexiae lethalis historia, <i>annot. (31) ad</i>	12.	36.
Arteriarum vis in sanguinis circuitu <i>praefat.</i>		11.
Arteriae carpi ad pulsum tangendum oppor- tuniores	9.	32.
Artes nonnullae pulsum mutant, <i>annot. (45)</i> <i>ad</i>	25.	47.
Arthritidis mensibus fluentibus solutae historia, <i>annot. (265) ad</i>	148.	198.
Asciticorum pulsus descriptio	67.	103.
Asthmatis cum cordis vitio historia	49.	79.
Auctores, qui de pulsu scripserunt, <i>in praefat.</i>		13.
<i>idem</i>	4.	26.

B

Balnea pulsum mutant	26.	47.
---------------------------------------	-----	-----

C

Capitalis pulsus cum aliis pulsibus connu- bium, et quando ominosum	40.	68.
Capitalis pulsus descriptio	38.	62.
Capitalis pulsus notio ad errores in dia- gnosi vitandos perutilis	41.	69.

Capitalis pulsus continuus per intervalla remittente ominosior	39.	67.
Capitalis pulsus quibus in morbis emicet	39.	64.
Carditidis cum hydrothorace a pulsu praevisae, et lethalis historia	52.	82.
Caussarum notio medico perutilis	1.	24.
Cautelae circa emeticorum usum, annot. (311), et (312) ad	179.	233.
Cautelae circa gravidas, et menstruatas in remediorum ministracione	182.	238.
Cautelae circa venae sectionem in morbis exanthematicis, annot. (297) ad	171.	225.
idem in senibus, et mulieribus sensibilibus, annot. (298) ad	171.	226.
Cautelae in pulsu tangendo	8.	32.
Cephalaeae hydiopathicae historia, annot. (31) ad	12.	35.
Chlorosis non semper a mensium retentione prognata, annot. (132) ad	75.	112.
Cistitidis historia, annot. (124) ad	70.	106.
CLAYI doctrina circa pulsus organicos	36.	60.
Clinicus, qua ratione gerere se debeat in morbis pertractandis	98.	144.
idem	169.	223.
Collabentis pulsus observationes lethales, annot. (292) ad	166.	219.
Coctionis pulsus qualis	95.	138.
Collapsus in pulsu lethalis	166.	218.
Constitutio hyemalis anni 1822, annot. (312) ad	179.	234.
Constitutioni epidemicae in morbis pertractandis attendendum	126.	171.

	§. ^{us}	pag.
Colicae uterinae historia, <i>annot.</i> (121) ad	69.	104.
Compositorum pulsuum individua descriptio		
per ardua	87.	130.
Convalescentium regimen	183.	239.
Cordalis est dicendus pulsus, qui in inter-		
vallis febrium periodicarum tangitur .	46.	76.
<i>idem</i>	54.	89.
Cordalis pulsus descriptio, et modificationes	53.	84.
<i>idem</i>	54.	85.
Cordalis pulsus quomodo detectus	48.	79.
Cordalis pulsus quibus in morbis tangatur	54.	87.
Cordalis pulsus criticus in dirotismo adnotatur	120.	166
Cordalis pulsus in febribus periodicis pro-		
gnosticus	123.	168.
Cordis, et arteriarum actio a nervis susti-		
netur, <i>praefat.</i>		11.
Cordis, et arteriarum cum nerveo systemate		
connexus	32.	55.
Cordis palpitationis a retentis catamaeniis		
historia	50.	80.
Cordis palpitationis deprimentibus devictae		
historia	50.	81.
Cor primum movetur in vix concepto ho-		
munculo	2.	24.
Cor cunctis crisi bus praeest	121.	166.
Corticis peruviani agendi modus, et vis .	129.	177.
Crises in morbis hyposthenicis adjuvandae	99.	145.
Crisis quando bona, quando mala dicenda	102.	149.
Crisis per vomitum rarissima, et cur . .	135.	185.
Crisis per alvum signa prodroma	139.	189.
Crisis per urinam signa prodroma	141.	191.
Crisium doctrina admittenda	97.	143.

Critici pulsus in calidis regionibus frequen- tiores, <i>annot.</i> (41) ad	23. 45.
Critici pulsus divisio	100. 146.
Critici dies non admittendi	103. 149.
Criticis pulsibus quandoque irritationis pulsus succedit, vel copulatur, et cur	158. 209.
Criticorum pulsum, et crisis signa ge- neralia	105. 151.
Criticorum pulsum compositiones frequentes	156. 208.
Criticos pulsus compositos distinguendi ratio	157. 209.
Criticus quando dicatur pulsus	100. 145.
Cruditatis pulsus qualis	93. 137.
Cucurbitulae scarificatae, vel simplices quando indicentur	173. 228.
Cutanei pulsus descriptio	84. 123.
Cutaneus pulsus quibus in morbis occurrat	84. 124.
Cutaneus pulsus exanthemata pronunciat, <i>annot.</i> (148) ad	84. 124.
Cutaneus pulsus, qua ratione a pectorali distinguas	84. 128.
Cutis cum abdominalibus visceribus consen- sus nervorum spinalium ministerio fatus, <i>annot.</i> (153)	84. 128.
Cutis functiones perturbatas pulsus cutaneus detegit	84. 128.
Cutis functionum normalitas necessaria	84. 128.
Cutis late protensa plures alit consensus	83. 123.

D

Dentitionem laboriosam pulsus capitalis pa- tefacit, <i>annot.</i> (69) ad	39. 66.
Deprimentia, qua ratione exhibenda	178. 231

	§. ^{us}	pag.
Deprimentia remedia quid praestent . . .	177.	230.
Deprimentium doctrina limitanda, <i>annot.</i>		
(306) ad	177.	231.
Diagnosticorum pulsum compositiones di-		
stinguendi ratio	86.	129.
Diagnosticus pulsus quando compositus .	85.	129.
Diaphragmatici pulsus descriptio	55.	89.
Diathesium divisio	89.	131.
Diathesis hypersthenicae e pulsu diagnosis	90.	133.
Diathesis hypersthenica frequentior . . .	91.	134.
Diathesis hyposthenicae pulsus conditio .	91.	133.
Diathesis irritativa, quibus ab auctoribus		
denegata	89.	132.
Diathesis, ut vocant, transmigratio in mor-		
borum curatione cane pejus, et angue		
vitanda, <i>annot.</i> (160) ad	91.	134.
Diatheses veteribus jam cognitae, <i>annot.</i>		
(155) ad	89.	132.
Dicrotismus praecipuus haemorrhagicorum		
pulsum character, <i>annot.</i> (255) ad .	143.	193.
Diei tempus pulsum mutat	21.	43.
Differentiae pulsum vulgares	30.	53.
Dolor pleuriticus a vermibus, <i>annot.</i> (84) ad	47.	77.
a pancreate scirrroso	47.	78.
Dysenterici pulsus descriptio	68.	103.

E

Emetica ministrandi praecepta, <i>annot.</i> (307)		
ad	178.	232.
Emeticorum indicationes e pulsu	178.	231.
Epilepsiae a caussa gastrica fetae feliciter		
curatae historia, <i>annot.</i> (74) ad . .	41.	69.

Epilepsiae a caussa gastrica ab auctoribus observatae	41.	69.
Epilepsiarum duarum historiae, quarum causam proximam in vasorum cordis haerentem pulsus revelavit, <i>annot.</i> (319) ad	186.	241.
Epistaxis bona, quibus diebus occurrere debeat	110.	156.
Epistaxis criticae signa prodroma	107.	153.
Epistaxis critica, quibus morbis opem ferat	109.	155.
Epistaxis in pleuritide fatalis historia, <i>annot.</i> (191).	107.	152.
Epistaxi non succedente, quae mala exurgant	108.	155.
Epistaxi non sufficiente aliae crises adduntur	110.	156.
Epistaxis quando mala	107.	152.
Epistaxis, quibus in subjectis frequentior .	108.	154.
Exanthemata retropulsa phlogoses incendere valent	153.	206.

F

Febres intermittentes quando recurrant, vel larvatae sint	125.	171.
Febres intermittentes irritativae quae	126.	172.
Febres intermittentes exanthematibus nuptae ad irritativas spectant	127.	173.
Febres intermittentes an quandoque hypostenicae?	128.	174.
Febres intermittentes habituales quae	130.	179.
Febris gastricae per gaudium curatae historia, <i>annot.</i> (50) ad	28.	51.
Febris intermittens per iram curatae historia, <i>annot.</i> (49) ad	28.	50.
Febris intermittens perniciosae diaphoreticae binae historiae, <i>annot.</i> (229) ad .	129.	176.

Febris intermittens in cutaneam efflorescentiam commutatae historia, <i>annot.</i>		
(237) ad	132.	181.
Februm intermittentium aethiologia, et signa	124.	169.
Februm intermittentium cura	131.	180.
Februm intermittentium, quae causa proxima, quod prognosticum signum, quae crisis etc.	132.	181.
Fluxus narium mucosus quando criticus	111.	157.
Fluxus sanguinis copiosi e ruptura vasorum haemorrhoidalium historia, <i>annot.</i> (129)		
ad	72.	107.
FOUQUETI doctrina circa pulsus organicos	34.	58.

G

Gaudii effectus in pulsu	28.	50.
Graviditatis pulsus characteres	77.	115.
Graviditatis pulsus notionis utilitas ad reconditas conceptiones in suspectis detegendas	82.	122.
Gutturalis pulsus critici signa	113.	158.
Gutturalis pulsus descriptio	42.	71.
Gutturalis pulsus in pectoralem, vel capitalem vergens ominosior	44.	74.
Gutturalis pulsus criticus saepe compositus	114.	160.

H

Haemorrhoidalis fluxus retentus quot mala adducat	144.	194.
Haemorrhoidalis fluxus signa prodroma	144.	193.
Haemorrhoidalis pulsus critici characteres	143.	193.
Haemorrhoidalis pulsus descriptio	71.	107.

Haemorrhoidalis pulsus ex hyrudinum adpo- sitione, <i>annot.</i> (128) ad	72.	108.
Haemorrhoidalis pulsus, quibus sub adjun- ctis occurrat	72.	108.
Haemorrhoidales venae cum naribus consen- tiunt	143.	193.
Haemorrhoides Canali familiares	72.	109.
Haemorrhoidum fluxus a pulsu praevius, <i>annot.</i> (127) ad	72.	108.
Hemicraniae periodicae historia, <i>annot.</i> (71) ad	39.	67.
Hemiplegiae, dein apoplexiae lethalis histo- ria, <i>annot.</i> (31) ad	12.	35.
Hepatici pulsus descriptio	59.	94.
Hepaticus pulsus quando criticus, et ejus signa	136.	185.
Hepatis abscessus pneumoniam aemulans ex MORGAGNIO, <i>annot.</i> (111) ad	60.	96.
Hepatis morbi cum pectoris morbis facile confunduntur, eosque distinguendi ratio	60.	95.
Hepatitis historia, <i>annot.</i> (110) ad	59.	94.
Hepatitis febrem periodicam subsecutae historia, <i>annot.</i> (112) ad	60.	97.
Hepatitis pleuritidem simulantis historia, <i>annot.</i> (82) ad	47.	76.
Hepatitis pectoris affectum mentiens ex au- ctoribus	47.	77.
HIPPOCRATIS dogmata circa sudorem criticum	154.	206.
Hippocratica facies quae dicatur, <i>annot.</i> (294) ad	168.	222.
Hirudines quando indicatae	173.	228.

	§. ^{us}	pag.
Hominis structura, et statura pulsum mutant	24.	46.
Hydrometrae pulsus quis	80.	127.
I		
Incidui, seu sudoris critici pulsus descriptio	150.	200.
Inciduus pulsus cur frequentius a SOLANO observatus	150.	201.
Incitantia remedia quid praestent	180.	237.
Inflammationis pharyngis a veneno historia, annot. (77) ad	44.	73.
Ingesta pulsum mutant	27.	48.
Intercostalis nervus, sympathicus magnus dictus, plurium anomaliarium in morbis artifex	47.	78.
Intermissio in pulsu intestinali critico saepe occurrens non mala	138.	187.
Intermittens pulsus senibus minus ominosus, annot. (285) ad	164.	216.
Intermittentia in pulsu quando mala, annot. (93) ad	54.	85.
Intermittentia pulsuum quoad prognosim	163.	214.
Intermittentia in cordali pulsu cordis, vel majorum vasorum vitia praesagit	164.	215.
Intestinalis pulsus characteres	65.	100.
Intestinalis pulsus etiam in statu sano tangitur	65.	101.
Intestinalis pulsus quando vermes indicet	65.	101.
Intestinalis pulsus, quibus in morbis tangas	66.	101.
Intestinalis pulsus cum uterino connubium init in colica sic dicta uterina	69.	104.
Intestinalis pulsus critici signa	138.	187.

Irae effectus in pulsu	28.	50.
Irritationis theoria juxta BROUSSAIUM, annot. (157) ad	89.	132.

L

LAENNECII methodus ad morbos pectoris scru- tandos, annot. (86) ad	47.	78.
Leucorrhoeae, seu fluoris albi pulsus	81.	121.
Lochiorum pulsus	78.	117.
Lumborum pulsus descriptio	70.	105.

M

Maniae causa proxima quomodo e pulsu erui possit, annot. (67) ad	39.	64.
Manus medici quomodo carpo apponenda	10.	33.
Matre, et foetu periclitantibus priori fa- vendum, annot. (317) ad	182.	238.
Medicis legalibus uterini pulsus notio prae- primis conducit, annot. (139) ad	77.	116.
Medicus, quum ad aegrum accedit, percun- ctari debet, antequam pulsum tangat	6.	31.
Mensium pulsus qui	74.	110.
Metritidis in gravida septimestri historia, annot. (137) ad	76.	113.
Metritidis fatalis in puerpera historia, annot. (138) ad	76.	114.
Metritidis per metrorrhagiam judicatae hi- storia, annot. (264) ad	148.	198.
Metritidis lumbagine nuptae historia, annot. (123) ad	70.	106.
Metrorrhagiae species variae	146.	195.
Metrorrhagiae diuturnae hypersthenicae hi- storia, annot. (259) ad	146.	195.

	§. ^{us}	pag.
Metrorrhagiae signa prodroma	147.	196.
Metrorrhagia critica quibus morbis opituletur	148.	197.
Metrorrhagia imminens non praepedienda	147.	197.
Metrorrhagia raro hyposthenica	146.	195.
Miliaris per sudorem solutae historia, <i>annot.</i>		
(268) ad	152.	203.
Miliaris in primipara a pulsu praenunciatae		
historia, <i>annot.</i> (148) ad	84.	124.
Miliaris per sudorem judicatae historia,		
<i>annot.</i> (268) ad	152.	202.
Molarum pulsus qualis	80.	119.
Morbi definitio	93.	136.
Morbi per lysim aliquando solvuntur	96.	139.
Morbi hypersthenici, vel irritativi diutius hy-		
posthenicis in eodem statu manent,		
<i>annot.</i> (179) ad	99.	145.
Morbi quandoque erratice decurrunt	101.	146.
Morbilli a pulsu praevisi historia, <i>annot.</i>		
(148) ad	84.	124.
Morbos plurimos a stomacho prognatos pulsus		
stomachalis detegit	58.	92.
Morbos simulantes, vel tegentes sphygmicus		
eludit	186.	243.
Mortis proximae signa	168.	222.
Motus pulsum mutat	25.	46.
Mulieres ad senium accedentes, mensibus		
jamjam silentibus, uterinum pulsum diu		
offerunt	75.	112.
Mulieres quatenus metritidi opportuniore	76.	113.

N

Nasalis pulsus critici descriptio	106.	152.
---	------	------

Nasalis pulsus criticus excretionem mucosam nuntians	111. 157.
Nasalis pulsus criticus quibus in morbis op- portunus	109. 155.
Naturae vim medicatricem plerique magni Viri plurimi fecerunt, <i>annot.</i> (168) ad	95. 138.
Naturae vis medicatrix	95. 138.

O

Operis hujus ordo, <i>praefat.</i>	17.
Opium caute exhibendum, <i>annot.</i> (316) ad	181. 238.
Opium incitando agit, <i>annot.</i> (316) ad	181. 238.
Opus hoc cur latino scriptum sermone	8.
Organici pulsus definitio	34. 58.
Organici pulsus quando simplices, vel com- positi	37. 62.
Organicorum pulsum characteres ubi adno- tentur	35. 59.
Organicorum pulsum divisio in superiores, et inferiores	37. 61.
Organicorum pulsum species	37. 61.
Organicorum pulsum theoria	32. 55.
Organicorum pulsum exacta notio ad dia- gnosim morborum statuendam tutissimum criterium	88. 131.
Organum quid sit	32. 55.

P

Pancreatis pulsus hucusque non descriptus	63. 99.
Partus a pulsu praenunciatur	148. 199.
Parvi pulsus causae, et prognosis	165. 217.
Pectoralis pulsus descriptio	45. 74.
Pectoralis pulsus differentiae	46. 7

	§. ^{us}	pag.
Pectoralis pulsus critici characteres	116.	162.
Pectoralis pulsus suppurationem indicans	117.	162.
Pectoris morbi simulati, vel sympathici a pulsu non pectorali distinguuntur, <i>annot.</i> (82) ad	47.	76.
Pectoris suppurationes, vel organicae laesio- nes, quum medicorum vulgo creditur frequentiores	118.	164.
Percussionis methodum ad morbos pectoris detegendos qui adhibuerunt, <i>annot.</i> (76) ad	47.	78.
Percussionis methodus an in organicis capitis morbis noscendis conducat, <i>annot.</i> (278) ad	159.	211.
Peritia plurimorum virorum in prognoses fe- rendas celebranda, et imitanda	160.	212.
Peritonitidis in gravida historia, <i>annot.</i> (119) ad	66.	102.
Perturbationes quae crises praecedere solent	102.	147.
Peticulae per sudorem judicatae historia, <i>annot.</i> (268) ad	152.	203.
Phlegmasia phlogistico incendio succedit, <i>annot.</i> (162) ad	93.	136.
Phlogoses praegressae pulsum mutant	29.	52.
Phlogosis frequentissima morborum causa	33.	57.
Phthisica praedispositio	118.	163.
Physometrae pulsus quis	80.	121.
Plethora quando adsit, et quomodo subi- genda, <i>annot.</i> (305) ad	176.	230.
Pleuritidis per lysis solutae historia, <i>annot.</i> (169) ad	96.	139.

Pleuritidis per epistaxim judicatae historia, annot. (196) ad	109.	155.
Pleuritidis sine crisi solutae historia, annot. (169) ad	96.	141.
Pneumoniae lethalis, quam sudor abundans ab initio gravaverat historia, annot. (151) ad	84.	126.
Praxim optime dirigit sphygmica	188.	244.
Prognoses caute ferendae	101.	147.
Prognosis quid sit	104.	150.
Pudoris effectus in pulsu	28.	51.
Pulsationum a nativitate numerus in homine nonagenario, annot. (7) ad	2.	24.
Pulsus non leviter tangendus	11.	34.
Pulsus tangendus in utroque carpo	12.	35.
Pulsus irritationis diu in morbis permanens male ominatur	161.	213.
Pulsus parvus cum duritie quandoque peri- culo caret, et cur	165.	218.
Pulsus quando deficiens	165.	218.
Pulsus mutationes a remediis de apto eorum usu, necne evincunt	181.	237.
Purgantia quando emeticis nubenda	179.	233.
Purgantium indicationes e pulsu	179.	233.
Pustulae carbuncularis per epistaxim, et metrorrhagiam judicatae historia, annot. (201) ad	110.	157.

R

Regio pulsum mutat	22.	43.
Remedia nonnulla electivam vim possident, annot. (313) ad	179.	235.

Remediorum actio a pulsuum mutationibus	
dijudicari potest	180. 236.
Renalis pulsus descriptio	70. 105.
Renalis pulsus, quibus in morbis observetur	70. 106.
Renalis pulsus in morbis uteri, uterino nubet	70. 106.
Renalis, seu urinae pulsus critici characteres	140. 190.
Revulsio sanguinis ex utero ad mammas post	
partum facta pectoralem pulsum adducit,	
annot. (140) ad	78. 117.
Rubefacientia externa quando convenient	175. 229.

S

Sanguinem mittendi praecepta	170. 224.
Sanguinis educti qualitatis ratio habenda,	
annot. (299) ad	171. 226.
Sanguis eductus in morbis exanthematicis	
floride ruber constanter apparet, annot.	
(299) ad	171. 226.
Sanguis e quo vase trahendus praecepta .	172. 226.
Sanitatis pulsus qui	34. 59.
Sensibilitas in gravidis, et puerperis adaucta	76. 115.
Sexus pulsum mutat	17. 40.
Sincopis a retentis mensibus historia, annot.	
(131) ad	75. 111.
Sinensium circa pulsus organicos doctrina,	
annot. (64) ad	35. 60.
Sinocae per uteri fluxum judicatae historia,	
annot. (262) ad	148. 197.
Sinocae rheumaticae per sudorem judicatae,	
pulsu inciduo nuntiante, historia, annot.	
(269) ad	152. 204.

	§. ^{us}	pag.
Situs tangendi pulsum	7.	31
Somnum pulsum mutat	19.	42
Spatium pulsans quid sit	10.	34
Sphygmicae limites, et ambages	5.	28
Sphygmica nil medico praesertim juniore utilius	189.	245
Sphygmicae utilitas ad morborum diagnosim	186.	241
ad prognosim	187.	244
ad curationem dirigen- dam	188.	244
Splenici pulsus descriptio	61.	98
Splenitis, quam vulgo creditur, frequentior, et februm periodicarum soboles	62.	99
Status morbosus irritativus a pulsu facile aperitur	92.	135
Stomachalis pulsus descriptio	56.	90
differentiae	57.	91
Stomachalis pulsus cur in statu sano fre- quenter adsit	58.	92
Stomachalis pulsus critici signa	134.	184
Stranguriae a spirituosorum abusu historia, annot. (125) ad	70.	107
Sudor criticus quibus in morbis proficuum	151.	201
Sudoris critici signa prodroma	151.	201
Sudoris critici in morbis frequentia, et cur, annot. (266) ad	149.	200
Sudor quando symptomaticus, et inutilis, annot. (151) ad	84.	126
Sympathia pulsum compositorum potior fons, annot. (154) ad	85.	129

T

Tactus exquisitus sphymico necessarius	3.	25
Tactus practicus quid sit, <i>annot.</i> (9) ad	3.	26
Temperamentum pulsum mutat	18.	41
Tetani opisthotoni deprimentibus curati hi- storia, <i>annot.</i> (68) ad	39.	64
Tetani traumatici historia, <i>annot.</i> (152) ad	84.	126

U

Undosi pulsus descriptio	150.	200
Uterini pulsus critici characteres	145.	194
Uterini pulsus generica descriptio	73.	110
Uterinus pulsus metromaniacis familiaris	75.	113
Uterinus pulsus qualis in metritide	76.	113

V

Vacuitas in pulsu pessimum signum	166.	219
Venae sectionis indicationes in morbis diu- turnis	176.	230
Venae sectio, quibus in morbis conveniat	171.	225
Venae sectio quoties celebranda	174.	228
Vesicae pulsus magni faciendus, et cur	70.	107
Veteribus diathesium divisio comperta, <i>annot.</i> (155) ad	89.	132
Vis naturae medicatrix quid audiat	95.	138
Vomitus signa prodroma	135.	184.

INDEX CAPITUM.

CAP. I. De pulsu generatim	pag. 23
CAP. II. De regulis circa pulsus explorationem . . .	31
CAP. III. De pulsum in statu sano mutationibus . .	37
CAP. IV. De vulgaribus pulsum differentiis	53
CAP. V. De pulsu organico generatim	55
ART. I. De pulsu capitali, sen cephalico	62
ART. II. De pulsu gutturali	70
ART. III. De pulsu pectorali	74
ART. IV. De pulsu cordali	78
ART. V. De pulsibus inferioribus, ac primum de pulsu stomachali	89
ART. VI. De pulsu hepatico	94
ART. VII. De pulsu splenico	98
ART. VIII. De pulsibus abdominalibus, ac pri- mum de pulsu intestinali	100
ART. IX. De pulsu vesicae urinariae, renali, et lumborum	105
ART. X. De pulsu haemorrhoidali	107
ART. XI. De pulsu uterino	109
ART. XII. De pulsu cutaneo	123
ART. XIII. De pulsibus diagnosticis compositis . .	129
CAP. VI. De diathesis natura e pulsu dijudicanda .	131
CAP. VII. De pulsum mutatione in acutis	136
CAP. VIII. De prognosi ex pulsu	150
ART. I. De pulsu nasali critico	152
ART. II. De pulsu gutturali critico	158

ART. III. De pulsu pectorali critico . . .	pag. 160
ART. IV. De pulsu cordali critico, necnon de caussa proxima febrium intermittentium . .	164
ART. V. De pulsu stomachali, seu gastrico cri- tico	184
ART. VI. De pulsu hepatico critico	185
ART. VII. De pulsu intestinali critico . . .	186
ART. VIII. De pulsu urinae, seu renali critico.	190
ART. IX. De pulsu haemorrhoidali critico . .	192
ART. X. De pulsu uterino critico	194
ART. XI. De pulsu cutaneo critico, seu sudoris.	199
ART. XII. De pulsuum prognosticorum connu- bio, et eorum cum diagnosticis complicatione.	207
ART. XIII. De infausto morborum exitu e pulsu dijudicando	211
CAP. IX. De therapeia morborum a pulsu dedu- cenda	223
CAP. X. De sphygmicae utilitate	240

ERRATA.

CORRIGE.

<i>Pag.</i>	<i>24 lin.</i>	19 per Joannem CORNARIUM	per Janum CORNARIUM
36	26	in sinistro reperta	in dextro reperta
38	16	BORDNIUS	BORDEVIUS
50	10	ex aestuante	exaestuante
52	14	faustaque	fausteque
53	2	opportuno	opportunos
64	11	vel opus epigastricus, quod	vel potius epigastricus, quo
68	7	Praeter modo	Praeter modo
81	2	summum ipsum	somnum ipsum
<i>id.</i>	5	nitratum potassae	nitratem potatii
82	3	anno eodem 1821, mense	eodem anni 1821 mense
<i>id.</i>	10	jam (§ 8) sphygmico	jam (§ 8) sphygmico datum
93	7	alio in viscera	alio in viscere
94	16	ei connexus	et connexus
107	3 et 4	quam lethalem psoas musculi dextri abscessum (cultro posthinc detectum) fuerat,	quam lethalem musculi psoas dextri abscessus (cultro posthinc detectus) fecerat,
110	18	characterem	characterum
111	18	(131)	(130)
112	5	admotis ab hisce	admotis: ab hisce
113	17	nymphomaniacum	nymphomaniacam
115	6	sensimque	statimque
<i>id.</i>	17	puerperalem gastricum	puerperalem gastricam
122	19 et 20	sphygmicas	sphygmicus
125	33	et sermo:	est sermo:
128	18	in cutem, ne istius	in cutem, ac istius
133	6	flogosis	phlogosis
143	16	integrae	integre
159	13	resolutionem expectandum	resolutionem expectandum
165	16	generatim	generantur
<i>id.</i>	22	expellendae	expellenda
169	<i>ult.</i>	procatacticis istam febrium	procatacticis febrium
185	3	ob harum	ob horum
190	7	(251). Sphygmica	(251) sphygmica
195	1	pulsu	pulsui
202	1	periodice	periodicae
206	19	ad febrem	febrem
211	3	lethali	lethalis
219	13	pulsum	pulsuum
222	25	frontem durae	frontem dura
236	17	evincet	evinciet
237	1	ab acutis	ab auctis
240	1	de fixae	defixae

EXPLICATIO ICONUM

Fig. 1. Pulsus capitalis, seu cephalicus in

prossima.

gutturalem.

brachialem.

coracalem.

stomachalem.

hepaticam.

splenicam.

intestinalem.

asciticam.

haemorrhoidalem.

metrorrhoidalem, vel criticam.

gravidicam.

Fig. 2. Pulsus

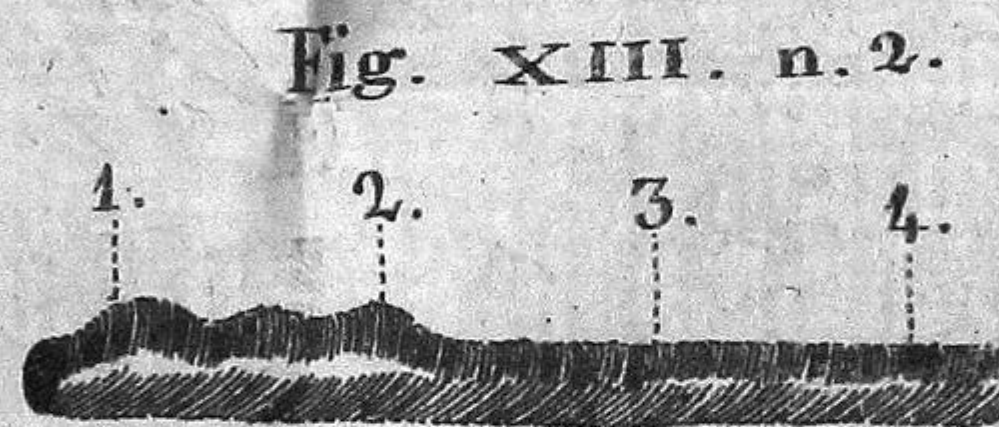
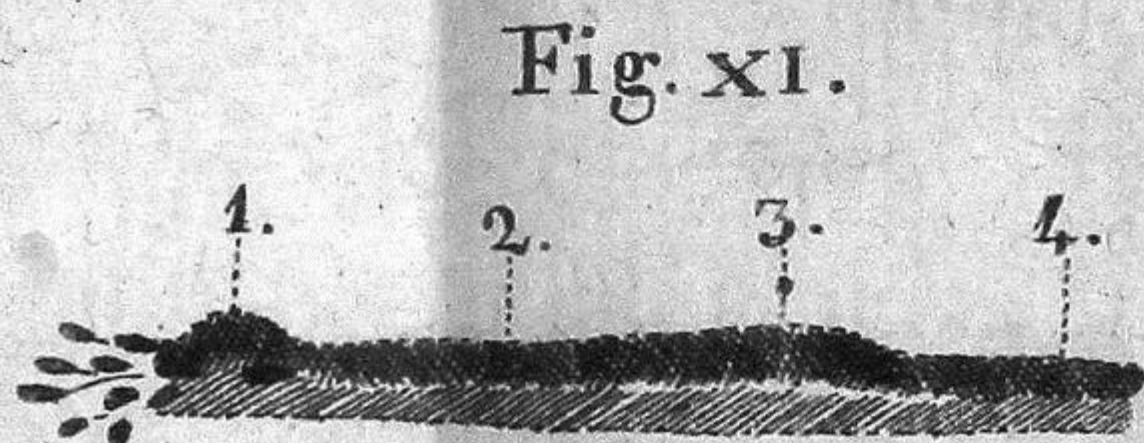
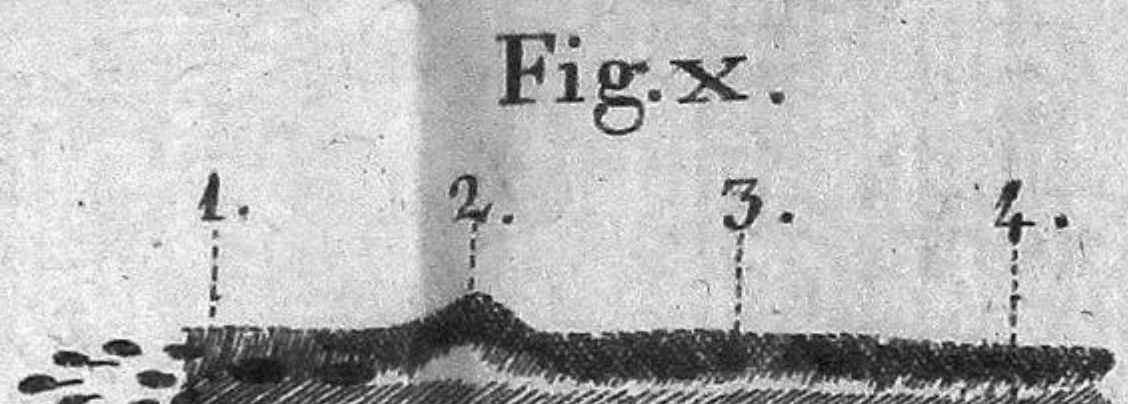
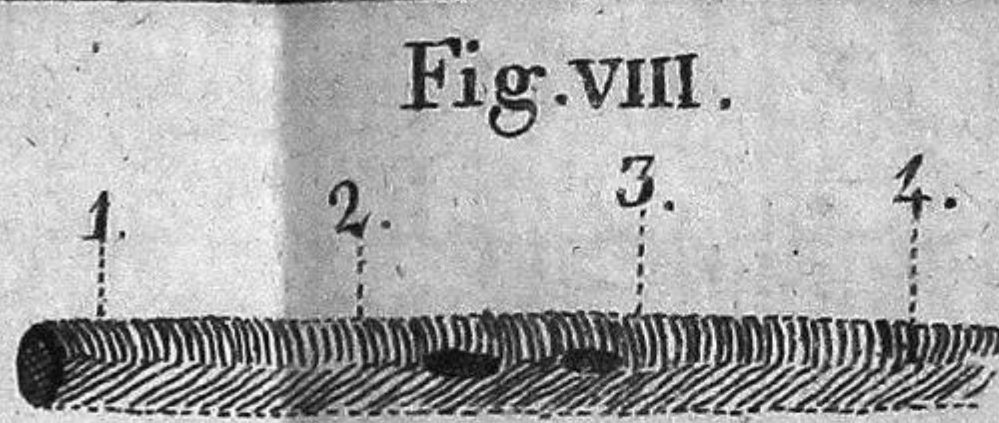
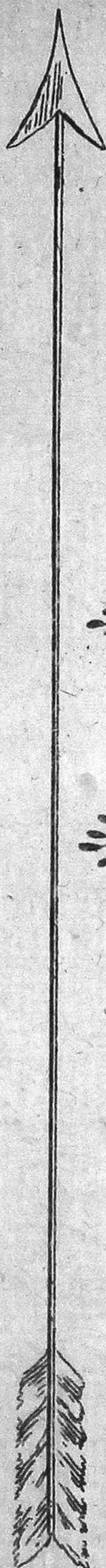
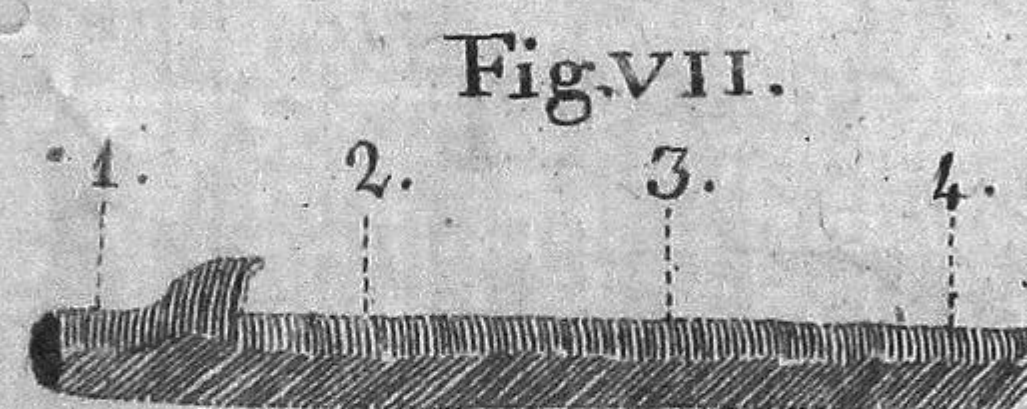
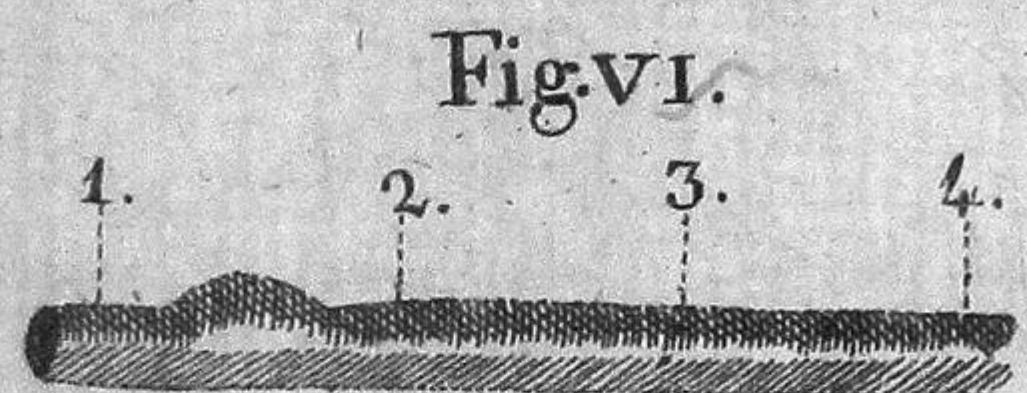
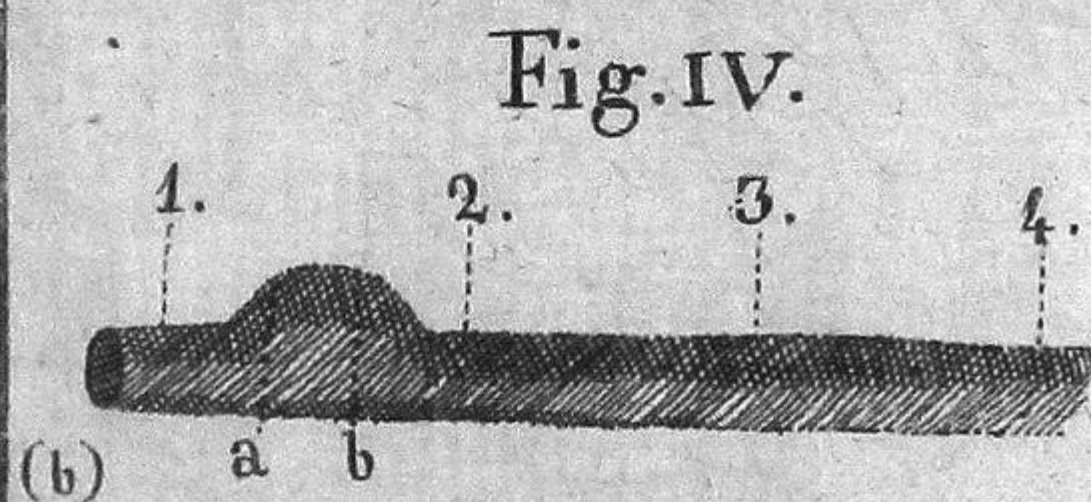
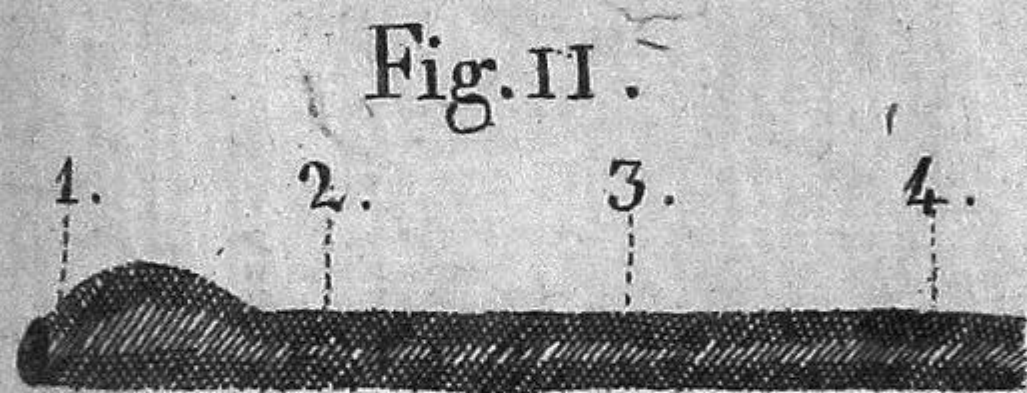
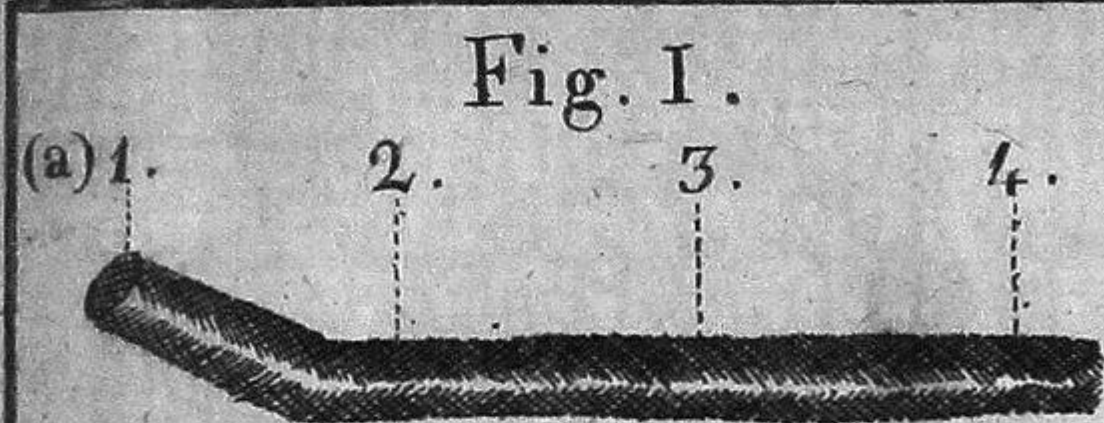
Fig. 3. Pulsus

Fig. 4.

EXPLICATIO ICONUM.

Fig. i. Pulsum capitalem, seu cephalicum re-
praesentat.

- II. gutturalem.
- III. pectoralem.
- IV. cordalem.
- V. stomachalem.
- VI. hepaticum.
- VII. splenicum.
- VIII. intestinalem.
- IX. ascitis.
- X. haemorrhoidalem.
- XI. uterinum mensium, vel criticum.
- XII. graviditatis.
- XIII. N.º 1. cutaneum.
- Id.* N.º 2. aliam pulsus cutanei modifica-
tionem.

(a) Numeri 1. 2. &c. indicant locum, seu situm, quem cujusque digiti apex occupare debet ab indice incipiendo.

(b) a indicat pulsationis anterioris locus; b posterioris.

Fig. 1

I

J

1

1

1

1

2

2

1

12

1

五

•

1

